

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johannes Murto

FEMINISTISEN SOSIALISMIN AIRUET

Fabian Society sukupuolten tasa-arvon historiallisessa jatkumossa 1884–1918

Historian pro gradu -tutkielma

Tampere 2015

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

MURTO JOHANNES: Feministisen sosialismin airuet : Fabian Society sukupuolten tasa-arvon historiallisessa jatkumossa 1884–1918

Pro gradu -tutkielma, 91 s.

Historia

Maaliskuu 2015

Tutkielmani tarkoituksena on pohtia brittiläisen Fabian Society -yhdistyksen ideologiaa ja historiallista merkitystä erityisesti sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Fabian Society perustettiin Lontoossa vuonna 1884 sosialistisen liikehdinnän seurauksena. Yhdistys kuitenkin poikkesi sekä jäsenkunnaltaan että toimintatavoiltaan työväenluokkaisista sosialistiryhmittymistä. Fabian Society tunnetaan vasemmistolaisen kulttuuriälymystön kerhona, johon kuului tutkimukseni aikajaksolla useita merkittäviä brittiläisiä kirjailijoita, kuten George Bernard Shaw, H. G. Wells sekä Virginia Woolf. Yhdistys ei toiminnassaan pyrkinyt suoraan aktivismiin, eikä se kannattanut vallankumouksellisuutta. Sen metodina oli pikemminkin muuttaa yhteiskuntaa reformistisesti pienin askelin, ennen kaikkea levittämällä tietoa pamflettien ja luentojen keinoin.

Tutkielmassani pyrin lähtökohtaisesti selvittämään sitä, mikä oli Fabian Societyn sisällä vallinnut käsitys sukupuolten tasa-arvosta ja sen merkityksestä viktoriaanis-edvardiaanisisessa yhteiskunnassa. Lopullisena tutkimustehtävänäni on kuitenkin kyetä sijoittamaan Fabian Society omalle paikalleen sukupuolten tasa-arvon historiallisessa jatkumossa Britanniassa. Tutkimustehtäväni taustalla vaikuttaa merkittävästi historioitsija John Toshin esittelemä teoreettinen viitekehys, jonka mukaan tarinamuotoisen jatkumon rakentamisen kautta menneisyyden tapahtumia, niiden linkittymistä toisiinsa sekä kulkua kohti nykyisyyttä voidaan ymmärtää. Tähän viitekehykseen nojaten esitän tutkielmassani oman näkemykseni Fabian Societyn historiallisesta merkityksestä brittiläisen tasa-arvoajattelun syiden ja seurausten kontekstissa. Ajallisesti tutkielmani rajautuu vuosien 1884 ja 1918 välille – tarkastelen näin ollen aikaa Fabian Societyn perustamisesta siihen hetkeen, jolloin naiset saivat rajatun äänioikeuden Britanniassa.

Lähdeaineistona käytän Fabian Societyn omia virallisia julkaisuja. Määrällisesti eniten aineistosta löytyy *tract*-nimellä julkaistuja lyhyitä pamfletteja, jotka yleensä käsittelevät kukin yhtä tiettyä yhteiskunnallista kysymystä. Näiden traktaattien lisäksi lähdeaineistooni kuuluu yhdistyksen merkittävimpana yksittäisenä julkaisuna pidetty esseekokoelma *Fabian essays in socialism* vuodelta 1889 sekä yhdistyksen oma historiikki *The history of the Fabian Society* vuodelta 1916. Laadullisen sisällönanalyysin keinoin olen käynyt aineiston läpi, poiminut esimerkkejä temaattisten kokonaisuuksien alle ja analysoinut niitä oman tutkimustehtäväni näkökulmasta. Analyysini tukena ja tieteellisenä vertailukohtana olen käyttänyt niin Fabian Societyä, sukupuolta kuin sosialismiakin käsittelevää tutkimuskirjallisuutta.

Fabian Societyn julkaisemien tekstien analyysi todistaa sen, kuinka edistyksellisenä ja tasa-arvoisena yhteisönä järjestöä voidaan oman aikakautensa kontekstissa pitää. Sukupuolten välistä tasa-arvoa pidettiin järjestön sisällä kehittyneen ja sivistyneen yhteiskunnan olennaisena elementtinä, ja Fabian Societyn jäsenet pyrkivät omalla toiminnallaan ohjaamaan historiallisen jatkumon kulkua kohti tätä suuntaa. Toisaalta yhdistyksessä vallitsi hyvin optimistinen ja humanistinen maailmankuva: ihmisen luontaiseen hyvyyteen perustuen jatkumon ajateltiin olevan koko ajan suuntautumassa kohti entistä parempia aikoja. Näin ollen myös tasa-arvoisen yhteiskunnan katsottiin joka tapauksessa ennen pitkää toteutuvan, fabianistit olivat ainoastaan vauhdittamassa tätä kehitystä.

Analyysin jälkeen on perusteltua todeta, että Fabian Societyä voidaan hyvinkin pitää sukupuolten välistä tasa-arvoa korostavan feministisen sosialismin edelläkävijänä. Yhdistyksen ideologiasta löytyy piirteitä sekä sosialistisesta että feministisestä perinteestä, jotka yhdistyessään loivat pohjaa uudennlaiselle sosialismille. Fabian Society edisti Mary Wollstonecraftin ja John Stuart Millin aikoinaan viitoittamaa brittiläisen tasa-arvoajattelun jatkumoa omalla tuoreella painotuksellaan, jossa mahdollisuus itsensä toteuttamiseen, kulttuuriin ja sivistykseen yhdistyi yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen tasa-arvoon.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	1
1.1. Tutkielma Fabian Societystä, sosialismista ja tasa-arvosta	1
1.2. Tutkimustehtävä ja -menetelmät	4
1.3. Tieteellinen keskustelu ja tutkimuskirjallisuus	8
1.4. Alkuperäislähteiden esittely	14
1.5. Tutkielman rakenne	16
2. Fabianistisen tasa-arvoajattelun ideologinen pohja	17
2.1. Sukupuolten tasa-arvon historiallinen kehitys	17
2.2. Sosiaaliliberalismi ja mahdollisuuksien tasa-arvo	20
2.3. Sosialismi – tasa-arvon aate?	25
3. Feministinen yhdistys Fabian Society	28
3.1. Fabian Societyn lyhyt historia	28
3.2. Fabian Women's Groupin synty ja toiminta	35
4. Sukupuoli ja politiikka	40
4.1. Fabianistit ja suffragetit	42
4.2. Sukupuoli paikallishallinnossa	45
4.3. Naisten äänioikeus	49
5. Sukupuoli työelämässä	53
5.1. Työväenluokan naisten asema	53
5.2. Uudet naisten työt	59
5.3. Naiset kotitalouksissa	65
6. Vahva ja yksilöllinen ihminen	69
6.1. Itsensä toteuttamisen ihanne	70
6.2. Annie Besant	75
6.3. Beatrice Webb	77
7. Päätelmät	81
Lähteet ja kirjallisuus	86

1. JOHDANTO

1.1. Tutkielma Fabian Societystä, sosialismista ja tasa-arvosta

Kansalaisten yhteiskunnallista tasa-arvoa sukupuolesta riippumatta pidetään nykyisin länsimaissa edistyksellisen valtion merkkinä ja mittarina. Sukupuolten tasa-arvon historiaan perehdyttäessä voidaan kuitenkin huomata, että kyseessä on varsin uusi ilmiö – ainakin eurooppalaisesta näkökulmasta katsottuna. Yksittäisiä tasa-arvoa puoltaneita henkilöitä ja mielipiteitä on esiintynyt toisinaan aiemminkin, mutta laajempaan tietoisuuteen kysymys sukupuolten asemasta yhteiskunnassa nousi Euroopassa 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä.¹ Tuolloin myös eri yhteiskuntaluokkien eriarvoinen asema kärjistyi useissa valtioissa. Samoihin aikoihin Euroopan poliittisella kentällä nousi entistä laajempaan keskusteluun aate nimeltä sosialismi, jossa lähtökohtaisesti oli myös kyse eräänlaisesta tasa-arvosta.

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee sosialistista² Fabian Society -yhdistystä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Isossa-Britanniassa. Yhdistyksen omia virallisia julkaisuja tutkimalla syvennyn sukupuolten tasa-arvoa koskeviin kysymyksiin brittiläisessä myöhäisviktorianisessa ja edvardiaanisisessa³ yhteiskunnassa, jossa uudenlaiset aatteelliset tuulet alkoivat vähitellen puhaltaa. Tutkielmassani liitän yhteen kaksi uudenlaista ja lähtökohtaisesti toisistaan poikkeavaa 1800-luvun lopulla noussutta eurooppalaista ilmiötä: sosialismin ja naisten tasa-arvoliikkeen. Tarkastelen sitä, kuinka Fabian Society omien sosialismin edistämiseen tarkoitettujen julkaisujensa kautta toi esille näkemyksiään sukupuolten tasa-arvosta ja kuinka yhdistys mahdollisesti pyrki sukupuolten tasa-arvon asiaa tuon ajan brittiläisessä yhteiskunnassa ajamaan.

Kun julkisuudessa puhutaan tasa-arvosta, tarkoitetaan sillä yleensä juuri sukupuolten välistä tasa-arvoa. Usein kuitenkin jää tuomatta esille se seikka, että myös sukupuolten välinen tasa-arvo voidaan jaotella erilaisiin alalajeihin. Voidaan puhua esimerkiksi poliittisesta, sosiaalisesta ja

¹ Ks. esim. Rubinstein 1986, 233–234.

² Sosialismin määritelmästä sekä fabianistisesta sosialismista enemmän luvussa 2.3.

³ Termiä viktorianinen käytetään kuvaamaan kuningatar Viktorian valtakauden aikaista Britanniaa vuosina 1837–1901. Edvardiaaninen aika puolestaan viittaa kuningas Edvard VII:n valtakautteen ja vuosiin 1901–1910. Määrittelystä riippuen edvardiaanisen ajan voidaan kuitenkin katsoa jatkuneen ensimmäiseen maailmansotaan saakka.

taloudellisesta tasa-arvosta.⁴ Poliittisen tasa-arvon piiriin kuuluvista teemoista mainittakoon yleinen ja yhtäläinen äänioikeus. Sosiaaliseen tasa-arvoon liittyvät puolestaan sukupuolten käyttäytymiseen kohdistuvien odotusten ja ylipäänsä sukupuoliroolien häivyttäminen. Molemmille sukupuolille maksettava sama palkka samasta työstä puolestaan voidaan määrittää taloudellisen tasa-arvon alle.

Tasa-arvon käsite nousee esille myös puhuttaessa yhteiskunnan jakautumisesta erilaisiin luokkiin esimerkiksi varallisuuden perusteella. Keskusteltaessa tämänkaltaisesta yhteiskunnallista epätasa-arvosta ja sen poistamisen puolesta historian saatossa kampanjoineista aatteista nousee sosialismi väistämättä puheenaiheeksi. Iso-Britannia on kuitenkin perinteisesti tunnettu selkeästi jakautuneena luokkayhteiskuntana. Viktoriaanisen aikakauden Britanniaa leimasi erityisen vahva yhteiskunnallinen jako, jonka perusteella ihmiset kuuluivat ylä-, keski- tai työväenluokkaan. Jokaisessa yhteiskuntaluokassa puolestaan oli omat sukupuoliroolinsa.⁵ Pinnan alla alkoi kuitenkin esiintyä uudenlaisia näkemyksiä jo tuolloin. Viktoriaaniseen malliin verrattuna varsin radikaalit sosialistiset ajatukset sekä niin yhteiskuntaluokkia kuin sukupuoltakin koskevat tasa-arvonäkemykset levisivät Britanniassa vähitellen erityisesti 1880-luvulta alkaen.⁶ Tutkielmassani pyrin selvittämään sitä, kuinka tarkastelemani yhdistys sijoittui osaksi tätä kehitystä.

Fabian Society perustettiin Lontoon akateemisissa ympyröissä vuonna 1884. Yhdistys on jatkanut olemassaoloaan vuosikymmenten halki ja on edelleenkin toiminnassa, mutta sen merkitys on olennaisesti vähentynyt brittiläisen sosialismin syntyajoilta.⁷ Fabian Society tunnetaan reformistisena vasemmistolaisliikkeenä, jonka tavoitteena oli luoda Britanniaan sosialistinen yhteiskunta pienten askelten politiikan keinoin. Tässä yhteydessä sen synty ja nousu voidaan nähdä osana maailmanlaajuisista sosiaalidemokratian aaltoa, vastapainona samoihin aikoihin vahvistuneelle vallankumoukselliselle kommunismille.⁸ Mainitut akateemisuus, järkipäisyys ja rauhallisuus olivat alusta alkaen juuri niitä Fabian Societyä määrittäviä tekijöitä, jotka erottivat sen monista muista tuon aikakauden sosialistisista liikkeistä sekä saivat lopulta myös minut yhdistyksestä ja sen tutkimisesta kiinnostumaan.

⁴ Esimerkiksi Nyland ja Rix luettelevat nämä kolme sukupuolten välisen tasa-arvon kategorioita. Nyland & Rix 1998, 123.

⁵ Viktoriaanisista yhteiskuntaluokista ja niiden sisäisistä sukupuolirooleista, ks. esim. Roberts 1984, Tosh 1999.

⁶ Hannam 1987, 214–215.

⁷ Tutkimukseni aikarajauksen eli vuoden 1918 jälkeen yhdistyksen toiminta jatkui vielä aktiivisena. Myöhemmin, erityisesti 1950-luvulla Fabian Societyn näkyvyys pieneni merkittävästi. Nykyisin yhdistys toimii niin kutsuttuna ajatushautomona. Beilharz 1998, 155.

⁸ McBriar 1962, 8.

Britanniassa sosialismi levisi yleiseen tietoisuuteen verrattain myöhään, vasta 1880-luvun alussa.⁹ Sosialismi mielletään edelleenkin varsin vahvasti työläisten aatteeksi. Tätä taustaa vasten onkin mielenkiintoista, että vaikka Britanniassa oli perinteisesti ollut runsaslukuinen tehdastyöläisten väestö 1800-luvulla, sai sosialismi tästä huolimatta siellä muusta Euroopasta poikkeavia muotoja ja kannattajaryhmiä. Fabian Society edusti keskiluokkaista, akateemista vasemmistolaisuutta, eikä sen sisäpiiriin kuulunut juuri lainkaan työväenluokkaisia sosialisteja. Erityisesti se profiloitui taide- ja kulttuuriväen yhdistykseksi, ja siihen kuuluikin monia aikansa merkittävimpiä brittiläisiä taiteilijoita ja kirjailijoita, esimerkiksi George Bernard Shaw, H. G. Wells sekä Virginia Woolf.¹⁰ Sen menetkin poikkesivat työläistaustaisista vasemmistolaisryhmittymistä. Yhdistyksen toiminta oli pääasiassa artikkeleiden kirjoittamista ja luentojen järjestämistä.¹¹ Kirjoituksia julkaistiin myös joissakin sanomalehdissä, mutta ajatusten levittämisen pääkanavana toimivat yhdistyksen omat julkaisut. Määrällisesti eniten ilmestyi *tract*-nimellä kutsuttuja lyhyehköjä, yleensä muutaman sivun mittaisia kirjoituksia erilaisista aiheista sosialistisesta näkökulmasta.¹² Merkittävimpänä julkaisuna pidetään yleisesti kuitenkin vuonna 1889 ilmestynyttä esseekokoelmaa *Fabian essays in socialism*, jonka tekstit erittelevät yhteiskunnan eri osa-alueita ja esittelevät niille fabianistisen¹³ vaihtoehdon.

Fabian Society ei missään olemassaolonsa vaiheessa ole kasvanut jäsenmäärältään suureksi liikkeeksi, vaan on aina säilynyt pienenä intellektuellien kerhona.¹⁴ Tutkimukseni lähtökohtana on kuitenkin käsitys siitä, että järjestön vaikutusvalta on näennäisestä marginaalisuudesta huolimatta ollut varsin huomattava etenkin juuri 1800- ja 1900-lukujen taitteessa.¹⁵ Tutkielmaa varten tekemäni taustatyön perusteella voidaan todeta, että Fabian Societyn rauhallinen ja akateeminen lähestymistapa poliittisiin kysymyksiin loi yhdistykselle aseman arvostettuna taustavaikuttajana Britannian poliittisissa piireissä. Se ei pyrkinyt mullistamaan yhteiskunnan rakenteita yhdessä hetkessä, vaan sen sijaan kehittämään yhteiskuntaa kohti sosialistisempaa mallia hitaasti ja järkevästi.¹⁶ Fabian Societyn suoran yhteiskunnallisen vaikutuksen tutkiminen on määrällisesti

⁹ Wolfe 1975, 67; Hunt 1981, 142.

¹⁰ Britain 1982, 7.

¹¹ McBriar 1962, 164.

¹² Tutkimukseni aikarajauksen sisällä 1884–1918 näitä kirjoituksia julkaistiin yhteensä 188 kappaletta. Myöhemmin viitataan näihin kirjoituksiin suomenkielisellä termillä traktaatti.

¹³ Fabian Societyn jalostamaa brittiläisen sosialismin muotoa kutsuttiin jo 1800-luvulla ja kutsutaan edelleenkin yleisesti fabianismiksi.

¹⁴ Tutkimukseni aikajaksolla jäsenmäärä oli korkeimmillaan vuonna 1913, jolloin Lontoon Fabian Societyyn kuului 2804 jäsentä; muissa kaupungeissa jäseniä oli yhteensä noin 500. Pease 1916, 232; McBriar 1962, 166.

¹⁵ Tämän lähtökohdan perustan sille, että Fabian Societylle annetaan suuri rooli eräissä aikakautta käsittelevissä tutkimuksissa. Ks. esim. McBriar 1962; Wolfe 1975; Britain 1982.

¹⁶ McBriar 1962, 9, 62; Wolfe 1975, 295.

ajateltuna vaikeaa, sillä yhdistys toimi ennen kaikkea niin kutsuttuna harmaana eminenssinä poliittisten vaikuttajien takana, eikä se toiminut koskaan puolueena. Voidaan kuitenkin nähdä, että yhdistyksen edustama reformistinen politiikka sai kannatusta Britannian sosialistien keskuudessa, ja Fabian Societyn edustamille arvoille perusti toimintansa myös 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä perustettu työväenpuolue Labour, joka sittemmin nousi maan toiseksi valtapuolueeksi.¹⁷ Nyt tarkoitukseni on jatkaa tutkimuksiani Fabian Societyn parissa ja syventää näkemystä fabianistien asemasta osana sosialismin ja tasa-arvon historiaa.

1.2. Tutkimustehtävä ja -metodit

Tässä tutkielmassa tarkastelen brittiläistä Fabian Society -yhdistystä ennen kaikkea sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta.¹⁸ 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa kysymys naisten poliittisista oikeuksista, sosiaalisesta asemasta sekä taloudellisesta itsenäisyydestä sai entistä suurempaa huomiota maailmanlaajuisesti. Myös Isossa-Britanniassa asiasta käytiin vilkasta keskustelua.¹⁹ Tutkielmassani pyrin lähtökohtaisesti selvittämään sitä, mikä oli Fabian Societyn käsitys sukupuolten tasa-arvosta aiheen ympärillä käytävän keskustelun sekä muiden aikakauden tapahtumien keskellä. Tutkimukseni lopullisena tehtävänä on kuitenkin kyetä sijoittamaan Fabian Society omalle paikalleen sukupuolten tasa-arvon historiallisessa jatkumossa Britanniassa. John Toshin mukaan tarinamuotoisen jatkumon rakentamisen kautta menneisyyden tapahtumia ja kulkua kohti nykyisyyttä voidaan ymmärtää.²⁰ Tähän teoreettiseen viitekehykseen nojaten luon oman näkemykseni Fabian Societyn merkityksestä brittiläisen tasa-arvoajattelun syiden ja seurausten kontekstissa.

Olen pyrkinyt muotoilemaan selkeän tutkimustehtävän, johon ei vielä alan tutkimuskirjallisuudessa ole suoraan vastattu. Fabian Societystä yhdistyksenä on laadittu muutamia teoksia, mutta en ole löytänyt laajaa tutkimusta, joka lähestyisi aihetta lähtökohtaisesti sukupuolen tai tasa-arvon näkökulmasta. Esseitä ja lyhyehköjä artikkeleita tähän näkökulmaan liittyen on kyllä kirjoitettu.

¹⁷ McBriar 1962, 339–345; Wolfe 1975, 294.

¹⁸ Nykyisessä sukupuolentutkimuksessa tehdään usein erottelua sukupuolen erilaisten määritelmien välille. Puhutaan esimerkiksi biologisesta ja sosiaalisesta sukupuolesta. Ks. esim. Jones 2000, 3. Tässä tutkielmassa pääasiallinen tarkoitukseni ei ole ottaa kantaa käsitteen erilaisiin määritelmiin, mutta erilaiset sukupuolelle annetut merkitykset nousevat kyllä analyysissäni esille.

¹⁹ Morgan 1975, 8.

²⁰ Tosh 2008, 43–44.

Tutkimustehtävääni varten olen tutustunut laajasti aihepiiriä sivuavaan tieteelliseen kirjallisuuteen ja keskusteluun. Paitsi Fabian Societystä laadittuihin tutkimuksiin, olen perehtynyt myös esimerkiksi sosialismin, naisasialiikkeen sekä sukupuoliroolien historiasta kertoviin teoksiin. Tutkielmani on omalta osaltaan jatkoa myös humanistiselle ja feministiselle historian tutkimukselle. Fabian Societyn ihmiskäsitys oli syvän humanistinen ja tulkinnasta riippuen määriteltävissä myös feministiseksi.²¹ Tällä tavoin kyseiseen yhdistykseen perehtyminen linkittyy osaksi näiden tutkimustraditioiden jatkumoa ja tutkielmani ottaa osaa myös tähän tieteelliseen keskusteluun. Perustellakseni tutkimustehtävääni ja sen relevanssia erittelen tutkimuskirjallisuutta ja aihepiirin tieteellistä keskustelua vielä tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Tutkimukseni aikarajaus alkaa yhdistyksen perustamisen ajoista, eli noin vuodesta 1884, ja päättyy vuoteen 1918, jolloin sukupuolten välinen tasa-arvo saavutti merkittävän virstanpylvään naisten saadessa rajatun äänioikeuden Britanniassa. Tämän aikarajauksen sisälle mahtuu useita kiinnostavia, yhteiskunnallisesti merkittäviä tapahtumia Britanniassa. Näistä tapahtumista mainitsemisen arvoisia ovat esimerkiksi työväenpuolue Labourin perustaminen, suffragettiliikkeen aktivoituminen sekä ensimmäisen maailmansodan syttyminen. Tutkielmassani ilmenee, kuinka näilläkin tapahtumilla oli oma osansa sukupuolten tasa-arvon kehittymistä ajatellen. Esitellessäni Fabian Societyn ideologista pohjaa luon silmäyksen myös varsinaista aikarajaustani aiempiin tapahtumiin ja henkilöihin. Tällä tavalla pystyn pätevämmiin esittämään fabianistit osana historiallista jatkumoa.

Tutkielmassani käyn läpi Fabian Societyn omia julkaisuja, ja niitä analysoimalla pyrin selvittämään, kuinka yhdistyksen sisällä ajateltiin sukupuolten tasa-arvosta niin politiikkaan, perheeseen, työhön kuin vapaa-ajan aktiviteetteihinkin liittyen. Tarkastelen sitä, millaisen kuvan Fabian Societyn julkaisut ilmentävät sukupuolten merkityksestä ja rooleista tuon ajan brittiläisessä yhteiskunnassa, kuinka yhdistyksen teksteissä tasa-arvokysymyksiin suhtaudutaan ja kuinka tasa-arvoa pyrittiin mahdollisesti yhdistyksen toimesta edistämään. Tutkimuskirjallisuuteen turvautuen pyrin laajentamaan kuvaa myös 1800- ja 1900-lukujen taitteen yleiseen ilmapiiriin ja tasa-arvokäsityksiin Britanniassa sekä sijoittamaan Fabian Societyn tähän tapahtumien kehykseen.

Tutkielmani liittyy sekä tasa-arvon että sosialismin historiaan. Tarkoitukseni onkin linkittää nämä

²¹ Beilharz 1998, 3.

kaksi historian haaraa toisiinsa ja pohtia niiden yhtymäkohtia. Pysin selvittämään näiden kahden erillisen historiallisen jatkumon mahdollisia korrelaatioita Britannian historiassa Fabian Societyn kautta. Sosialismissa eräs keskeisistä ajatuksista on perinteisesti ollut yhteiskunnan vähäosaisten nostaminen samalle tasolle rikkaampien kanssa. On mielenkiintoista tarkastella sitä, kuinka tämä ajattelu näkyy Fabian Societyn tasa-arvonäkemyksissä. Naiset olivat vahvasti alisteisessa asemassa miehiin nähden 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Britanniassa. Heidän tilaansa voidaan tässä mielessä verrata proletariaatin asemaan ja nousupyrkimyksiin, joita myös alkoi esiintyä tutkimukseni aikajaksolla.

Tätä aihetta on mielestäni syytä tutkia, sillä ennako-oletusteni ja alustavan tutkimukseni mukaan Fabian Society oli varsin merkittävä kabinettitason toimija Ison-Britannian poliittisen kentän muovaajana 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Tuon aikakauden Britannia puolestaan oli maailman mahtavin imperiumi, jonka linjauksilla oli suuri merkitys myös globaalista näkökulmasta katsottuna. Fabian Societyn roolia näiden linjausten muovaajana on jonkin verran tutkittu, mutta sukupuolen ja tasa-arvon näkökulmasta organisaatiolle ei kuitenkaan ole juurikaan omistettu laajempia tutkimuksia. Muuhun tutkimukseen ja tämän tutkielman lähtökohtiin perustuva oma hypoteesini on, että Fabian Society on ollut varsin tasa-arvoinen järjestö muutoin kovin konservatiivisessa viktoriaanis-edvardiaanisisessa Britanniassa ja näin ollen edistyksellinen organisaatio sekä edelläkävijä nykyisyyden näkökulmasta katsottuna.

Tarkastelen lähdeaineistoani, Fabian Societyn omia virallisia julkaisuja, erityisesti laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Tätä metodia käytettäessä olennaista on purkaa tekstiaineisto osiin ja koota jälleen uudelleenjärjestetyksi tiiviiksi kokonaisuudeksi, joka kuvailee alkuperäisen tekstiaineiston sisältöä.²² Tältä pohjalta olen käynyt läpi kaikki saatavilla olevat yhdistyksen viralliset julkaisut vuodesta 1884 vuoteen 1918. Tästä – varsin laajasta – materiaalista olen poiminut tarkemman analyysin kohteeksi ne tekstit, joissa käsitellään sukupuolten väliseen tasa-arvoon tai yleisesti sukupuoleen liittyviä kysymyksiä suoraan tai välillisesti. Näistä teksteistä on yksityiskohtaisemman tarkastelun jälkeen noussut esille tiettyjä teemoja, joiden alle olen kerännyt aineistosta nousseita esimerkkitapauksia. Tutkielman käsittelylukujen aiheet olen valikoinut ja täsmentänyt sen mukaisesti, kuinka paljon analysoitavaa aineistoa julkaisuista on aihepiiriin liittyen lopulta löytynyt. Erittelen Fabian Societyn julkaisujen joukosta löytämäni sukupuolta ja

²² Sisällönanalyysin periaatteista tarkemmin, ks. Tuomi & Sarajärvi 2009.

sukupuolten tasa-arvoa käsittelevät kohdat näiden temaattisten viiteryhmiensä mukaisesti. Temaattisesti jäsenneilyjen käsittelylukujen alle olen koonnut aineistosta löytämiäni esimerkkejä, esittelen niitä omin sanoin – tarpeen vaatiessa käytän myös suorina, alkuperäiskielisiä lainauksia – ja analysoin niiden merkitystä tutkimustehtäväni näkökulmasta sekä tutkimuskirjallisuudella perustellen ja siihen verraten.

Historiaa tutkittaessa tärkeää on muistaa kiinnittää huomiota myös siihen, mitä lähdeaineistossa tietoisesti tai tiedostamatta jätetään mainitsematta. Tämän vuoksi olen aineistoa läpikäydessäni pohtinut myös mahdollisia vaiettuja teemoja. Selkeästi voidaan kuitenkin havaita se tosiasia, että Fabian Society halusi julkaisuissaan tuoda voimakkaasti esille sukupuolten tasa-arvon ja naisten näkökulman. Niissä pikemminkin tuodaan esille sitä, kuinka monet muut tuon aikakauden lehtikirjoitukset ja akateemiset julkaisut eivät käsitelleet teemaa lainkaan. Ilmeisesti myös akateemisen väen kansoittamassa Fabian Societyssa tajuttiin lähdekritiikin periaatteet ja ymmärrettiin se, kuinka hankaliksi koetuista asioista saatettiin julkisesti vaieta.

Kukin nykyhetki toimii linkkinä menneisyyden ja tulevaisuuden välillä. Tässä tutkielmassa tarkastelemani alkuperäistekstit sijoittuvat nykyisyyden näkökulmasta katsottuna menneisyyteen, mutta ne kertovat oman aikansa nykyhetkestä. Fabianististen julkaisujen analyysissäni olen koko ajan pyrkinyt pitämään mielessäni lopullisen päämääräni, eli Fabian Societyn sijoittamisen niihin historiallisiin jatkumoihin, joihin yhdistys tasa-arvonäkemyksineen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa liittyi ja joiden kulkuun se omalta osaltaan vaikutti. Kuten John Tosh asian ilmaisee, historiallisen tutkimuksen kohteena eivät ole niinkään yksittäiset tapahtumat, vaan pikemminkin toisiinsa liittyvien tapahtumien sarjat.²³ Historiassa mielenkiintoisinta ja tärkeintä onkin mielestäni etsiä kehityksen kaaria menneisyydestä nykyhetkeen ja kohti tulevaa. Näiden jatkumoiden löytäminen ja pukeminen sanoiksi – toisin sanoen tarinoiksi²⁴ – on lopulta juuri sitä, mitä historian käsitteen ymmärrän tarkoittavan.

²³ Tosh 2008, 43.

²⁴ On hyvin kiintoisaa, että edelleenkin eräissä kielissä, esimerkiksi ruotsin kielessä, sanalla *historia* voidaan viitata paitsi historiatieteeseen, myös tarinaan tai kertomukseen.

1.3. Tieteellinen keskustelu ja tutkimuskirjallisuus

Tutkielmaani varten olen perehtynyt esimerkiksi Fabian Societyn historiaa, fabianistista sosialismia, brittiläistä feminisimiä sekä viktoriaanisia sukupuolirooleja käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Olen saanut näistä teoksista tukea omalle ajatukselleni siitä, että Fabian Societyn asemaa osana brittiläisen tasa-arvon historiallista jatkumoa on syytä tutkia. Kuitenkaan esittämäni tutkimustehtävää ei ole vielä sellaisenaan alan kirjallisuudessa selvitetty. Useat seuraavaksi esittelemäni tutkimukset viittaavat keskenään toisiinsa ja ottavat kantaa toistensa esittämiin ajatuksiin. Näin ollen ne muodostavat sen tieteellisen keskustelun, johon myös itse oman tutkielmani kanssa osallistun.

Fabian Societyyn perehdyttäessä enemmän tai myöhemmin väistämättä vastaan tulee A. M. McBriarin klassikkoteos *Fabian socialism and English politics 1884–1918* vuodelta 1962. Se on kaikista tätä tutkielmaa varten lukemistani aihepiirin tutkimuksista vanhin, mutta siitä huolimatta sisällöltään verraton. Se käsittelee Fabian Societyn historiaa yhdistyksen perustamisesta ensimmäisen maailmansodan päättymiseen, eli aikarajaus on sama kuin omassa tutkielmassani. McBriarin näkökulma on kuitenkin huomattavan erilainen. Hän tarkastelee yhdistystä suhteessa muuhun Britannian poliittiseen liikehdintään 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. McBriarin ensisijainen tutkimustulos on se, kuinka Fabian Societyn vaikutus brittiläiseen poliittiseen kenttään on ollut ennen kaikkea tien tasoittamista kohti maltillisen sosialismin entistä laajempaa suosiota, ilmentyen esimerkiksi Labour-puolueen muodossa.²⁵ Tähän teokseen viitataan usein muissa fabianismia käsittelevissä tutkimuksissa, ja sille annetaan tunnustusta merkittävän pioneerityön tekemisestä.²⁶ McBriarin teosta voidaan pitää Fabian Societyä koskevan tieteellisen keskustelun aloittajana ja kulmakivenä, johon edelleen tukeudutaan.

Toinen merkittävä klassikkotutkimus on yhdistystä kulttuurin näkökulmasta lähestyvä Ian Britainin *Fabianism and culture* vuodelta 1982. Sen pätevyyttä ylistää esimerkiksi Beilharz omassa artikkelissaan.²⁷ Kuten jo johdannossa todettua, Fabian Society tunnettiin erityisesti kulttuurillisesti suuntautuneiden ja akateemisesti koulutettujen henkilöiden seurapiirinä ja keskustelukerhona. Britainin teos erittelee yhdistyksen eri jäsenten taiteellisia intressejä sekä pohdiskelee fabianistien

²⁵ ”*Fabianism permitted Englishmen to swallow these pills without too much shock to their constitution.*” McBriar 1962, 348.

²⁶ Ks. esim. Britain 1982, ix.

²⁷ Beilharz 1998, 19.

kulttuurikäsitteitä suhteessa aikakauden työläisväestöön. Tutkimus linkittyy omaan tutkimuskysymykseeni ennen kaikkea luodessaan tieteellistä kehystä ja tukiessaan pohdintojani fabianistisesta ihmisihanteesta, johon hyvin voimakkaasti liitettiin itsensä toteuttaminen taiteen ja kulttuurin saralla. Lisäksi Britain ansiokkaasti pohdiskelee fabianismin hypoteettista elitistisyyttä, jonka on sanottu olleen syynä sille, että yhdistyksen suosio työläissosialistien keskuudessa ei koskaan kasvanut.²⁸ Fabian Societyn suhdetta elitismiin sivuan myös omissa pohdinnoissani. Britainin tutkimuksen aihe liittyy osittain yhteiskunnalliseen tasa-arvoon, mutta sukupuolten tasa-arvoa ei teoksessa suoranaisesti pohdita.

Peter Beilharzin ja Chris Nylundin toimittama kokoelma *The Webbs, fabianism and feminism* vuodelta 1998 sisältää ne löytämäni artikkelit, joiden näkökulma osuu kaikkein lähimmäksi omaa tutkielmaani. Kokoelman teksteistä löytyy tieteellinen kehys esimerkiksi pohdinnoilleni fabianistisen sosialismin ja yhtäläisen äänioikeuden suhteesta sekä alajärjestö Fabian Women's Groupin merkityksestä. Näihin teemoihin ja artikkeleiden näkemyksiin niistä palaan myöhemmin käsittelylukujen yhteydessä. Lisäksi Beilharzin johdantoartikkelissa käsitellään yleisesti viimeaikaisen²⁹ historiantutkimuksen kenttää ja fabianismia käsittelevän tutkimuksen asemaa osana sitä. Beilharz toteaa artikkelissaan Fabian Societyn tutkimisen olleen epämuodikasta 1900-luvun viimeisillä vuosikymmenillä. Hänen mukaansa fabianistista ajattelua tutkittaessa ollaan väistämättä tekemisissä humanistisen perinteen kanssa, ja juuri humanismia on hänen mukaansa pyritty välttelemään 1970-1990-lukujen postmodernissa historiantutkimuksessa.³⁰ Tämä ajatus liittyy oletettavasti siihen, että Fabian Societyn opissa ihmisyyttä on pidetty suorastaan pyhänä asiana – jonakin sellaisena, joka on lähtökohtaisesti hyvää ja kaunista. Omassa tutkielmassani en kuitenkaan aio ottaa kantaa siihen, onko ihminen luonnostaan hyvä vai paha. Tarkoitukseni on ainoastaan esitellä ja analysoida Fabian Societyn oletusarvoisesti humanistista tapaa nähdä ihmisyyttä, eri sukupuolten näkökulmasta katsottuna.

Viimeaikaisista, 2000-luvulla vaikuttaneista tutkijoista on nostettava erityismaininnalla esille John Tosh, jonka tuotanto on monessakin mielessä merkittävää oman tutkielmani kannalta. Hänen historiateoreettinen teoksensa *Why history matters* on tärkeä tutkimukseni innoittaja ja teoreettisen

²⁸ Ks. esim. Britain 1982, 223.

²⁹ Tässä yhteydessä viimeaikaisella tarkoitetaan käytännössä 1980-90-lukuja.

³⁰ ”Fabianism thus rests, still, upon premises which are unfashionably humanist. Again, this may indicate its location outside the intellectual avant-garde, which for some thirty years has become enmeshed with the trend called theoretical anti-humanism.” Beilharz 1998, 2.

viitekehysten rakentaja. Kyseisessä teoksessa kiteytyy mielestäni varsin pätevästi se, miksi historiatieteellä on ja tulee ollakin suuri merkitys yhteiskunnallisessa keskustelussa sekä ihmisten henkilökohtaisessa elämässä. *Why history matters* tutustutti minut myös ajatukseen historian katsomisesta jatkumon käsitteen kautta, mikä on ollut hyvin merkittävää sijoittaessani tutkimusaiheeni osaksi laajempaa kokonaisuutta. Lisäksi John Toshin kaksi teosta miessukupuolen roolista ja maskuliinisuudesta – *A man's place* sekä *Manliness and masculinities in nineteenth-century Britain* – ovat niitä tutkimuksia, joiden kanssa oma työni keskustelee ja joiden luomaan tieteelliseen kehykseen tämä tutkielma sijoittuu pohtiessaan sukupuolen merkitystä 1800- ja 1900-luvun Britanniassa. Nämä Toshin teokset eivät käsittele Fabian Societyä, mutta niiden temaattinen, ajallinen ja maantieteellinen raja osuvat pitkälti yksiin omien intressieni kanssa.

Naissukupuolen näkökulmaa Britannian historiaan tuovat esimerkiksi Helen Jonesin *Women in British public life, 1914–1950* vuodelta 2000 sekä Elizabeth Robertsin *A woman's place* vuodelta 1984. Jonesin tutkimus sijoittuu aikarajaukseltaan suurimmaksi osaksi oman tutkimusalueeni ulkopuolelle, mutta se on peruslähtökohdiltaan kuitenkin mielenkiintoinen ja relevantti oman tutkielmani kannalta. Teos lähestyy naisten asemaa 1900-luvun Britanniassa sosiaalipolitiikan näkökulmasta. Jonesin tutkimuksen paras anti omalle tutkielmalleni on siinä, että sen lähtötilanteessa ollaan lähes samassa pisteessä, jossa oma työni päättyy. Toisin sanoen tämän tutkielman lopuksi voin vertailla omia päätelmiäni Jonesin lähtökohtiin. Teoksessaan Jones esittää, että ensimmäisen maailmansodan syttyminen pakotti brittiläiset keskiluokkaiset naiset osallistumaan aiempaa suuremmissa mittakaavassa työelämään ja hallintoon. Tämän seurauksena keski- ja työväenluokan ero korostui myös naisten kohdalla – johtuen tällä kertaa heidän omista ansioistaan.³¹ Robertsin tutkimus puolestaan käsittelee nimenomaan työväenluokan naisten elämää vuosina 1890–1940. Hän lähestyy teemaa tarkastelemalla normaalin työläisnaisen elämän kaarta lapsuudesta vanhuuteen. Keskiluokkaisen Fabian Societyn ja työväenluokan naisten suhdetta pohdiskelen itse luvussa 5.1.

Lisää tuoreita tutkimustuloksia naisen roolista 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Britannian työelämässä tarjoavat Carol E. Morganin *Women workers and gender identities, 1835–1913* vuodelta 2001 sekä Lise Shapiro Sandersin *Consuming fantasies* vuodelta 2006. Molemmat näistä teoksista ovat sängen kiinnostavia oman tutkielmani näkökulmasta. Ensimmäinen pohdiskelee

³¹ Jones 2000, 45–46.

työväenluokkaisten, fyysistä työtä tekevien naisten ja viktoriaanisten sukupuoliroolien välillä vallitsevaa epäsuhtaa. Jälkimmäinen puolestaan nostaa esille uudenlaisen naisen identiteetin, joka kehittyi 1800-luvun lopulla: niin kutsuttu *shopgirl*, kaupunkien vaatekaupoissa ja muissa liikkeissä työskentelevä nuori nainen, lisääntyneen vapaa-ajan ja kulutusyhteiskunnan kehittymisen symboli.

Ennen 2000-lukua esimerkiksi Martha Vicinus sekä Patricia Branca ovat tutkineet viktoriaanisen naisen paikkaa yhteiskunnassa. Vicinuksen tuotannosta mainittakoon yksin elävien naisten asemaa viktoriaanis-edvardiaanisessa Britanniassa käsittelevä *Independent women* vuodelta 1985 sekä hänen toimittamansa viktoriaanista naista useista eri näkökulmista lähestyvä artikkelikokoelma *Suffer and be still*, josta käytössäni on vuoden 1980 painos. Vicinus esittää, että viktoriaanisen aikakauden lopulla uudenlainen naiseuden ihanne alkoi saada yhä suurempaa hyväksyntää ja kannatusta. Tähän ihanteeseen kuuluivat sivistys, työ ja poliittinen valta, joita oli aiemmin pidetty ainoastaan miesten elämänpiiriin kuuluvina sektoreina.³² Oman tutkielmani aikarajaus sijoittuu juuri tämän murroksen keskelle. Tämän vuoksi on Fabian Societyn asemaa osana tätä kehitystä on kiinnostavaa ja perusteltua tutkia. Brancan teoksista tarkastelussani ovat olleet viktoriaanisia keskiluokkaisia naisia käsittelevä *Silent sisterhood* sekä laajempi yleiskatsaus *Women in Europe since 1750*, jotka molemmat on julkaistu 1970-luvulla. Branca pitää viktoriaanista aikakautta erityisenä murroksena uudenlaista naiskuvaa ajatellen. Tuosta aikakaudesta alkoi hänen mukaansa naiseuden modernisoitumisen prosessi.³³

Fabian Societyn yhdistyksenä käsittelevistä teoksista on vielä mainittava Willard Wolfen tutkimus *From radicalism to socialism* vuodelta 1975. Teos esittelee Fabian Societyn ensimmäisten toimintavuosien poliittista historiaa ja ideologian muotoutumista. Kantavana teemana Wolfella on fabianistisen ajattelun kehittyminen erääksi sosialismin muodoksi tai alalajiksi. Keskeisenä ajatuksena on radikalistisen, sosiaaliliberalistisesta perinteestä oppiaan ammentaneen yhdistyksen jalostuminen brittiläisen sosialismin edelläkävijäksi, erityisesti *Fabian essays* -kokoelmassa julkaistujen ajatusten myötä.³⁴ Tutkimus linkittyy oman työni aiheeseen erityisesti pohdinnoissaan tasa-arvon asemasta fabianistisen sosialismin teoriassa. Wolfe linkittää tasa-arvon käsitteen hyvin vahvasti fabianistiseen sosialismiin ja tätä myötä laajemminkin brittiläiseen sosialismin perinteeseen.³⁵ Valitettavasti teoksen aikarajaus päättyy jo vuoteen 1889, joten esimerkiksi

³² Vicinus 1980, ix.

³³ Branca 1977, 144–153.

³⁴ Wolfe 1975, 293–299.

³⁵ Teoksessa käsitteellä *equality* tarkoitetaan tasa-arvoa yleisesti, ei ainoastaan sukupuolten välistä tasa-arvoa. Wolfe

suffragettien edustaman tasa-arvokäsityksen suhdetta reformistiseen sosialismiin siinä ei käsitellä.

Naisten politisoitumisesta ja suffragettilikkeestä Britanniassa on onnekseni olemassa varsin runsaastikin kirjallisuutta. Aihepiirin teoksista olen tarkastellut esimerkiksi David Morganin teosta *Suffragists and liberals* vuodelta 1975 sekä Jane Rendallin toimittamaa, vuonna 1987 julkaistua *Equal or different – Women's politics 1800–1914* -kokoelmaa. Suffragettiliikkeen ja sosialismin yhteyksistä on ollut hieman hankalampaa löytää tutkimuksia. Kuitenkin esimerkiksi David Rubinsteinin tutkimus *Before the suffragettes* vuodelta 1986 on tarjonnut näkökulmia myös tähän kysymykseen. Kyseinen teos antaa muutenkin mainiosti tieteellistä pohjaa omalle tutkielmalleni ja ajatukselleni historiallisten kehityskaarien etsimisestä. Rubinstein esittää 1890-luvun jatkumona kohti 1900-luvun alussa puhjenneita äänekkäitä suffragettien tempauksia ja naissukupuolen nousemista kohti suurempaa poliittista ja sosiaalista roolia.³⁶ Myös Fabian Society tuodaan esille tasa-arvoisten, erityisesti työväenluokan naisten asemasta huolestuneiden ajatusten esittäjänä 1890-luvulla.³⁷

Fabian Societyn keskeisiä henkilöitä käsittelevistä tutkimuksista mainittakoon ensinnä Lianne Radicen teos *Beatrice and Sidney Webb: Fabian socialists* vuodelta 1984. Kyseessä on siinä mielessä oman tutkimukseni kannalta mielenkiintoinen teos, että se käsittelee yhdistystä ennen kaikkea persoonallisen naishahmon Beatrice Webbin kautta. Tutkimus keskittyy kuitenkin yksittäisiin henkilöihin ja heidän elämiinsä, eikä se juurikaan painotu Fabian Societyn ideologisiin näkemyksiin osana sukupuolten tasa-arvon kehitystä. Niinpä oma tutkielmani ei varsinaisesti pääse keskustelemaan Radicen teoksen kanssa. Samoin kuin Webbin alkuperäiset päiväkirjat – joita Radice hyödyntää runsaasti – tämä tutkimus toimii omasta näkökulmastani katsottuna taustoittavana materiaalina. Tutkijan omien sanojen mukaan kyseessä on ensimmäinen Webbin pariskunnasta laadittu akateeminen elämäkertateos.³⁸ Beatrice ja Sidney Webbin elämästä tehdyistä tutkimuksista olen lisäksi tutustunut esimerkiksi Carole Seymour-Jonesin vuonna 1992 julkaistuun teokseen *Beatrice Webb: Woman of conflict* sekä Royden J. Harrisonin tutkimukseen *The life and times of Sidney and Beatrice Webb* vuodelta 2000. Nämä teokset puolestaan liittyvät tematiikaltaan ainakin osittain samaan keskusteluun, johon itsekin osallistun pohtiessani Beatrice Webbin persoonaa todisteena fabianistisen ihanteen mukaisesta vahvasta ja yksilöllisestä ihmisestä. Erityisesti

1975, 2–3.

³⁶ Rubinstein 1986, 233.

³⁷ Rubinstein 1986, 114–118.

³⁸ Radice 1984, 1.

Harrison pitää Beatrice Webbiä aikansa edelläkävijänäisenä, joka jätti jälkensä historiaan ja teki oman tahtonsa mukaan niin yhteiskunnassa kuin ihmissuhteissaankin.³⁹ Seymour-Jones puolestaan esittää Webbin elämän taisteluna yhteiskunnallisten velvollisuuksien sekä luovuuden ja intohimojen välillä.⁴⁰ Näihin väitteisiin otan osaltani kantaa tutkielmani kuudennessa luvussa.

Radicen elämäkertateoksen julkaisemisen jälkeen Beatrice Webb vaikuttaa olleen viime vuosikymmeninä kiinnostavin Fabian Societyn jäsen – ainakin suomalaisen historian tutkimuksen näkökulmasta katsottuna. Hänen elämästään ja ajattelustaan on nimittäin laadittu 1980-90-luvuilla muutamia pro gradu -tutkielmia Helsingin ja Jyväskylän yliopistoissa.⁴¹ Fabian Societya yhdistyksenä on suomalaisissa opinnäytetöissä tutkittu hyvin vähän.⁴² Beatrice Webbiä käsittelevät tutkielmat poikkeavatkin omasta työstäni ennen kaikkea siinä, että ne tarkastelevat häntä yksityisenä henkilönä, kun taas oma näkökulmani on Fabian Societyn asema yhdistyksenä sukupuolten tasa-arvon historiallisessa kehityksessä Britanniassa. Webbiä käytän ainoastaan esimerkkinä fabianistista tasa-arvoista ihmisihannetta elämässään toteuttavasta henkilöstä.

Kaiken kaikkiaan Fabian Societya käsittelevä tutkimuskirjallisuus antaa kuvan ihmiskeskeisestä, akateemisesta ja jossain määrin naiivin idealistisesta järjestöstä, jolla kuitenkin oli vaikutusvaltaa 1800- ja 1900-lukujen taitteen Britanniassa yhdistyksessä vaikuttavien voimakkaiden persoonien ansiosta. Tästä lähtökohdasta ryhdyn rakentamaan omaa tutkimustani ja näkemystäni yhdistyksestä. Kuten todettua, humanistinen historian tutkimus on ilmeisesti ollut pitkään poissa muodista, mutta sen sijaan sukupuolihistoriallinen lähestymistapa vaikuttaa olevan pinnalla. Sukupuolirooleja sekä persoonallisia naishahmoja on näemmä tutkittu myös kuluvalle vuosituhannelle. Myös käyttämäni teoreettista historiallisen jatkumon ajatusta on esitelty 2000-luvun historiateorian tutkimuksissa. Näin ollen voidaan ajatella, että vaikka Fabian Societya ei ollakaan yleisesti viime vuosikymmeninä kovin usein lähestytty tutkimuskohteena, on oma tutkimukseni ja tutkimustehtäväni kuitenkin muilta lähtökohdiltaan varsin ajankohtainen.

³⁹ Harrison 2000, 343–351.

⁴⁰ Seymour-Jones 1992, 322.

⁴¹ Helsingin yliopistossa Tiina Uosukaisen *Beatrice Webb ja hänen suhtautumisensa kommunismiin* vuonna 1986, Jyväskylän yliopistossa Marja Kaskisaaren *Beatrice Webb tiedenäisenä : radikaalifeministinen näkökulma elämäkertaan* vuonna 1990 sekä Leena Järvisen *Yksilö ja yhteiskunta Beatrice Webbin ajattelussa* vuonna 1996.

⁴² Vuonna 2001 Joensuun yliopistossa on laadittu jopa kaksi pro gradu -tutkielmaa Fabian Societysta: Sami Kaiteron *Fabian Societyn suhtautuminen Euroopan integraatioketkeytykseen vuosina 1947–1950* sekä Hanne-Marika Pulkkinen *Fabianistien näkemykset toisen asteen koulutusjärjestelmän kehittämisestä Englannissa 1940–1970*. Näitä töitä lukuunottamatta en ole löytänyt ainoatakaan Fabian Societya käsittelevää suomalaista teosta.

Mainitsemani tutkimuksia sekä muitakin Fabian Societyä, sosialismia tai tasa-arvoa koskevia teoksia esittelen ja käyn läpi tarpeen vaatiessa vielä tarkemmin seuraavien käsittelylukujen yhteydessä. Analyysini yhteydessä vertailen tutkimuskirjallisuudessa esiintyneitä näkemyksiä aineistosta kumpuaviin esimerkkitapauksiin ja pohdiskelen oman analyysini merkitystä jo olemassa olevan tutkimuksen rinnalla, sen vahvistajana tai kyseenalaistajana.

1.4. Alkuperäislähteiden esittely

Alkuperäislähteinäni käytän Fabian Societyn omia virallisia julkaisuja alkaen yhdistyksen perustamisen vuodesta 1884 aina vuoteen 1918 saakka. Yhdistyksen päätoimintatapa tutkimukseni aikajaksolla olikin luentojen järjestämisen ohella kirjoitusten julkaiseminen.⁴³ Tämän vuoksi virallisten julkaisujen käyttäminen tutkimukseni lähdemateriaalina on relevanttia, kun halutaan tarkastella millaisia näkemyksiä Fabian Societylla organisaationa on ollut. Kaikki lähdemateriaalina käyttämäni yhdistyksen julkaisut löytyvät alkuperäiskielellä englanniksi ja lähes poikkeuksetta alkuperäispainosten kopioina internetistä.

Kenties olennaisin yksittäinen lähdeteokseni on jo aiemmin mainittu esseekokoelma *Fabian essays in socialism*⁴⁴ vuodelta 1889. *Fabian essays* nostetaan aihepiirin tutkimuksessa poikkeuksetta järjestön tärkeimmäksi julkaisuksi.⁴⁵ Se on myös käyttämäni yksittäisistä lähdeteoksista laajin, sisältäen noin 300 sivua esseitä. Kokoelma koostuu seitsemän eri kirjoittajan yhteensä kahdeksasta kirjoitelmasta, jotka käsittelevät yhteiskuntaa kukin eri näkökulmasta. Esseet on otsikoitu kunkin näkökulman mukaisesti: Sidney Webbin *Historic*, William Clarcken *Industrial*, Sydney Olivierin *Moral*, George Bernard Shaw'n *Economic*, Graham Wallasin *Property under socialism*, Annie Besantin *Industry under socialism*, George Bernard Shaw'n *Transition* sekä Hubert Blandin *The outlook*. Esseiden kirjoittajat olivat Fabian Societyn alkuaikojen valovoimaisimpia toimijoita. Kokoelma tiivistää yksien kansien väliin Fabian Societyn senhetkisen ideologian, joka teoksen julkaisuajankohtana oli noin viiden vuoden ajan ehtinyt kehittyä ja jalostua. Teoksen julkaisusta

⁴³ Monet Fabian Societyn luennoista julkaistiin myös kirjallisessa muodossa traktaatteina, jolloin ne ovat osa lähdeaineistoani.

⁴⁴ Kokoelmasta käytössäni on yhdysvaltalainen painos vuodelta 1891. Se vastaa muutoin täysin alkuperäispainosta, mutta siihen on lisätty ylimääräinen yhdysvaltalainen esipuhe sekä muutamia alaviitteitä, jotka on selkeästi erikseen merkitty. Jatkossa viitataan teokseen lyhennetyllä nimellä *Fabian essays*, jota käytetään yleisesti myös tutkimuskirjallisuudessa.

⁴⁵ Ks. esim. McBriar 1962, 175; Wolfe 1975, 4; Britain 1982, 29.

katsotaan alkaneen Fabian Societyn suurimman kukoistuksen ajan, niin kutsutun kultakauden, joka kesti 1890-luvun lopulle saakka. Tuolloin yhdistyksen arvostus oli huipussaan ja sen julkaisuja levitettiin aiempaa suurempia määriä.⁴⁶

Fabian Societyn pitkäaikaisen sihteerin Edward R. Peasen laatima, vuonna 1916 julkaistu yhdistyksen oma virallinen historiikki *The history of the Fabian Society* on toinen merkittävä lähteeni. Pease oli mukana yhdistyksen toiminnassa lähes alusta alkaen ja oli näin ollen seuraamassa sen syntyä ja kehitystä sisäpiiristä käsin. Hänen teoksensa etenee kronologisesti 1880-luvulta ja Fabian Societyn perustamisesta ensimmäiseen maailmansotaan saakka, jolloin perustajajäsenet alkoivat siirtyä syrjään yhdistyksen johtotehtävistä tehden tilaa uudelle Fabian-sukupolvelle. Historiikissa on havaittavissa selvää menneiden nuoruusvuosien nostalgisointia⁴⁷, mutta se on kuitenkin pätevältä ja luotettavalta vaikuttava kuvaus yhdistyksen vaiheista. En kuitenkaan arvioi sitä historiatieteellisenä teoksena, vaan käytän sitä alkuperäislähteenäni samalla tavalla kuin muitakin Fabian Societyn virallisia julkaisuja. Yhdistyksen pitkäaikaisen jäsenen laatimassa historiikissa varmasti on paljon sellaista tietoa, jota ulkopuolisella kirjoittajalla ei olisi, mutta toisaalta sisäpiiriläisyys oletettavasti heikentää objektiivisuutta.

Traktaatteja julkaistiin järjestön toimesta kaikkiaan 188 kappaletta alkaen vuodesta 1884 vuoteen 1918 mennessä. Niiden julkaiseminen jatkui vielä tämän jälkeenkin, mutta tässä tutkimuksessa olen rajannut käsittelemäni aineiston julkaisuvuoden mukaan. Traktaatit ovat oletusarvoisesti lyhyitä tekstejä, joita voisi kutsua myös pamfleteiksi tai lentolehtisiksi. Lyhimmät niistä ovat vain parin sivun mittaisia julistuksia, mutta laajimmat jopa kolmikymmensivuisia esseetyylisiä tekstejä. Traktaatit on julkaistu numeroituna sarjana, ja niihin voi viitata paitsi nimellä, myös numerolla. Olen tarkastellut pintapuolisesti kaikki traktaatit läpi ja syventynyt tarkemmin niihin, joissa on käsitelty tutkielmani kannalta merkityksellisiä teemoja. Muutamia traktaateista käsittelevät suoraan naisten tasa-arvokysymystä. Erityisesti esille on nostettava Beatrice Webbin *Women and the factory acts* vuodelta 1896, B. L. Hutchinsin *The working life of women* vuodelta 1911 sekä Fabian Societyn alaosaston The Women's Group Executiven laatima *The war; the women; and unemployment* vuodelta 1915. Nämä kolme traktaattia saavat tutkielmassani paljon painoarvoa. Viittaan myös muutamiin muihin traktaatteihin, mutta kaikkia julkaisusarjan tekstejä en pääse tässä tutkimuksessani suoranaisesti hyödyntämään.

⁴⁶ McBriar 1962, 170.

⁴⁷ Ks. esim. Pease 1916, 233–234, 252–253.

Vaikka eräissä Fabian Societyn julkaisuissa korostetaankin jäsenten keskenäistä kemiaa ja yhteisymmärrystä⁴⁸, on kuitenkin muistettava, että yhdistys oli useiden vahvojen persoonien muodostama kokonaisuus, josta löytyi monenlaisia mielipiteitä. Ian Britain jopa esittää, että yhtä oikeaa dogmaattista fabianismin oppia ei tämän vuoksi voida määrittää.⁴⁹ Nämä luettelemani viralliset julkaisut kuitenkin antavat raamit fabianistiselle sosialismille, tasa-arvoajattelulle sekä ihmisihanteelle. Myös McBriar toteaa, että yleiset fabianistisen ajattelun suunnat voidaan aivan hyvin löytää yhdistyksen virallisista julkaisuista.⁵⁰ Voidaan nähdä, että jäsenten välisten mahdollisten erimielisyyksien ei haluttu vaikuttavan virallisten julkaisujen muodostamaan ristiriidattomaan kokonaisuuteen. Tekstejä analysoituani olen tullut siihen tulokseen, että Fabian Societyn julkaisuista on löydettävissä selkeä punainen lanka, jonka perusteella voidaan päätellä yhdistyksen yhteinen, fabianistinen näkemys niin sukupuolten tasa-arvoon kuin muihinkin teemoihin liittyen.

1.5. Tutkielman rakenne

Lähdeaineiston läpikäymisen yhteydessä erityisen kiinnostaviksi teemakokonaisuuksiksi ovat nousseet Fabian Societyn suhtautuminen naisten politisoitumiseen ja sukupuolen merkitykseen työelämässä ja kotitalouksissa sekä fabianistiset näkemykset ihanteellisesta ihmisyydestä ja -elämästä. Tutkielmani dispositio jäsentyy käsittelylukuihin näiden esille nousseiden sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyvien teemojen mukaisesti. Aluksi luon pohjaa historiallisen jatkumon rakentamiselle pohtimalla brittiläisen tasa-arvoajattelun historiaa yleisemmin sekä analysoimalla fabianismin ideologisten tausta-aatteiden sosialismin ja sosiaaliliberalismin merkitystä tutkimustehtäväni kannalta. Tätä seuraavissa luvuissa siirryn käsittelemään tarkemmin sukupuolten tasa-arvon ilmenemistä Fabian Societyn teksteissä. Ensiksi esittelen yleisesti Fabian Societyn historiallisen kehityksen yhdistyksen synnystä vuoteen 1918 saakka. Samassa luvussa esittelen myös Fabian Women's Group -alajärjestön toiminnan perustamisen ja periaatteet. Neljännessä pääluvussa teemana on sukupuolten tasa-arvo politiikan kentällä. Alaluvuissa nostan esille fabianistien ja suffragettien suhteen, naisten aseman paikallisissa hallintoelimissä sekä taistelun

⁴⁸ Ks. esim. Pease 1916, 63.

⁴⁹ Britain 1982, 271–272.

⁵⁰ McBriar 1962, 60.

naisten äänioikeuden puolesta. Seuraava luku esittelee fabianistisia näkemyksiä sukupuolen merkityksestä työelämässä ja kotitalouksien sisällä. Viimeisessä, kuudennessa käsittelyluvussa tarkastelen Fabian Societyn ihmisihannetta biologista sukupuolta yleisemmällä tasolla. Saman luvun alla haluan lisäksi esitellä kaksi Fabian Societyn vahvaa naishahmoa, Annie Besantin ja Beatrice Webbin, esimerkkeinä ihmisistä, jotka toteuttivat fabianistisia ihanteita omassa elämässään, sukupuolestaan piittaamatta. Päätelmäluvussa kokoan yhteen aiemmat havaintoni ja oivallukseni sekä pyrin vastaamaan johdannossa esittämiini kysymyksiin.

2. FABIANISTISEN TASA-ARVOAJATTELUN IDEOLOGINEN POHJA

2.1. Sukupuolten tasa-arvon historiallinen kehitys

Ennen Fabian Societyä, suffragetteja ja muita 1800- ja 1900-luvun vaihteen ilmiöitä sukupuolten tasa-arvosta keskusteltiin Britanniassa vain harvoin. Tämän jatkumon ensimmäisenä merkkihenkilönä pidetään yleisesti Mary Wollstonecraftia (1759–1797). David Morganin mukaan Wollstonecraftin myötä Ranskan suuren vallankumouksen yhteydessä syntynyt feministinen liikehdintä siirtyi Britanniaan.⁵¹ Hänen tunnetuin teoksensa on *A vindication of the rights of woman*, joka julkaistiin vuonna 1792. Wollstonecraft vetoaa kirjassaan ennen kaikkea järkeen, joka olikin varsin muodikasta tuohon aikaan valistuksen aatteiden ollessa suosiossa. Hänen mukaansa sekä miehillä että naisilla on järki, joka takaa sukupuolille samanlaiset oikeudet. Tältä pohjalta Wollstonecraft on teoksessaan myös vahvasti kaikille tasapuolisen koulutuksen kannalla. Koulutus takaa hänen mukaansa molemmille sukupuolille mahdollisuuden päästä käyttämään itse omaa järkeään.⁵² Järjen käytön korostaminen on ominaista brittiläisen tasa-arvon historiassa Wollstonecraftista alkaen. Kuten myöhemmin voidaan havaita, samankaltaiset painotukset toistuivat myös fabianistisessa tasa-arvoajattelussa.

1800-luvun puolivälissä merkittävin tasa-arvoisia ajatuksia kannattanut brittiajattelija oli John Stuart Mill. Hänen merkittävyystään sukupuolten välisen tasa-arvon kehittäjänä Britanniassa tuovat esille esimerkiksi aihetta maskuliinisuuden näkökulmasta tutkinut John Tosh sekä naisten asemaa

⁵¹ Morgan 1975, 9.

⁵² Wollstonecraft 1995, 74–78.

eurooppalaisessa viitekehyksessä tarkastellut Patricia Branca.⁵³ Millin kehittämään sosiaaliliberalistiseen ajatteluun kuuluu olennaisena osana käsitys kaikkien ihmisten lähtökohtaisesta tasa-arvosta, sukupuolesta tai yhteiskuntaluokasta riippumatta. Millin filosofiaa ja hänen vaikutustaan suhteessa fabianismiin palaan pohtimaan tarkemmin sosiaaliliberalismia käsittelevässä alaluvussa 2.2. John Stuart Mill oli omana aikanaan kuuluisa filosofi, mutta hänen tasa-arvonäkemyksensä eivät kuitenkaan vielä saavuttaneet suuren yleisön kannatusta. Vasta 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa kysymys sukupuolten tasa-arvosta nousi osaksi laajempaa yhteiskunnallista keskustelua Britanniassa.⁵⁴ Sosialismin nousu tapahtui samoihin aikoihin, joten voidaan helposti herätellä kysymystä siitä, missä määrin näiden uudenlaisten aatteiden esiinmarssi kietoutui yhteen.

Viktoriaanisen aikakauden Britanniassa 1800-luvulla naisten asema oli nykyisyyden näkökulmasta katsottuna vielä hyvin alistettu. Uudenlaisia ajatuksia alkoi esiintyä tietyissä vapaamielisissä piireissä, mutta pääosin erityisesti keski- ja yläluokan keskuudessa oltiin aikakaudelle tyypillisesti erittäin konservatiivisia.⁵⁵ Naisen ja miehen roolit olivat ahtaat, eikä niistä poikkeamista katsottu hyvällä. Dorothy Thompsonin mukaan viktoriaanisessa yhteiskunnassa vallitsi jako julkiseen ja yksityiseen myös sukupuoliroolien tasolla. Julkinen puoli, sisältäen käytännössä politiikan ja työelämän, kuului miesten rooliin. Yksityinen puoli, eli koti ja perhe, oli sen sijaan varattu naisille.⁵⁶ Martha Vicinus ilmaisee asian todeten, että yleisesti ottaen viktoriaanisen ihannenaisen asema oli kaiken käytännöllisen ja vastuullisen yhteiskunnallisen toiminnan ulkopuolella. Esimerkiksi keskiluokkaisella, naimisissa olevalla naisella ei käytännössä enää perheen perustamisen jälkeen voinut olla omaa työuraa, vaan hänen tuli keskittyä hoitamaan vaimon ja äidin rooleja.⁵⁷ Toshin mukaan tämä miehen ja naisen paikkojen selkeä jako työelämään ja kotiin korostui juuri viktoriaanisena aikana 1800-luvulla.⁵⁸

Ahtaista rooleista huolimatta viktoriaanisen Britannian keskiluokkaisia naisia voidaan Patricia Brancan mukaan pitää modernin naiskuvan ensimmäisinä prototyyppeinä.⁵⁹ Konservatiiviset

⁵³ Tosh 2005, 16–17; Branca 1978, 182.

⁵⁴ Tasa-arvokysymys nousi kaikkien huulille suffragettien myötä 1900-luvulla, mutta jo 1800-luvun puolella keskustelu alkoi lisääntyä. Rubinstein 1986, 233.

⁵⁵ Työväenluokan keskuudessa sukupuolirooleihin ja vallitseviin ihanteisiin ei ollut käytännön elämässä varaa jumiutua yhtä voimakkaasti kuin keski- ja yläluokassa. Tätä aihetta käsittelem tarkemmin luvussa 5.1.

⁵⁶ Thompson 1987, 59.

⁵⁷ Vicinus 1980, ix.

⁵⁸ Tosh 1999, 17–18.

⁵⁹ Branca 1977, 1.

sukupuolikäsitykset olivat edelleen vallitsevia, mutta uudenlaiset harrastukset ja lisääntynyt vapaa-aika saivat yhä suurempaa sijaa. Vauraiden miesten vaimojen ei sopinut käydä töissä, mutta vapaa-aikansa – jota oli varsin runsaasti – he saattoivat yleensä käyttää omien halujensa mukaan.⁶⁰ Muutamilla harvoilla vapaamielisten ja vauraiden perheiden tyttärillä oli myös mahdollisuus opiskella yliopistossa ja nauttia akateemisesta vapaudesta.⁶¹ Elämäntyylin muuttuessa 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla myös kysymys sukupuolten yhteiskunnallisesta tasa-arvosta nousi esille ja kärjistyi. June Hannamin mukaan brittiläisessä yhteiskunnassa tämän kehityksen on usein katsottu liittyneen olennaisesti sosialistisen liikkeen nousuun.⁶² Yhteiskunnallisten valtarakenteiden uudelleenjärjestäminen oli tuon ajan sosialismissa keskeistä, joten myös kysymys miehisestä hegemoniasta suhteessa naissukupuoleen nousi esille. Myös yksi Fabian Societyn keskeisistä yhteiskunnallisista teemoista oli heti 1880-luvulta lähtien naisten poliittisten oikeuksien parantaminen ja sitä kautta sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen.

Sukupuolirooleista puhuttaessa on muistettava ottaa huomioon naisen roolin ja naiseuden raamien lisäksi myös miessukupuoleen liitetyt ominaisuudet ja ihanteet. Niitä tarkastelemalla saadaan toisenlaista näkökulmaa myös naisen asemaan sekä sukupuolen merkitykseen ylipäänsä viktoriaanisessa ja edvardiaanisessa Britanniassa. John Tosh on käsitellyt tutkimuksissaan brittiläisten miesten maskuliinisuutta ja erilaisia miehisiä rooleja. Hänen mukaansa viktoriaanisen aikakauden miehisyyttä on vaikea lähestyä, koska miessukupuolta ei tuona aikana juurikaan määritelty. Tosh toteaa naisten olleen vielä 1880-luvun Britanniassa toiseus, *the sex*, sukupuolensa kautta määriteltä ihmisryhmä. Mies puolestaan oli normi, *the unstated standard*, asian luonnollinen tila, jonka sukupuolta ei ollut tarvetta erikseen korostaa.⁶³ Kuten myös Fabian Societyn julkaisuista voidaan lukea, ei miessukupuolen asemaa, ominaisuuksia tai miehisyyttä ylipäänsä juurikaan kommentoitu aikakauden teksteissä. Myös tasa-arvon puolesta puhuvat julkaisut keskittyivät kommentoimaan naissukupuolta. Tämä on toki ymmärrettävää, koska naiset olivat miehiin verrattuna ahtaalla, mutta toisaalta tämänkaltainen retoriikka on saattanut osaltaan myös ylläpitää naissukupuolen toiseutta.

Sosialistisen aatteen levitessä 1800-luvun lopulla ja naisten aktivoituessa itse yhä enemmän

⁶⁰ Naisen tehtävänä oli kyllä toimia vaimona ja äitinä, mutta keski- ja yläluokan piirissä palvelijat hoitivat usein käytännön askareet. Rubinstein 1986, 211.

⁶¹ Rubinstein 1986, 12. Fabian Societyn johtavat naishahmot olivat esimerkkejä tällaisista tapauksista.

⁶² Hannam 1987, 214–215.

⁶³ Tosh 2005, 103–104.

kampanjoimaan omien oikeuksiensa puolesta nousi poliittinen tasa-arvo keskiöön keskustelussa sukupuolten rooleista ja paikoista. Vicinuksen mukaan syntyi uudenlainen naisihanne, joka koulutuksen ja työn ohella tahtoi myös poliittista vaikutusvaltaa.⁶⁴ Morgan puolestaan toteaa värikkäästi, että Wollstonecraftista alkanut kehitys räjähti aggressiiviseksi kamppailussa naisten poliittisista oikeuksista.⁶⁵ Voidaankin todeta, että erityisen näkyväksi tasa-arvokysymykseksi Britanniassa – ja myös alkuaikojen Fabian Societyssa – kehkeytyi tuolloin naisten poliittinen äänioikeus, johon palaan vielä tarkemmin alaluvussa 4.3. Tämä yhteiskunnallinen tilanne oli se, jossa Fabian Society liittyi osaksi brittiläisen tasa-arvon edistämisen historiallista jatkumoa.

2.2. Sosiaaliliberalismi ja mahdollisuuksien tasa-arvo

Fabian Societyn synnyn ja fabianistisen tasa-arvoajattelun kehityksen taustalla vaikuttaneista yhteiskunnallisista opeista ensimmäisenä on mainittava sosiaaliliberalismi. Esimerkiksi McBriarin mukaan sosiaaliliberalismin merkitys fabianistisen sosialismin synnyssä on hyvin oleellinen.⁶⁶ Tämä ihmisyyksilöiden tasa-arvoa voimakkaasti painottava aatesuuntaus perustuu englantilaiseen liberalismiin perinteeseen pohjautuen erityisen vahvasti kahden filosofin, Jeremy Benthamin ja John Stuart Millin ajatuksille. Näistä etenkin Mill oli Fabian Societyn piirissä arvostettu vaikuttaja ja oppi-isä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Hänen filosofiaansa perehtyminen on hyvin tärkeää tarkasteltaessa fabianistista ajattelutapaa ja pohdittaessa fabianismin asemaa sukupuolten tasa-arvon historiallisessa jatkumossa. Erityisesti Millin ja sosiaaliliberalismin vaikutus Fabian Societyn taustaideologiana korostuukin nimenomaan kysymyksessä naisten asemasta ja sukupuolten tasa-arvosta.

Englantilainen filosofi John Stuart Mill (1806–73) oli erittäin merkittävä ajattelija 1800-luvun Euroopassa sekä oman aikansa kontekstissa että nykyisyyden näkökulmasta katsottuna. Hänen teoksensa ammentavat edellisen vuosisadan valistusajattelun perinnöstä ja korostavat yksilön asemaa sekä oikeuksia. Millin tuotanto on varsin laaja-alaista, sisältäen teoksia niin moraalifilosofian, logiikan kuin taloustieteenkin teemoista. Moraalifilosofian saralla Mill tunnetaan ennen kaikkea utilitarismin kehittäjänä.⁶⁷ Etenkin kotimaassaan Britanniassa hänen filosofiansa

⁶⁴ Vicinus 1980, ix.

⁶⁵ Morgan 1975, 8–9.

⁶⁶ McBriar 1962, 7–8.

⁶⁷ Utilitarismi on moraalifilosofian teoria, jonka mukaan tekojen hyvyys määräytyy sen perusteella, kuinka paljon ne

perintö vaikutti voimakkaasti 1800-luvun lopun yhteiskunnassa ja on nähtävissä edelleenkin sosiaalidemokraattisen Labour-puolueen arvoissa ja painotuksissa.⁶⁸ Millin teokset ovat varsin sujuvasti kirjoitettuja, ja häntä arvostettiin tämän taitonsa ansiosta 1800-luvulla laajalti.⁶⁹ Teosten kirjallista sujuvuutta voitaneen pitää eräänä syynä sille, miksi myös kulttuurisesti suuntautuneessa Fabian Societyssa luettiin ahkerasti Millin tuotantoa ja omaksuttiin niiden sisältämiä ajatuksia.

Mill oli liberalisti, mutta heidän joukossaan häntä pidetään eräänä vasemmistolaisimmista. Talousopillisesti hän kannatti vapaata markkinataloutta, mutta tietyillä reunaehdoilla.⁷⁰ Milliä pidetään opettajansa Jeremy Benthamin työn jatkajana sosiaaliliberalistisen ajattelun kehittäjänä ja oppi-isänä. Tässä ajattelussa keskeistä on ihmisyksilöiden mahdollisuuksien tasa-arvo. Millin teosta *On liberty*⁷¹ vuodelta 1859 pidetään hänen yhteiskunnallisena pääteoksenaan.⁷² Siinä Mill tuo esille näkemyksensä siitä, kuinka yhteiskunnan ei tulisi puuttua ihmisten elämään ja vapauten muutoin kuin takaamalla kaikille yksilöille lähtökohtaisen mahdollisuuden toteuttaa itseään ja käyttää elämänsä haluamallaan tavalla.⁷³ Samaan ajatteluun pohjautuu Millin omana aikanaan hyvinkin radikaali näkemys sukupuolista ja niiden merkityksestä yhteiskunnassa. Hän puolusti voimakkaasti sukupuolten välistä tasa-arvoa, ollen eräs ensimmäisistä vaikutusvaltaisista ajattelijoina, joka tällaisia ajatuksia toi julki.

Teoksessaan *The subjection of women*⁷⁴ vuodelta 1869 Mill esittää suorasanaisen vaatimuksensa siitä, että kaikilla ihmisillä sukupuolesta riippumatta tulee olla samanlaiset oikeudet, velvollisuudet ja mahdollisuudet omassa elämässään. Tärkeimpänä perusteenaan tasa-arvon kannattamiselle Mill käyttää edellisen vuosisadan 1700-luvun valistusaatteen mukaisesti puhdasta järkeä – ja tässä hän jatkaa Mary Wollstonecraftin perintöä. Millin mukaan ei ole olemassa mitään järkevää perustetta naisten sortamiselle ja huonolle yhteiskunnalliselle asemalle. Kaikki tämä epätasa-arvoinen toiminta

tuovat mukanaan onnellisuutta, toisin sanoen yleistä hyvää. Mill jatkoi utilitaristisen filosofian kehittämistä opettajansa Jeremy Benthamin ajatusten pohjalta.

⁶⁸ Esimerkiksi Willard Wolfen mukaan Millin filosofiaan tukeutuen on kehittynyt brittiläinen reformistisen sosialismin perinne, jota viime aikoina kaikkein selvimmin on jatkanut nimenomaan Labour-puolue. Wolfe 1975, 23.

⁶⁹ Ks. Stefan Collinin esipuhe. Mill 1989, ix.

⁷⁰ Mill itse ei tunnustautunut sosialistiksi, eikä häntä varsinaisesti sellaisena voida pitää. Stefan Collini toteaa Mill-yhteispainoksen esipuheessa, että Mill oli kenties sosialisti ideatasolla, mutta ei käytännössä. Mill 1989, xxii.

⁷¹ Teos on julkaistu suomeksi nimellä *Vapaudesta*. Tässä tutkielmassa olen hyödyntänyt Stefan Collinin toimittamaa englanninkielistä yhteispainosta vuodelta 1989. Se sisältää Millin teokset *On liberty*, *The subjection of women* sekä *Chapters on socialism*.

⁷² Ks. esim. Stefan Collinin laatima esipuhe. Mill 1989, vii.

⁷³ Mill 1989, 13.

⁷⁴ Teos on julkaistu suomeksi nimellä *Naisen asema*.

perustuu Millin mukaan tottumukseen ja sen synnyttämään tunteeseen siitä, että kyseessä on asioiden oikea ja luonnollinen tila. Tässä tilanteessa järkevä puhe ja loogiset perusteet eivät enää vaikuta. Tunteet liittyvät Millin mukaan hyvin olennaisesti siihen, mitä pidetään yleisenä tapana yhteiskunnassa ja ihmiskunnassa laajemminkin. Hän pitää hyvin valitettavana sitä, että jopa suuressa ja mahtavassa Englannissa – joka oli jo tuolloin ainakin omien kansalaistensa mielestä edistynyt sivistysvaltio – kivikautiset käsitykset sukupuolten erilaisista rooleista vallitsivat edelleen voimakkaina. Ihmisten tulisi hänen mukaansa laittaa hetkeksi tunteensa syrjään ja ajatella tasa-arvokysymystä pelkästään järjellään. Tämän seurauksena ei voitaisi päätyä mihinkään muuhun tulokseen kuin sukupuolten täydelliseen tasa-arvoon yhteiskunnassa.⁷⁵

John Stuart Millin tasa-arvoajattelu ei käsittänyt pelkästään miesten ja naisten suhdetta, vaan ulottui kaikille yhteiskunnan osa-alueille. Hänet kallistaa kohti vasemmistolaista politiikkaa nimenomaan se seikka, että hänen mukaansa syntyperästä ja varallisuudesta riippumatta kaikki ovat samanarvoisia, ja kaikille tulee tämän vuoksi antaa yhtäläiset mahdollisuudet käyttää elämänsä haluamallaan tavalla.⁷⁶ Tämä on se periaate, joka liittyy Millin ja hänen filosofiansa Fabian Societyn tasa-arvonäkemyksiin ja lopulta laajempaankin fabianistiseen ihmisihanteeseen, ja jonka vuoksi hänen esittelynsä yhdistyksen taustatekijänä on oleellista. Myös nykyisyyden sosiaaliliberalistisessa politiikassa olennaista on juuri tämä niin kutsuttu mahdollisuuksien tasa-arvo. Kaikkien yksilöiden nostaminen – tai vaihtoehtoisesti laskeminen – samanlaiseen taloudelliseen asemaan ei tällaisen näkemyksen mukaan kuulu yhteiskunnalle. Sen sijaan yhteiskunnan vastuulla on taata kaikille yksilöille lähtökohtaiset mahdollisuudet itse kehittää itseään, myös taloudellisessa mielessä.

Yksilönvapaus on Millin filosofiassa kaikkein tärkein ihmiskunnan mittari. Millin mukaan ilman henkistä kehitystä ei yhteiskunnassa voi tapahtua muutakaan kehitystä, ja henkistä kehitystä puolestaan ei voi tapahtua ilman vapautta. Tottumus kuitenkin estää hänen mukaansa suurta osaa ihmisistä toimimasta sillä tavalla, joka heille olisi kaikkein ominaisinta ja joka loppujen lopuksi hyödyttäisi kaikkein eniten myös yhteiskuntaa. Tämä pätee Millin mukaan kaikkien ihmisten kohdalla 1800-luvun Englannissa, mutta erityisesti kaikkien naissukupuolen edustajien elämässä. Tottumuksen ja sitä seuraavan tunteen seurauksena koko yhteiskunta on hänen mukaansa vaarassa taantua. Järkeä puolestaan synnyttäisi vapautta, josta taas olisi seurauksena hyvinvointia kaikille

⁷⁵ Mill 1989, 119–145.

⁷⁶ Ks. esim. Mill 1989, 136–137.

yhteiskunnan osille.⁷⁷ Vapaassa ja luovassa fabianistisessa ihanneyhteiskunnassa on nähtävissä näitä samoja ajatuksia, joita Mill omana aikanaan julisti.

Sukupuolten tasa-arvosta olisi Millin käsityksen mukaan hyötyä paitsi asianomaisille ihmisyksilöille eli naisille itselleen, myös muulle yhteiskunnalle ja koko maailmalle. Mikäli kaikkien ihmisten sisäinen potentiaali päästettäisiin vapaasti valloilleen, kokisi koko maailma henkisten kykyjen ja ominaisuuksien kaksinkertaistumisen.⁷⁸ Sosiaaliliberalismissa perustellaankin sukupuolten tasa-arvoa paitsi yleisellä hyvällä ja moraalilla, myös niin naisten kuin miestenkin eduilla yksilötason elämässä. Tasa-arvon ei ajatella olevan keneltäkään pois, pikemminkin päin vastoin.

John Stuart Mill oli omana aikanaan yllättävä ja radikaali ajattelija. Feministinen keskustelu ei 1800-luvun puolivälissä ollut vielä kovinkaan laajaa. Millillä kuitenkin oli omasta mielestään moraalinen velvollisuus julistaa sitä sanomaa, jonka hän järkensä ja omatuntonsa perusteella päätteli oikeaksi. Kuten hän itse *On liberty* -teoksessaan toteaa, ajattelijan velvollisuus on seurata järkeään, mihin johtopäätökseen tahansa se lopulta vieneekin.⁷⁹ Nykyisessä keskustelussa kysymyksiin tasa-arvosta liitetään usein voimakkaat tunteet, mutta Millin kirjoituksissa tunne ei ole päällimmäinen peruste. Tasa-arvon hyödyt haluttiin ja pystyttiin järkipäisesti perustelemaan kaikille, eikä kyse lopulta ollut mistään muusta kuin faktoista.

Vaikka tuntemuksia ei korostetakaan, voidaan kaiken Millin ajattelun taustalta silti havaita vahva sisäisen maailman ja henkisten arvojen korostus. Mill tahtoi valjastaa kunkin ihmisen sisäiset vahvuudet heidän käyttöönsä, ja paras keino näiden ominaisuuksien löytämiseksi ja kehittämiseksi oli koulutus ja sivistys. Tähän tuli molemmille sukupuolille taata samanlainen oikeus ja mahdollisuus.⁸⁰ Tässä voidaan nähdä selvästi eräs syy sille, miksi juuri Fabian Societyssa arvostettiin John Stuart Millia ja tukeuduttiin voimakkaasti hänen filosofiaansa. Myös fabianistisen käsityksen mukaan itsensä sivistämisen kautta voitiin löytää itse kunkin parhaimmat ominaisuudet sekä lopulta ymmärtää yhteiskunnan rakenteen muuttamisen välttämättömyys ja tähän liittyen myös sukupuolten tasa-arvon oikeutus.⁸¹

⁷⁷ Mill 1989, 64, 70.

⁷⁸ Mill 1989, 167–168.

⁷⁹ Mill 1989, 35–36.

⁸⁰ Ks. esim. Mill 1989, 184–190.

⁸¹ Ks. esim. *Fabian essays*, 183.

Mark Bevirin mukaan Millin vaikutus Fabian Societyn taustalla ei jää ainoastaan sosiaaliliberalismiin. Hän toteaa artikkelissaan, että eräät yhdistyksen johtohahmot – ennen kaikkea Sidney Webb – perehtyivät Millin tuotantoon laajemminkin ja kokivat myös utilitaristisen filosofian omakseen. Kuitenkin Bevir jatkaa todeten, että Webbin edustama utilitarismi sekoittui muihin aatteisiin, esimerkiksi positivismiin, ja näin ollen se ei enää ollut perinteistä valtavirran utilitarismia.⁸² Myös eräät muut tutkijat mainitsevat utilitarismin fabianismin tausta-aatteena. Ian Britainin mukaan fabianismi on usein nähty sosiaalisten ja hallinnollisten uudistusten utilitaristisena projektina.⁸³ Tämän tutkielman näkökulmasta katsottuna voidaan kuitenkin todeta nimenomaan sosiaaliliberalistisen painotuksen olevan Fabian Societyn julkaisuissa niin selkeää, että se voidaan marxilaisuuden ohella esittää toisena mainitsemisen arvoisista fabianismin taustaideologioista.

Naisten tasa-arvon puolustaminen Fabian Societyn julkaisuissa laajentaa Millin teoksissa kehittynyttä englantilaisen tasa-arvoajattelun jatkumoa, johon omalta osaltaan liittyvät myös varhainen feministi Mary Wollstonecraft koulutusta ja järkeä korostavine kirjoituksineen 1700-luvulla sekä myöhemmin aggressiivinen suffragettiliike 1900-luvun alussa. Millin filosofiaa pidettiin Fabian Societyn sisällä niin suuressa arvossa, että yhdistyksen traktaattijulkaisu numero 168 keskittyi kokonaan hänen ajattelunsa esittelemiseen ja sen merkityksen perustelemiseen. Julkaisun on laatinut Julius West ja se ilmestyi vuonna 1913. Traktaatti sisältää aluksi Millin lyhyen elämäkerran, jonka jälkeen esitellään hänen filosofiansa eri osa-alueita. Myös Millin feministiset ajatukset ovat saaneet Westin tekstissä oman lukunsa. West myös vertaa traktaatissaan John Stuart Milliä Karl Marxiin todetessaan, että nämä molemmat ajattelijat olivat profeettoja, jotka loivat teoriansa historiallista metodia käyttäen.⁸⁴ Myös Peasen historiikissa Millin rooli fabianistisen opin taustalla tuodaan hyvin selvästi esille.⁸⁵ On ilmeistä, että niin sosiaaliliberalismin kuin marxisminkin vaikutus tunnustettiin Fabian Societyssa, eikä näitä oppi-isiä pyritty missään nimessä kieltämään. Pikemminkin päinvastoin, fabianistit vaikuttavat olleen ylpeitä omasta asemastaan historiallisen prosessin jatkajina.

⁸² Bevir 2002, 9.

⁸³ Britain 1982, 271.

⁸⁴ West 1913, 11.

⁸⁵ Ks. esim. Pease 1916, 21–23.

2.3. Sosialismi – tasa-arvon aate?

Vahvoista sosiaaliliberalistisista vaikutteista huolimatta fabianistisen opin katsotaan useimmiten kuuluvan ennen kaikkea sosialismin sateenvarjokäsitteen alle. Myös Fabian Societyn sisällä määriteltiin yhdistyksen olevan ensisijaisesti sosialistinen.⁸⁶ Lyhyen oppikirjamääritelmän mukaisesti sosialismin ymmärretään tähtävään yhteiskuntajärjestelmään, jossa omaisuus on suuressa määrin kollektiivisessa omistuksessa.⁸⁷ Kun aatetta lähestytään tasa-arvon käsitteen kautta ja siihen peilaten, voidaankin todeta, että sosialismissa olennaista on ainakin yhteiskuntaluokkien taloudellinen tasa-arvo. Viktoriaaniseen vahvaan luokkajakoon verrattuna tämä oli aikanaan hyvin radikaali näkemys. Tutkimustehtäväni kannalta on kuitenkin kiinnostavampaa pohtia sitä, missä määrin 1800-luvun lopun sosialismiin sisältyi ajatus myös sukupuolten välisestä tasa-arvosta, ja kuinka paljon tällaisia sosialistisia vaikutteita on nähtävissä Fabian Societyn julkaisuissa.

Peter Beilharz esittelee artikkelissaan fabianistisen sosialismin erityispiirteitä alkuperäisen marxistisen sosialismin näkökulmasta katsottuna. Beilharzin mukaan sosialismista puhuttaessa on tärkeää käyttää monikkoa keskusteltaessa aatteen alaisuuteen kuuluvista painotusalueista. Hän toteaa tämän jälkeen, että myös fabianistisen sosialismin sisältä voidaan erotella erilaisia ajattelutapoja, ja että fabianismin voidaan katsoa olevan eräs sosialistisen ajattelun perinne, jolle ei kuitenkaan tule pystyttää liian ahtaita raameja.⁸⁸ Tältä pohjalta voidaankin pohtia, onko alkuperäisestä sosialismista edes löydettävissä ajatusta sukupuolten välisestä tasa-arvosta. Tiettyihin sosialistisiin suuntauksiin se kuitenkin varsin vahvasti kuuluu. Esimerkkinä nykisyysdestä voidaan mainita 2000-luvulla suosiota saanut punavihreä sosialismi. Kuitenkin Jane Rendallin mukaan alkuperäinen marxistinen sosialismi ei sen sijaan ollut kovinkaan tasa-arvoinen aate naissukupuolen näkökulmasta katsottuna. Hänen mukaansa marxismissa ei juurikaan huomioitu naisten huonoa sosiaalista asemaa ja epätasa-arvoa esimerkiksi kotitalouksien sisällä.⁸⁹ Herää kysymys, onko sosialismissa lähtökohtaisesti sittenkään kyse kaiken kattavasta tasa-arvosta.

Alkuperäisen marxilaisuuden pohjalta haarautumaan lähtenyt aate oli jo ehtinyt saada erilaisia muotoja 1880-luvun puoliväliin mennessä, jolloin Fabian Society liittyi osaksi sosialistista jatkumoa. Britanniassa vallankumouksellinen kommunismi ei ollut juurikaan saanut suosiota.

⁸⁶ Ks. esim. The Fabian Society 1885, 2; Pease 1916, 38.

⁸⁷ Paloheimo & Wiberg 2005, 115.

⁸⁸ Beilharz 1998, 154–155.

⁸⁹ Rendall 1987, 25.

Selventääkseen oman aatteensa eroavaisuutta kommunismista ja toisaalta myös marxilaisuudesta Fabian Societyn jäsenetkin korostivat itse olevansa sosiaalidemokraatteja. Asia tuodaan esille esimerkiksi *Fabian essays* -kokoelman esipuheessa.⁹⁰ Myöhemmin, vuoden 1916 historiikissa puolestaan varsin elitistisesti todetaan, kuinka brittiläisen sosialismin – eli tässä yhteydessä fabianismin – erityisyys on sen uusissa raikkaissa ajatuksissa, joiden esittämiseen jokaisella yksilöllä myös on vapaus. Muiden sosialismin lajien todetaan vain nielevän Marxin valmiit näkemykset sellaisenaan.⁹¹ Voidaankin pohtia, ajateltiinko Britanniassa yleisesti sosialismin olevan tätä vapaata, reformistista sosiaalidemokratiaa, johon sisällytettiin myös ajatus sosiaaliliberalistisesta mahdollisuuksien tasa-arvosta. Tämänkaltaiseen sosialismiin vaatimus sukupuolten välisestä tasa-arvosta selvästi kuului. Tästä toki herää myös jatkokysymys siitä, oliko Fabian Society lopulta todellisuudessa enemmän englantilaisittain sosiaaliliberalistinen kuin marxilaisittain sosialistinen, vaikka se yleensä sosialistiseksi määriteltiin.

Fabian Societyn omista julkaisuista voidaan nähdä, että fabianistisen sosialismin edustajat katsoivat tasa-arvon niin yhteiskuntaluokkien kuin sukupuoltenkin välillä kuuluvan sosialismiin. Peasen historiikissa todetaan naisten tasa-arvoisen aseman olleen fabianistisen sosialismin perusajatuksia alusta loppuun. Kaikessa fabianistisessä ajattelussa ja toiminnassa oli hänen mukaansa taustalla näkemys sukupuolten tasa-arvosta.⁹² Pohdittavaksi jää kuitenkin se, missä määrin tämä sukupuolten tasa-arvon korostaminen sisältyy nimenomaan sosialismiin, jota Fabian Society osaltaan edusti, vai oliko kyseessä erillinen, sosiaaliliberalistinen teema, joka yhdistyksessä liitettiin vasemmistolaiseen talouspolitiikkaan. Toisaalla Pease nimittäin tuo myös esille sen, kuinka kaikki Fabian Societyn jäsenet eivät hyväksyneet ajatusta naisten äänioikeuden kannattamisesta edellytyksenä sosialismin tunnustamiselle. Historiikissa todetaankin tässä yhteydessä, että monien sosialistien mielestä tasa-arvokysymyksessä oli kyse pikemminkin demokratiasta kuin sosialismista.⁹³

Eräät tutkijat kuitenkin liittävät Fabian Societyn edustaman sosialismin ja tasa-arvon toisiinsa. Esimerkiksi Willard Wolfen mukaan fabianistisen sosialismin on katsottu olevan ennen kaikkea tasa-arvoa. Näin ovat hänen mukaansa aikanaan ajatelleet myös fabianismin edustajat itse.⁹⁴ Fabian Societyn eräissä julkaisuissa puolestaan tuodaan esille, kuinka yhdistyksen päällimmäisenä

⁹⁰ ”*The writers are all Social Democrats.*” *Fabian essays*, xx.

⁹¹ Pease 1916, 237–240.

⁹² Pease 1916, 72, 175.

⁹³ Pease 1916, 177.

⁹⁴ Wolfe 1975, 2–3.

pyrkimyksenä kaikessa toiminnassaan oli kehittää Britanniaa kohti sosialistista yhteiskuntaa.⁹⁵ Voidaankin tältä pohjalta loogisesti päätellä, että Fabian Societyn tavoitteena oli luoda brittiläinen yhteiskunta, jossa vallitsi tasa-arvo niin sukupuolten kuin kaikkien muidenkin ryhmien välille. Fabianistis-sosialistinen ihanneyhteiskunta oli toisin sanoen täydellisen tasa-arvoinen kaikilta osiltaan.

Kun palataan fabianistisesta haarasta takaisin sosialismin juurille, voidaan todeta, että feministisen tasa-arvoajattelun piirteet voidaan kuitenkin soveltaen johtaa myös marxilaisen taloudellisen tasa-arvon periaatteisiin. Ajatuksen miehisestä hegemoniasta yhteiskunnassa voidaan nähdä osaltaan havainnollistavan sitä, kuinka kapitalistisessa yhteiskunnassa voimaa, valtaa ja omaisuutta haaliva luokka alistaa heikommät vaikutusvaltansa alle. Kapitalistien ja proletariaatin taistelussa on nähtävissä tiettyjä samoja piirteitä kuin feministisessä alistetun naisen retoriikassa. Fabianistisen sosialismin tasa-arvonäkemyksen voidaankin katsoa tietyssä mielessä lähtevän marxilaisesta lähtökohdasta: alistetut ihmisryhmät halutaan nostaa samalle tasolle muiden kanssa. Toisaalta kuitenkin fabianismissa kysymystä sukupuolten tasa-arvoa pidettiin niin tärkeänä, että se haluttiin nostaa omaksi erilliseksi teemakseen, irti luokkataistelusta.⁹⁶

Fabian Society erottui profiililtaan ja sosialistiselta linjaltaan merkittävästi vallankumouksellisista kommunisteista ja perinteisestä sosialistisesta työväenliikkeestä. Voidaan nähdä, että eroavaisuutta esiintyi myös suhtautumisessa sukupuolten tasa-arvoon. Tämä puolestaan on näkynyt vuosikymmenten saatossa myös historiantutkimuksessa. Miriam Glucksmannin mukaan brittiläisen työväenliikkeen historia on perinteisesti keskittynyt miehiin ja heidän yhteiskunnalliseen asemaansa.⁹⁷ Tämä tutkielmani kuitenkin osaltaan todistaa sen, että brittiläinen sosialismi ei suinkaan kaikissa tapauksissa ollut vain miesten aate.

Lopuksi voidaan todeta, että sukupuolten välisen tasa-arvon linkittyminen sosialismiin on varsin monimutkainen asia pohdittavaksi. Myös June Hannam toteaa, että feminismin ja sosialismin suhde on ratkaisematon kysymys.⁹⁸ Selvää on se, että alkuperäinen marxilainen sosialismi keskittyi yhteiskuntaluokkien taloudelliseen tasa-arvoon, eikä varsinaisesti ottanut kantaa sukupuolikysymykseen. Samoihin periaatteisiin nojautuen on kuitenkin myöhemmin jalostettu

⁹⁵ Ks. esim. *The Fabian Society* 1885, 2.

⁹⁶ *Fabian essays*, 231.

⁹⁷ Glucksmann 1990, 7.

⁹⁸ Hannam 1987, 238.

erilaisia sosialismeja, joissa sukupuolten välinen tasa-arvo on keskeisemmässä roolissa. Näistä sosialismin alalajeista fabianismi on mainio esimerkkitapaus. Fabianistisessa sosialismissa naisten asema korostui ja naiset olivat itsekin aktiivisia yhteiskunnallisia toimijoita, kuten seuraavasta luvusta alkaen pyrin aiempaa perusteellisemmin tuomaan esille.

3. FEMINISTINEN YHDISTYS FABIAN SOCIETY

3.1. Fabian Societyn lyhyt historia

Fabian Society perustettiin Lontoossa tammikuun neljäntenä päivänä vuonna 1884. McBriarin mukaan Ison-Britannian talouselämässä koettiin viktoriaanisen kultakauden jälkeinen lievä taantuma 1880-luvulla, jonka seurauksena sosialistiset ajatukset herättivät kiinnostusta Manner-Euroopan ohella myös siellä. Edelleen McBriar jatkaa, että tähän yhteiskunnalliseen tilanteeseen syntyneen Fabian Societyn kehittymisen taustalla vaikutti kaksi aiemmin esiteltyä erillistä ideologiaa: marxilainen sosialismi sekä John Stuart Millin ajatuksiin pohjautuva sosiaaliliberalismi.⁹⁹ Mark Bevirin mukaan Fabian Societyn anti-vallankumouksellisuuden katsotaan usein juontuvan juuri liberalistisesta perinteestä.¹⁰⁰ Tämän englantilaisen filosofian perinteen vuoksi koko yhteiskuntaa ei ollut tarvetta ryhtyä välittömästi ja radikaalisti muokkaamaan, koska otollisen pohjan katsottiin olevan jo olemassa uusia ajatuksia varten. Liberalistinen ajattelutapa olikin tuon ajan Britanniassa pinnalla. 1800-luvun lopulla konservatiivisen puolueen ohella toinen Britannian suurpuolue oli liberaalinen puolue, jossa sosiaaliliberalismia puolestaan yhdisteltiin vapaamman talouselämän ajatuksiin.¹⁰¹

Mielenkiintoinen seikka on se, että termiä sosialismi ei mainittu lainkaan Fabian Societyn ensimmäisissä kokouksissa. Sosialismista keskusteltiin omalla nimellään ensimmäisen kerran vasta yhdistyksen kuudennessa virallisessa kokouksessa kaksi kuukautta sen perustamisen jälkeen.¹⁰² Tämän jälkeenkään käsitettä ei mainittu kirjallisissa julkaisuissa ennen kesäkuuta 1885, jolloin ilmestyneessä traktaatissa ilmoitetaan Fabian Societyn ajavan sosialismin leviämistä Englannissa:

⁹⁹ McBriar 1962, 7–8.

¹⁰⁰ Bevir 2002, 4.

¹⁰¹ Bernstein 1986, 2.

¹⁰² Pease 1916, 37.

”*The Fabian Society, having in view the advance of Socialism in England [...]*.”¹⁰³ Perustamisensa hetkellä järjestön ei siis nähtävästi lähtökohtaisesti katsottu olevan osa maailmanlaajuisista sosialistista liikettä, vaikka myöhemmässä tutkimuksessa asiaa pidetäänkin ilmeisenä. Myös Peasen historiikissa korostetaan Fabian Societyn erityisyyttä suhteessa tuon ajan muihin vasemmistolaisiin liikkeisiin. Peasen mukaan järjestöä saattoi kyllä alkuvuosinaan kuvailla sosialistiseksi, mutta siitä huolimatta se oli ainutlaatuinen ideologiassaan.¹⁰⁴ Hänen sisäpiiriläistä näkemystään voidaan perustellusti pitää värittyneenä ja subjektiivisena, mutta taustoiltaan Fabian Society todella poikkesi muista vasemmistolaisista ryhmistä heti alusta alkaen.

Sosialismi nousi julkiseen keskusteluun Britanniassa samoihin aikoihin kun Fabian Society perustettiin. Toinen sosialistinen järjestö, Social Democratic Federation (SDF), perustettiin kolme vuotta aiemmin, vuonna 1881, ja sitä pidetään ensimmäisenä järjestäytyneenä brittiläisenä sosialistisena liikkeenä.¹⁰⁵ Tämän liikkeen tausta ja toimintatavat olivat kuitenkin huomattavan erilaiset kuin fabianisteilla. Se profiloitui voimakkaasti työväenluokkaan ja sen menetit olivat huomattavasti Fabian Societystä suoraviivaisemmat.¹⁰⁶ Näiden järjestöjen rinnakkainen olemassaolo ei aina sujunut ongelmitta. Vuonna 1892 julkaistussa George Bernard Shaw'n kirjoittamassa traktaatissa keskitytään erittelemään niitä piirteitä, jotka fabianistisessa sosialismissa olivat paremmin perusteltuja kuin SDF:n edustamassa linjassa. Toisaalta Shaw kuitenkin erityisesti mainitsee, että nimenomaan SDF ei pitänyt Fabian Societystä, kun taas Fabian Societyllä ei ollut mitään SDF:ia vastaan.¹⁰⁷

Fabian Societyn oma virallinen käsitys on, että suuren yleisön tietoisuuden yhdistys saavutti tammikuussa 1887 julkaistun viidennen traktaattinsa – nimeltään *Facts for socialists* – myötä.¹⁰⁸ Tällöin sosialismia tunnustettiin jo hyvin avoimesti, julkaisun otsikkoa myöten. Vielä laajemman lukijakunnan järjestö kuitenkin sai kaksi vuotta myöhemmin *Fabian essays* -kokoelman ilmestyttyä. Etenkin kyseisen esseekokoelman seurauksena yhdistys saavutti suosion lisäksi maineen uskottavana intellektuelliryhmänä. Wolfen mukaan teoksen julkaisemisen jälkeen Fabian Societystä pidettiin kansallisena älyllisenä instituutiona, johon kaikki vasemmistointellektuellit halusivat

¹⁰³ The Fabian Society 1885, 2.

¹⁰⁴ Pease 1916, 38.

¹⁰⁵ Adelman 1996, 3.

¹⁰⁶ McBriar 1962, 11–12.

¹⁰⁷ Shaw 1892, 7.

¹⁰⁸ Pease 1916, 69.

kuulua.¹⁰⁹ Myös muissa sivistyneissä piireissä yhdistyksen luentoja kuunneltiin, julkaisuja luettiin ja niistä imettiin vaikutteita myös poliittiseen päätöksentekoon.¹¹⁰ Fabian Societyn epäsuora poliittinen vaikutusvalta alkoi näin ollen kasvaa merkittävästi ja poliittisissa piireissä reformistisen sosialismin ajatukset alkoivat hiljalleen nostaa päätään.

Puhuttaessa Fabian Societyn julkaisujen suosioista ja levikistä 1800-luvun lopun Britanniassa on muistettava ottaa huomioon, että niiden potentiaalinen lukijakunta oli suurten kaupunkien koulutettu keski- ja yläluokka. Koko maata ja kaikkia sen kansalaisia ajatellen yhdistyksen piirit olivat varsin pienet. Sen jäsenistö oli myös hyvin suppeasti rajautunut sekä maantieteellisesti että yhteiskunnallisen aseman perusteella.¹¹¹ Tämän seurauksena Fabian Society tunnettiin jo alkuajoistaan lähtien koulutettujen, keskiluokkaisten nuorten älykköjen ryhmänä. McBriarin mukaan Fabian Societyn sisällä ei suinkaan pyritty eroon tästä leimasta, vaan mielikuvaa pikemminkin ruokittiin ja pidettiin yllä.¹¹² Missään vaiheessa myöhempääkään historiaansa järjestö ei yrittänyt olla koko kansan populistinen liike, vaan pitäytyi syntymässä luodussa profiilissaan. Voidaan tulkita, että tavoitteena ei ollut niinkään kalastella jäseniä omalle yhdistykselle, vaan ennen kaikkea levittää sen edustamaa ajatusmaailmaa ja sivistystä mahdollisimman laajalle. Tätä kautta yhteiskunnan ajateltiin kehittyvän kestävämpinä pidettyjen arvojen suuntaiseksi.

Jäsenet olivat pääsääntöisesti hyvin toimeentulevia ja ammateissaan menestyneitä, joten oman edun tavoittelua ei voida pitää motiivina yhdistyksen toiminnalle tasa-arvoisemman yhteiskunnan puolesta. Myös McBriar toteaa, että syitä jäsenten toiminnalle köyhyyden vähentämiseksi, tuloerojen kitkemiseksi ja myös naisten aseman parantamiseksi tulee etsiä muualta kuin heidän omasta yhteiskunnallisesta asemastaan.¹¹³ Tässä on nähtävissä Fabian Societyn yhteys Jeremy Benthamin ja John Stuart Millin utilitaristiseen moraalifilosofiaan. Tämän suuntauksen mukaan yleistä onnellisuutta voidaan pitää hyvien ja oikeiden tekojen merkinä, sekä yksilöiden että yhteiskunnan tasolla.¹¹⁴ Fabianistisessa toiminnassa pyrittiin siis idealistisesti kohti mahdollisimman suurta hyvyyttä. Yhdistystä tarkasteltaessa onkin otettava huomioon jäsenien keskuudessa vallinnut voimakas idealismi, jopa eräänlainen naiivi elitismi – yhdistyksen jäsenet kokivat olevansa hyvin

¹⁰⁹ Wolfe 1975, 293.

¹¹⁰ Pease 1916, 89–97. Tämä on yhdistyksen oma näkemys suosioistaan tuona aikana, mutta se tunnustetaan myös myöhemmässä tutkimuskirjallisuudessa. Ks. esim. McBriar 1962, 175–176.

¹¹¹ Britain 1982, 6; McBriar 1962, 165–169. On kiinnostavaa, että Fabian Societyn jäsenistö ei kuitenkaan rajautunut sukupuolen perusteella.

¹¹² McBriar 1962, 6.

¹¹³ McBriar 1962, 7.

¹¹⁴ Britain 1982, 73.

sivistyneitä ja etuoikeutettuja, ja näin ollen velvoitettuja levittämään hyvyyttään köyhempien ja kouluttamattomampien keskuuteen.

Yhteiskunnan ajateltiin kuitenkin kehittyvän haluttuun suuntaan myös ilman aktiivista fabianistista myötävaikutusta, joskin tällöin hitaammin. Tätä perusteltiin historialla, jota tieteenalana arvostettiin suuresti Fabian Societyssa. *Fabian essays* -kokoelman esseessä mainitaan, kuinka historiallista metodologiaa käyttäen voidaan perustella kapitalistisen järjestelmän nousu ja tuho, yhteiskunnan kehitys kohti sosialismia sekä fabianistisen sosialismin muodon erityisyys nimenomaan brittiläisessä yhteiskunnassa.¹¹⁵ Marxilainen teoria kapitalismin väistämättömästä tuhosta vaikutti selvästi fabianistisen historiakäsityksen taustalla. Esseessä todetaan lisäksi, kuinka historian ohella etiikka ja taloustiede muodostavat yhdessä sen kolminaisuuden, jonka varaan fabianismin teoreettinen pohja on rakennettu.¹¹⁶ Historiallisen metodin hyödyntäminen on keskeistä myös John Stuart Millin teoksissa. Kuten Millin kirjallisuudessakin, myös Fabian Societyn esseessä painotetaan sitä, kuinka poliittinen, taloudellinen ja sosiaalinen epätasa-arvo on jääne keskiajan feodaalisesta yhteiskunnasta. Tällaista taantumuksen yhteiskuntaa ei 1800-luvun lopun Englannissa enää tulisi ylläpitää.¹¹⁷ Sekä Marxin että Millin perinnön jatkaminen fabianistien toimesta on jälleen ilmeistä tässäkin yhteydessä.

Fabian Societyssa uskottiin yhdistyksen uskottavuuden ja arvostetun aseman saavuttamisen olleen hyvin pitkälti vahvojen ja karismaattisten persoonallisuuksien ansiota. Historiikissaan Pease korostaa voimakkaasti irlantilaisyyntyisen näytelmäkirjailijan George Bernard Shaw'n merkitystä Fabian Societyn alkuaikojen tärkeänä hahmona. Pease esimerkiksi toteaa, kuinka Shaw'n älyllisten näköalojen vaikutus oli valtava välittömästi tämän liityttyä jäseneksi syyskuussa 1884.¹¹⁸ Shaw on kirjoittanut esimerkiksi mainitun *The Fabian Society: Its early history* -traktaattijulkaisun vuodelta 1892, jossa hän vertailee fabianistista sosialismia kilpailevan Social Democratic Federation -järjestön edustamaan suuntaukseen ja onnistuneesti perustelee fabianismin paremmuuden tuon ajan brittiläisissä olosuhteissa.¹¹⁹ *Fabian essays* -kokoelmassa Shaw'lla on ollut myös hyvin keskeinen rooli. Hän on toimittanut teoksen alkuperäisen version vuonna 1889, ja lisäksi hänen nimiinsä on merkitty kaksi kokoelman kahdeksasta esseestä – muut kirjoittajat ovat saaneet tyytyä yhteen

¹¹⁵ *Fabian essays*, 249.

¹¹⁶ *Fabian essays*, 271.

¹¹⁷ Mill 1989, 61; *Fabian essays*, 11–12.

¹¹⁸ Pease 1916, 40.

¹¹⁹ Shaw 1892, 3–28.

esseeseen kukin.

Toinen erityisen merkittävä Fabian Societyn ensimmäisten vuosien jäsen oli Sidney Webb. Myös hän oli mukana esseistien joukossa ja toimi muutenkin eräänlaisena yhdistyksen henkisenä sekä älyllisenä johtajana. Webbin ja hänen vaimonsa Beatricen keskeistä roolia korostetaan sekä järjestön omissa teksteissä että myöhemmässä tutkimuskirjallisuudessa.¹²⁰ Sekä Shaw että Webbit ilmensivät elämässään suuria henkisiä ja taiteellisia ominaisuuksia.¹²¹ Voidaan päätellä, että Fabian Societyssa ihannoitiin tämänkaltaisia piirteitä ihmisissä sekä luovuuden näkymistä käytännön elämässä. Luovia ja karismaattisia ihmisiä – kuten Shaw ja Webbit olivat – arvostettiin hyvin paljon. Jälleen kerran eräänlaista elitismia on myös havaittavissa: arvostettavilla ominaisuuksilla varustetut henkilöt nostettiin kuvaannolliselle jalustalle hieman muita korkeammalle.

Toisaalta Fabian Societyn esseessä tuodaan esille, kuinka yhdistyksen tavoitteena on kouluttaa ja sivistää kaikki kansalaiset, jotta näidenkin piilevät sisäiset ominaisuudet pääsisivät esille ja oikeuksiinsa.¹²² Lisäksi esseekokoelman esipuheessa kirjoittajat mainitsevat siitä, kuinka he eivät koe olevansa virallisia sosialismin opettajia, vaan pikemminkin kommunikatiivisia oppijoita itsekin, aivan kuten kokoelman lukijatkin.¹²³ Voidaan päätellä, että yhdistyksessä ajateltiin elämän olevan jatkuvaa itsensä sivistämistä ja uuden oppimista. Tämän vuoksi myös muille kansalaisille haluttiin kertoa tärkeinä pidetyistä teemoista. Fabianistit eivät kuitenkaan halunneet esiintyä liian elitistisesti, vaan painottivat olevansa samanlaisia ihmisiä kuin lukijansakin. Tarkoituksena ei siis ollut jäädä yksin toisten akateemisten fabianistien kanssa vertauskuvalliseen norsunluutorniin, vaan nostaa kaikki muutkin kansalaiset sinne. Luova ja sivistynyt ihmisihanne on mielestäni olennaisen merkittävä osa fabianistista ajattelua myös sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta katsottuna, joten esittelen ja analysoin sitä vielä tarkemmin tutkielman kuudennessa luvussa.

Enemmistö yhdistyksen johtohahmoista 1800-luvulla oli miehiä, mutta vahvoja naisia oli myös mukana toiminnassa heti ensimmäisistä vuosista alkaen. Näkyvimvät alkuaikojen naisjäsenet olivat Annie Besant, yksi seitsemästä esseististä, sekä mainittu Beatrice Webb, Sidney Webbin voimakastahtoinen vaimo. Näiden kahden asemaa Fabian Societyssa käsittelem enemmän alaluvuissa 6.2. sekä 6.3., joissa esittelen heidät esimerkkeinä fabianistisen ihanteen mukaisista

¹²⁰ Ks. esim. Pease 1916, 70, 220; Britain 1982, 12–15; Bevir 2002, 3.

¹²¹ Shaw'lla sanotaan aikanaan olleen sosialismin kirkkaimman ajatuksen ja terävimmän kynän. Britain 1982, 96.

¹²² *Fabian essays*, 183.

¹²³ *Fabian essays*, xx.

vahvoista ja yksilöllisistä ihmisistä. Mainittujen George Bernard Shaw'n ja Sidney Webbin lisäksi muita merkittäviä miespuolisia jäseniä olivat esimerkiksi loput esseistit William Clarke, Graham Wallas, Sydney Olivier ja Hubert Bland sekä tuleva Labour-puolueen pääministeri Ramsay MacDonald, tieteiskirjailija H. G. Wells ja yhdistyksen sihteeri, historiikin kirjoittaja Edward R. Pease.

Johtohahmojen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja karismaan kiinnitettiin huomioita jo Fabian Societyn varhaisina vuosina, etenkin yhdistyksen oman väen toimesta. Pease kirjoittaa historiikissaan poikkeuksellisen kyvykkäistä nuorista miehistä, joiden keskenäinen henkilökemia toimi erityisen tuloksellisella tavalla.¹²⁴ Tämän yhteisymmärryksen kaikkein mehuikkaimpana hedelmänä voidaan perustellusti pitää *Fabian essays* -kokoelmaa, jossa jäsenten kirjoitukset täydentävät toisiaan muodostaen eheän kokonaisuuden. Eräät jäsenet – etenkin Shaw sekä hieman myöhemmin H. G. Wells – saivat sittemmin kuuluisuutta myös omien taiteellisten saavutustensa myötä, mikä on varmasti vaikuttanut positiivisesti myös Fabian Societyn näkyvyyttä ajatellen. Myöhemmissä Fabian-sukupolvissa ei todennäköisesti ole ollut yhtä valovoimaisia persoonia kuin järjestön kultakautena pidetyllä 1890-luvulla. Tätä karismaattisten johtajien puutetta voidaan pitää eräänä merkittävänä syynä yhdistyksen näkyvyyden heikentymiselle myöhemmin 1900-luvulla.

Peasen historiikista voidaan havaita, että 1910-luvulla yhdistyksen vanhat jäsenet romantisoivat sen kunniakasta menneisyyttä ja pitivät 1880-luvun loppua ja 1890-lukua Fabian Societyn kultakautena.¹²⁵ Uudella vuosisadalla valtaan nousseesta seuraavasta sukupolvesta ei historiikin julkaisuun mennessä ollut noussut karismaattisia johtohahmoja, jotka olisivat kyenneet nostamaan järjestön uuteen loistoon ja luomaan *Fabian essays* -kokoelman veroisia julkaisuja. Näin ei ole tapahtunut myöhemminkään – Fabian Societyn toiminta jatkuu edelleen, mutta julkisuudessa sen jäseniä tai kannanottoja ei nykyisin juuri esiinny.

Pohdittaessa Fabian Societyn merkitystä Britannian poliittisella kentällä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa päädytään yleensä ensinnä siihen tulokseen, että vaikutusta on ollut, mutta sitä on sen epäsuoruuden vuoksi hankalaa todentaa. Tämä todetaan jo McBriarin klassikkotutkimuksessakin.¹²⁶

¹²⁴ Pease 1916, 63–65. Tässä yhteydessä Pease mainitsee ainoastaan ”nuoret miehet”, vaikka esseisteihin kuului myös yksi nainen. Eräissä muissa Fabian Societyn julkaisuissa on korostetusti mainittu molemmat sukupuolet puhuttaessa ihmisistä tai tietystä ihmisjoukosta yleisellä tasolla.

¹²⁵ Pease 1916, 233–234, 252–253.

¹²⁶ McBriar 1962, 347.

Fabian Societyn osana olikin toimia ennen kaikkea mielipidevaikuttajana. Sen jäseniä kunnioitettiin ja pidettiin brittiläisen älymystön kermana. Tämän vuoksi heidän kirjoituksiaan luettiin ja ajatuksiaan omaksuttiin myös poliittisissa piireissä, vaikka Fabian Societyn virallinen rooli esimerkiksi puoluepolitiikassa olikin varsin pieni. Kuitenkin 1900-luvun alussa perustetun sosiaalidemokraattisen Labour-puolueen taustalla vaikutti useita Fabian Societyn jäseniä, ja Labourin politiikka muotoutui hyvin vahvasti fabianistisen sosialismin suuntaiseksi.¹²⁷ Wolfen käsityksen mukaan Labourin suosio perustui osittain sille, että fabianistit olivat tehneet vasemmistolaisuudesta muodikasta myös muiden kuin työväenluokan keskuudessa.¹²⁸ Fabian Societyn kaiken toiminnan perimmäisenä tavoitteena oli kehittää Britanniaa kohti sosialistista yhteiskuntaa. Tämä tavoite ei ole tähän päivään mennessä täysin täyttynyt, mutta monet fabianistiset ajatukset ovat kuitenkin toteutuneet. Iso-Britannia on nykyisin länsimainen hyvinvointivaltio, jonka toisena valtapuolueena pitkälti fabianistiselle perustalle tukeutuva Labour toimii.

Tarkasteltaessa Fabian Societyn tekemisiä 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa historiallisen jatkumon viitekehystä hyödyntäen voidaan todeta, että yhdistyksen sisällä tapahtumien kulku nähtiin sosialismin hiljaisena virtana.¹²⁹ Sosiaalinen vallankumous koettiin tapahtuvaksi kaiken aikaa, hiljaisesti taka-alalla kansalaisten jokapäiväisessä elämässä.¹³⁰ Muutoksen oli tapahduttava ensin yksilötasolla ja ihmisten ajatusmaailmoissa, vasta sen jälkeen voitiin tämän pohjalta ryhtyä rakentamaan uudenlaista yhteiskuntaa konsensuksen vallitessa. Humanistisen ihmiskäsityksen mukaisesti tähän muutokseen myös uskottiin, koska ihmisten ajateltiin pohjimmiltaan haluavan olla osa entistä tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Kaikki tämä perusteltiin sosiaaliliberalismin perinteen mukaisesti puhtaalla järjellä.¹³¹ Jatkumon ajatukselle perustui osaltaan myös vallankumouksellisuuden vieroksuminen – uusi yhteiskunta ei voisi tulevaisuudessa säilyä vakaana ja turvallisena, mikäli osa kansasta pakotettaisiin omaksumaan uudenlainen järjestelmä varoittamatta ja vastoin tahtoaan. Teollistumista käsittelevässä esseessä todetaan, kuinka tulevaisuuden historioitsijat tulevat puhumaan tästä hiljaisesta sosiaalisesta mullistuksesta yhtä

¹²⁷ McBriar 1962, 339.

¹²⁸ Wolfe 1975, 294.

¹²⁹ Virtavertausta käytetään fabianistista historiakäsitystä esittelevässä esseessä: ”*The main stream which has borne European society toward Socialism during the past 100 years is the irresistible progress of Democracy.*” *Fabian essays*, 7. Toisaalla sama asia on ilmaistu myös toisilla sanoilla: ”*[O]ur irresistible glide into collectivist Socialism.*” *Fabian essays*, 41.

¹³⁰ Wolfen mukaan tässä näkemyksessä on taustalla 1800-luvulla muodissa ollut sosiaalidarwinistinen evoluution ajatus. Wolfe 1975, 297–298.

¹³¹ ”*[T]he cardinal virtue of Socialism is nothing else than Common Sense.*” *Fabian essays*, 127.

suurella painoarvolla kuin tuon ajan väki puhui Ranskan suuresta vallankumouksesta.¹³² Fabianistit ajattelivat olevansa keskellä historian suuria tapahtumia, oikeudenmukaisemman ja tasa-arvoisemman yhteiskunnan kynnyksellä.

3.2. Fabian Women's Groupin synty ja toiminta

Fabian Societyn jäsenistä enemmistö oli nuoria miehiä. Kuitenkin Nyland ja Rix toteavat, että muihin poliittisiin järjestöihin verrattuna naisten osuus oli huomattavan suuri. Jo 1890-luvulla naisten osuus kaikista Fabian Societyn jäsenistä oli noin neljännes. Osuus oli merkittävästi suurempi kuin muissa 1800-luvun lopun sosialistisissa järjestöissä. Tämän seikan on arveltu vaikuttaneen siihen, että naisten asemasta keskusteltiin Fabian Societyn sisällä varsin paljon.¹³³ Toisaalta voidaan toki pohtia myös sitä, kumpaan suuntaan kausaliteetti tässä tapauksessa on toiminut. Mahdollisesti fabianistisen ideologian huomattiin jo lähtökohdiltaan olevan tasa-arvoinen, ja tämän vuoksi monet poliittisesta vaikuttamisesta kiinnostuneet, uudenlaista ihannetta edustaneet naiset halusivat lähteä mukaan yhdistyksen toimintaan. Joka tapauksessa on kiinnostavaa, että naisten lukumäärä oli suuri myös verrattuna muihin sosialistisiin organisaatioihin. Heidän määränsä ja halunsa tuoda itse omat mielipiteensä julki johti lopulta siihen, että Fabian Societyn naiset perustivat oman alayhdistyksensä Fabian Women's Groupin. Tässä alaluvussa tarkastelen ja analysoin kyseisen ryhmän taustoja, perustamista ja toimintaa. Nostan esille myös eräitä Fabian Women's Groupin julkaisuja, mutta palaan käsittelemään niitä vielä tarkemmin myöhempien lukujen yhteydessä.

Jo 1800-luvulla fabianistisissa julkaisuissa naisten tasavertaista asemaa suhteessa miehiin pyrittiin tuomaan esille. Esimerkiksi on huomionarvoista, että alkuaikojen Fabian Societyn julkaisuissa ihmisiin ryhmänä viitataan usein sekä miehinä että naisina, ”*men and women*”, eikä pelkästään mieheen viittaavalla sanalla, kuten usein on totuttu näkemään.¹³⁴ Voidaan tulkita, että naisten ei haluttu olevan miesten alamaisia, joiden tehtävänä oli mukautua isän tai aviomiehen mielipiteisiin, vaan heidän haluttiin toimivan yhteiskunnassa omina, itsenäisinä yksilöinä. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että Fabian Societyssa naisten oma aktiivisuus tasa-arvon edistämiseksi korostui

¹³² *Fabian essays*, 44–45.

¹³³ Nyland & Rix 1998, 105.

¹³⁴ Ks. esim. *Fabian essays*, 187, 224.

heti ensimmäisistä vuosista alkaen. Jo ennen oman alayhdistyksensä perustamista naisjäsenet olivat mukana laatimassa virallisia fabianistisia julkaisuja. Merkittävimpänä ansiona mainittakoon Annie Besantin rooli *Fabian essays* -kokoelmassa vuonna 1889. Beatrice Webb laati ensimmäisen Fabian-traktaattinsa jo 1890-luvulla. Näiden kahden naisen tekemisiin palaan tarkemmin tutkielmani kuudennen luvun yhteydessä. Myös Fabian Societyn naisten järjestäytymistä 1900-luvulla johtanut Charlotte Wilson oli aktiivinen yhdistyksen toiminnassa jo 1880-luvulla. Tämän jälkeen hän vietti kuitenkin hiljaiseloa kaksikymmentä vuotta, palatakseen näkyvään rooliin uudelleen 1900-luvulla.¹³⁵

Nylandin ja Rixin mukaan 1890-luvulla Fabian Societyssa vaikutti useita naisia, jotka kannattivat sukupuolten välistä tasa-arvoa. Heidän mukaansa äänekkäimmät feministijäsenet tahtoivat Fabian Societyn ottavan entistä selkeämmän linjan tässä asiassa sekä julkaisevan virallisen traktaatin aiheesta fabianismi ja sukupuolten tasa-arvo.¹³⁶ Tällaista julkaisua ei sellaisenaan kuitenkaan koskaan ilmestynyt. Fabianistisia julkaisuja järjestelmällisesti tarkasteltaessa voidaan havaita, että ainoa 1890-luvun traktaatti, joka lähtökohtaisesti käsittelee sukupuolten välistä tasa-arvoa on Beatrice Webbin laatima *Women and the factory acts*. Beatrice Webbin ajattelulle tyypilliseen tapaan tässä traktaatissa korostuvat sekä sukupuolten että yhteiskuntaluokkien välisen tasa-arvon kysymykset.

Virallisten julkaisujensa lisäksi Fabian Societylla oli myös vuonna 1887 luotu oma sisäinen säännöstönsä, jota kutsuttiin yhdistyksessä nimellä *Basis*. Vaikka sukupuolten välistä tasa-arvoa olikin tuotu esille jo järjestön perustamisen ajoista saakka, ei tähän säännöstöön kuitenkaan oltu kirjattu siihen liittyvää pykälää. Naisjäsenien osuuden kasvaessa ja tasa-arvokysymyksen saadessa entistä laajempaa yhteiskunnallista huomiota 1900-luvun puolella alkoi kuitenkin esiintyä vaatimuksia, joiden mukaan sukupuolten välisen tasa-arvon kannattaminen oli lisättävä säännöstöön. Erityisen äänekkäästi tätä Peasen mukaan vaati fabianistinen feministi nimeltään Maud Pember Reeves. Niinpä vuonna 1907 *Basis* sai uuden kohdan, jossa mainittiin sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen olevan eräs Fabian Societyn peruslähdekohdista. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun säännöstöä vuoden 1887 jälkeen muokattiin. Kaikki yhdistyksen miespuoliset jäsenet eivät tätä kuitenkaan hyväksyneet. Pease toteaa, että nämä jäsenet kannattivat kyllä tasa-arvoa, mutta eivät olisi halunneet lisätä aihetta säännöstöön. Tähän perusteluna oli se, että

¹³⁵ Pease 1916, 48–49.

¹³⁶ Nyland & Rix 1998, 106.

sukupuolten tasa-arvon kannattamisen ei katsottu olevan välttämätöntä sosialistiksi tunnustautuvalle henkilölle.¹³⁷

Eriävistä mielipiteistä huolimatta Fabian Societyn naisten asema ja näkyvyys olivat tämän jälkeen nousukiidossa. Naisille tarkoitettu alayhdistys Fabian Women's Group perustettiin lopulta maaliskuussa vuonna 1908. Sen virallisena perustajana ja ensimmäisenä puheenjohtajana toimi jo aiemmin mainittu Charlotte Wilson. Hän oli ollut Fabian Societyn jäsenenä lähes alusta alkaen, mutta aktivoitui uudelleen vasta naisyhdistyksen perustamisen yhteydessä. Alayhdistykselle oli selkeästi tilausta. Historiikissa todetaan, että noina vuosina naisten osuus kaikista Fabian Societyn jäsenistä oli jo noin kolmasosa. Wilsonin lisäksi muina merkittävinä Fabian Women's Groupin jäseninä historiikissa luetellaan esimerkiksi edellisessä kappaleessa mainittu Maud Pember Reeves, Millicent Murby, Emma Brooke, tohtori Letitia Fairfield sekä George Bernard Shaw'n nimeltä mainitseman vaimo.¹³⁸ Beatrice Webbin sanotaan olleen mukana yhdistyksen perustamiskokouksessa, mutta hän ei myöhemmin ollut kovin aktiivinen sen toiminnassa.¹³⁹

Nylandin ja Rixin artikkelissa esitetään Fabian Women's Groupilla olleen lähtökohtaisesti kolme erillistä tehtävää, jotka määriteltiin alayhdistyksen ensimmäisessä kokouksessa. Fabian Societyn historiikista kuvausta tästä kokouksesta ei valitettavasti löydy. Artikkelin mukaan tehtävistä ensimmäinen koski naisten taloudellisen itsenäisyyden turvaamista sosialistisessa yhteiskunnassa. Toinen tehtävä oli sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen Fabian Societyn sisällä. Kolmanneksi tehtäväksi mainitaan yhdistyksen ulkopuolella vaikuttaneen naisasialiikkeen tukeminen, esimerkiksi äänioikeuskysymyksessä.¹⁴⁰ Näistä tehtävistä ainoastaan ensimmäinen oli luonteeltaan teoreettinen – jollaisia puolestaan yläorganisaatio Fabian Societyn useat projektit olivat. Kaksi viimeksi mainittua keskittyivät sukupuolten tasa-arvon parantamiseen käytännön tasolla. Huomioitavaa on lisäksi se, että myös yhdistyksen ulkopuolisille feministeille haluttiin osoittaa tukea, vaikka eräissä kysymyksissä heidän välillään vallitsikin suuria erimielisyyksiä.

Artikkelissa todetaan myös ehkä hieman yllättäen, että eräänä syynä Fabian Women's Groupin perustamiselle pidetään joidenkin Fabian Societyn miesjäsenten asenteellista suhtautumista naisjäseniin ja naisten osallistumiseen yhteiskunnalliseen toimintaan. Muutamien miesjäsenten

¹³⁷ Pease 1916, 175–177.

¹³⁸ Pease 1916, 185–190.

¹³⁹ Nyland & Rix 1998, 105, 109.

¹⁴⁰ Nyland & Rix 1998, 109–110.

kerrotaan todenneen, että naisten ensisijaisena tehtävänä tulisi olla lapsista huolehtiminen.¹⁴¹ Virallisista julkaisuista ei tällaista kommenttia löydy, mutta mahdollisesti keskiluokkaiset käsitykset naisista kodin hengettärinä ja miehistä yhteiskunnallisina vaikuttajina olivat juurtuneet niin syvään, että niiden vaikutuksilta ei vältytty edes tasa-arvoisena pidetyn Fabian Societyn sisällä. Toisaalta kuitenkin Peasen historiikista voidaan lukea, että Fabian Societyn virallinen suhtautuminen naisjäseniin ja Fabian Women's Groupin perustamiseen oli ehdottoman myönteinen.¹⁴²

Fabian Women's Group ei suinkaan ollut Fabian Societyn ainoa alaosasto. Samoihin aikoihin sen kanssa perustettiin myös esimerkiksi nuorisjärjestö The Nursery sekä filosofisiin ja taiteellisiin keskusteluihin keskittynyt Arts Group.¹⁴³ Näiden alayhdistysten perustamiset ja teemat todistavat omalta osaltaan siitä, millaisia arvoja Fabian Societyssa pidettiin tärkeinä. Naisten aseman ja sukupuolten tasa-arvon kehittämisen lisäksi yhdistyksessä haluttiin painottaa lasten ja nuorten kasvatuksen sekä koulutuksen merkitystä. The Nursery -aliosastossa korostui tämä tematiikka. Arts Group puolestaan ilmentää sitä, kuinka Fabian Societyssa vallitsi näkemys taiteesta ja kulttuurista merkittävänä osana ihmisenä olemista. Niin koulutuksessa kuin taiteessakin tasa-arvo oli olennaisesti mukana.

Samoihin aikoihin alayhdistyksen perustamisen kanssa brittiläinen suffragettiliike nousi maailmanlaajuisen huomion kohteeksi. Pease linkittää Fabian Women's Groupin perustamisen ja suffragettiliikkeen aktivoitumisen saman tasa-arvokehityksen eri osa-alueiksi. Hän toteaa kuitenkin, että Fabian Women's Group oli toiminnassaan jo lähtökohtaisesti huomattavasti laaja-alaisempi kuin suffragettiliike, joka keskittyi käytännössä ainoastaan naisten äänioikeuteen. Fabian Women's Group ei unohtanut kysymystä äänioikeudesta, mutta sen lisäksi tahtoi ottaa kantaa ja puuttua muihinkin tasa-arvo-ongelmiin, esimerkiksi naistyöntekijöiden palkkoihin ja työolosuhteisiin sekä yleisesti naisten ahtaisiin sukupuolirooleihin.¹⁴⁴ Työ- ja palkkakysymyksissä voidaan nähdä Fabian Societyn ja Fabian Women's Groupin sosialistinen tausta, jota kaikilla naisten äänioikeutta kannattaneilla keski- ja yläluokan feministeillä ei suinkaan ollut 1900-luvun alussa.

Vuoteen 1918 mennessä Fabian Women's Group julkaisi viisi traktaattia, jotka ovat osa virallista Fabian Societyn julkaisusarjaa. Kuitenkin nämä traktaatit merkittiin myös omaan alasarjaansa

¹⁴¹ Nyland & Rix 1998, 109.

¹⁴² Pease 1916, 189–190; Nyland & Rix 1998, 109.

¹⁴³ Pease 1916, 188–189.

¹⁴⁴ Pease 1916, 189–191.

Fabian Women's Group Series. Näissä kirjoituksissa nostetaan erityisesti esille teemoja, joissa naissukupuolen epätasa-arvoinen asema perheessä, työelämässä ja yhteiskunnassa korostui. Julkaisuihin ensimmäinen, B. L. Hutchinsin kirjoittama *Working life of women* ilmestyi vuonna 1911. Seuraavana vuonna julkaistiin Maud Pember Reevesin *Family life on a pound a week* sekä Helen Blaggin ja Charlotte Wilsonin *Women and prisons*. Vuonna 1914 ilmestyi Mabel Atkinsonin *The economic foundations of women's movement*, ja vuotta myöhemmin koko alayhdistyksen nimiin merkitty *The war; the women; and unemployment*. Kuten jo julkaisujen otsikoista voidaan havaita, Fabian Women's Groupissa ei keskitytty ainoastaan parantamaan omaa tai muiden keskiluokkaisten naisten asemaa. Sen sijaan yhdistyksen teksteissä nousee esille huoli esimerkiksi työnväenluokan naisten, leskien sekä naisvankien tilanteesta.

Erityisen kiinnostavana ja yllättävänäkin Fabian Women's Groupin julkaisuissaan esille nostamana teemana on erikseen mainittava naisvankien asema ja naisten rikollisuus. Näitä aiheita käsitellään vuoden 1912 traktaatissa *Women and prisons*. Helen Blaggin¹⁴⁵ ja Charlotte Wilsonin teksti on traktaatiksi pitkä ja perusteellinen. Siinä esitellään aluksi rangaistusjärjestelmien historiaa Britanniassa ja päädytään lopulta pohtimaan naisvankien olosuhteita 1910-luvun brittiläisissä vankiloissa. Tämän kaiken analyysin taustalta löytyy hyvin humanistinen ja inhimillinen ihmiskuva. Rikollisuudesta syytetään pääasiassa vallitsevia yhteiskunnallisia oloja, ei niinkään yksittäisiä rikosten tekijöitä henkilöinä.¹⁴⁶ Voidaan huomata, että Fabian Women's Groupille tyypillinen huono-osaisten naisten puolustaminen on tämänkin traktaatin keskeisenä ajatuksena – kuka tahansa nainen saattaa päätyä myymään itseään ja siitä hyvästä vankilaan, kun ei ole työtä eikä rahaa perheen elättämiseen. Traktaatista on kaiken kaikkiaan todettava, että akateemisen ja keskiluokkaisen organisaation puuttuminen vankiloiden olosuhteisiin todistaa vahvasta empatiasta ja halusta parantaa kaikkia yhteiskunnan osa-alueita ketään väheksymättä.

Martha Vicinuksen mukaan Fabian Women's Groupin suuri ansio oli siinä, että se toteutti käytännönläheisiä tutkimuksia, esimerkiksi selvittääkseen kotitalouksista huolehtivien naisten rahantarvetta ja -käyttöä.¹⁴⁷ Fabian Societyn alayhdistykseksi kyseessä vaikuttaa siis olleen poikkeuksellisen käytännöllinen ja maanläheinen ryhmä. Kyseessä ei ollut pelkästään filosofinen keskustelukerho, vaan Fabian Societyn naiset olivat valmiita tekemään myös konkreettista työtä

¹⁴⁵ Helen Blagg ei kyseistä traktaattia lukuunottamatta esiinny Fabian Societyn julkaisuissa. Hänen nimiinsä ei ole merkitty muita kirjoituksia, eikä häntä mainita nimeltä Peasen historiikissa.

¹⁴⁶ Blagg & Wilson 1912, 18.

¹⁴⁷ Vicinus 1985, 243.

tasa-arvoisemman yhteiskunnan puolesta. Yhdistyksen naiset vaikuttavat olleen enemmän käytännön toimijoita kuin mieskollegansa. Toisin kuin miehet, he eivät jääneet ainoastaan kirjoittelun, luennoimisen ja keskustelun tasolle.

Nylandin ja Rixin mukaan Fabian Women's Groupin ideologiassa olennaisinta oli niin sukupuolen kuin yhteiskuntaluokankin huomioiva tasa-arvo, *class-plus-gender*.¹⁴⁸ Ryhmän toimintaan perehdyttyä voidaan helposti päätyä samaan lopputulokseen. Kun pohdintaa viedään vielä pidemmälle ja tarkastellaan ryhmää historiallisten jatkumoiden kautta, nähdään sekä marxilainen että sosiaaliliberalistinen pohja selkeästi Fabian Women's Groupin taustalla. Puhe yhteiskuntaluokista ja niiden keskinäisen epätasa-arvon tasoittamisesta on selvää marxismin vaikutusta, kun taas Millin filosofia ilmenee mahdollisuuksien tasa-arvossa, jossa ei piitata omista valinnoista riippumattomista seikoista, kuten biologisesta sukupuolesta tai sukulaisten varakkuudesta.

Fabianistinaisten julkaisuista on löydettävissä sama hiljaisena virtana etenevän jatkumon ajatus, joka kaiken kaikkiaan on hyvin keskeistä fabianistisessa ajattelussa. Erityisen selkeästi jatkumoa tuodaan esille Mabel Atkinsonin traktaatissa numero 175, nimeltään *The economic foundations of women's movement*. Siinä Atkinson esittää, kuinka jo antiikin aikoina, jatkuen renessanssin kautta silloiseen nykyyhetkeen, ovat henkisesti sivistyneet ajattelijat kannattaneet sukupuolten tasa-arvoa ja arvostaneet ihmisen sisäisiä ominaisuuksia enemmän kuin biologista sukupuolta. Tämä ajattelijoiden ryhmä on Atkinsonin mukaan kenties ollut pieni, mutta sen ääni ei ole vaiennut vuosisatojen kuluessa.¹⁴⁹ Fabian Societyn naiset olivat tämän jatkumon edustajia viktorianis-edvardiaanisisessa Britanniassa.

4. SUKUPUOLI JA POLITIIKKA

Sukupuolten tasa-arvon historiallista kehitystä käsittelevässä luvussa totesin aiemmin, että 1800-luvun lopulla erityisen merkittäväksi tasa-arvokeskustelun aiheeksi Britanniassa kohosi kysymys naisten poliittisista oikeuksista. Tämä kehitys eskaloitui toden teolla 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä, jolloin Emmeline Pankhurstin johtamat suffragetit nousivat

¹⁴⁸ Nyland & Rix 1998, 107.

¹⁴⁹ Atkinson 1914, 2.

aggressiivisesti vaatimaan oikeuksia itselleen ja muille naisille. Rubinstein kuitenkin toteaa, että ennen Pankhurstin aikaa naisten poliittisista oikeuksista puhui lopulta vain pieni vähemmistö. Suurinta osaa tavallisista briteistä koko teema ei kiinnostanut lainkaan.¹⁵⁰ Nylandin mukaan vielä 1900-luvun alun Britanniassa ajateltiin yleisesti, että kaikkien naisten päämääränä oli äitiys. Tällainen käsitys puolestaan johti siihen, että naisilla ei katsottu olevan päätäntävaltaa muissa kuin äitiyden ja perheen piiriin kuuluvissa asioissa.¹⁵¹ Tässä yhteydessä päädytään jälleen siihen samaan ajatukseen, joka nousi esille John Stuart Millin filosofiaa käsittelevässä luvussa: tottumus tiettyihin tapoihin synnyttää tunteen siitä, että sillä tolalla asioiden tuleekin olla. On todennäköistä, että kansan syvät rivit Britanniassa eivät lainkaan sisäistäneet ajatusta, että naisilla ylipäänsä voisi olla mahdollisuus yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Fabian Society kuului jo 1800-luvulla siihen vähemmistöön, joka toi julki naisten oikeutta osallistua politiikkaan. Pease toteaa yhdistyksen historiikissa, että kaikissa yleisesti hallintoon liittyvissä julkaisuissa pyrittiin nostamaan näkyvästi esille naisten tasavertaista kansalaisuutta ja poliittisia oikeuksia. Kuitenkaan yksin tähän teemaan keskittyvää virallista traktaattia yhdistys ei Peasen mukaan julkaissut.¹⁵² Muun lähdeaineiston perusteella voidaankin huomata, että Pease ei juurikaan liioittele todetessaan fabianististen julkaisujen puhuvan naisten aseman parantamisen puolesta. Suuri osa Fabian Societyn julkaisuista kritisoi Britannian vallitsevaa poliittista järjestelmää ja esittää ehdotuksia sen uudelleenorganisoinniksi. Eräs toistuvista teemoista näissä puheenvuoroissa on kysymys eri sukupuolten asemasta poliittisessa toiminnassa, kulminoituen ennen kaikkea keskusteluun naisten äänioikeudesta.

Fabianistisia näkemyksiä sukupuolen merkityksestä poliittisessa toiminnassa olen päättänyt tarkastella kolmesta eri näkökulmasta Fabian Societyn julkaisuissa esiintyvien teemojen mukaisesti. Suffragettiliike eli huippukautensa tutkimukseni aikarajauksen sisällä, eikä sitä voida sivuuttaa Britannian tasa-arvokehitystä tarkasteltaessa. Aluksi pohdinkin liikkeen mahdollisia yhteyksiä fabianistiseen sosialismiin ja Fabian Societyyn. Lisäksi lähdeaineistosta ovat nousseet erityisinä teemoina esille naisten asema paikallispolitiikan toimijoina sekä keskustelu naisten äänioikeudesta parlamenttitasolla. Näille molemmille teemoille olen omistanut oman alaluvun.

¹⁵⁰ Rubinstein 1986, 137.

¹⁵¹ Nyland 1998, 94.

¹⁵² Pease 1916, 175. Oman näkemykseni mukaan George Bernard Shaw'n laatimaa traktaattia *Women as councillors* vuodelta 1900 voidaan kyllä pitää yksinomaan naisten poliittisia oikeuksia käsittelevänä virallisena Fabian-julkaisuna.

4.1. Fabianistit ja suffragetit

Väkivallattomuus ja demokratia olivat ensiarvoisen olennaisia käsitteitä Fabian Societyn periaatteissa ja julkaisuissa. Jo *Fabian essays* -kokoelman ensimmäisessä luvussa painotetaan sitä, kuinka yhteiskunnan muovaaminen kohti sosialismia tulisi tapahtua neljän periaatteen mukaisesti. Ensinnäkin kansalaisten enemmistö tulisi saada vakuutettua sosialistisen näkemyksen kannalle, jotta uudistukset voitaisiin toteuttaa demokraattisesti. Toiseksi muutosten tulisi tapahtua vaiheittain, eikä täyskäännöksellä. Kolmanneksi tulisi kunnioittaa yleisiä moraalikäsitteitä. Neljäntenä periaatteena nostetaan esille lainmukaisuus ja rauhanomaisuus.¹⁵³ Anarkismia ja mellakointia ei yhdistyksessä pidetty vaihtoehtoina, ja vallankumouksen mahdollisuus suljettiin heti pois kestävämmänä ratkaisuna. Nämä periaatteet erottivat Fabian Societyn radikaalimmista ryhmittymistä, kuten kommunisteista, ja sijoittivat yhdistyksen osaksi sosiaalidemokraattisen liikkeen eurooppalaista kehitystä. Naisten poliittisen emansipaation kehitys puolestaan synnytti brittiläiseen yhteiskuntaan 1900-luvun alussa äänekkään ja aktiivisen suffragettiliikkeen, joka tavoitteli naisten tasa-arvoista asemaa yhteiskunnassa Fabian Societyn metodeja suoraviivaisemmin keinoin.

Suffragettiliikkeen toiminnan päätavoitteena oli saada naisille poliittinen äänioikeus. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi liike järjesti erityisesti vuodesta 1905 alkaen laajoja mielenosoituksia, jotka yltyivät toisinaan mellakoinniksi. Liikkeen perusta oli alunperin Britanniassa, jossa se myös kaikkein äänekkäimmin vaikutti 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä. Se ei kuitenkaan ollut pelkästään brittiläinen ilmiö, vaan levisi nopeasti esimerkiksi Yhdysvaltoihin.¹⁵⁴ David Morgan on tutkinut ilmiötä niin brittiläisessä kuin amerikkalaisessakin kontekstissa. Morganin mukaan suffragettien perimmäinen tarkoitus oli antaa naisille muitakin mahdollisuuksia kuin vaimon ja äidin valmiiksi rakennettu rooli.¹⁵⁵ Taistelussa ei näin ollen ollut kyse ainoastaan äänioikeuden vaatimisesta, vaan kokonaisvaltaisemmasta sukupuoliroolien uudistamisesta – aivan kuten fabianisteillakin. Suffragettien yhteyksistä Fabian Societyyn ei ole tiettävästi julkaistu tutkimuksia, mutta viittauksia aiheeseen löytyy niin fabianistisista julkaisuista kuin näitä liikkeitä käsittelevistä tutkimuksista.

Fabian Societyn teksteistä ei löydy mainintaa virallisista yhteyksistä suffragettiliikkeeseen.

¹⁵³ *Fabian essays*, 9.

¹⁵⁴ Suffragettiliikkeen taustasta ja toiminnasta, ks. Morgan 1972; Morgan 1975.

¹⁵⁵ Morgan 1975, 8–9.

Kuitenkin yksilötasolla muutamat aktiiviset toimijat vaikuttivat molemmissa liikkeissä. Peasen historiikissa tuodaan esille, kuinka useat suffragettiliikkeen johtajat kuuluivat tai ainakin olivat kuuluneet joko Fabian Societyyn tai Labour-puoluetta edeltäneeseen Independent Labour Partyyn. Ylipäänsä koko suffragettiliikkeen perusta oli Peasen tulkinnan mukaan sosialistinen.¹⁵⁶ Myös tunnetuin suffragetti ja liikkeen johtohahmo Emmeline Pankhurst oli hetken aikaa Fabian Societyn jäsen. Nylandin ja Rixin mukaan hänen ensisijainen sosialistinen taustaorganisaationsa ei kuitenkaan ollut Fabian Society, vaan Independent Labour Party.¹⁵⁷ Myös McBriarin teoksessa mainitaan, kuinka Pankhurst Fabian Societystä erottuaan nousi merkittävään asemaan Independent Labour Partyssa.¹⁵⁸ Henkilökohtaisia linkkejä suffragettien ja fabianistien välillä joka tapauksessa oli. Tätä taustaa vasten onkin mielenkiintoista ja hieman yllättävää, että Pankhurstin ja suffragettien kannattama sosialismi oli lopulta muodoltaan hyvin toisenlaista kuin Fabian Societyn edustama reformistinen, demokraattinen politiikka. Suffragettien sosialismissa yhteiskunnallisen tasa-arvon ajatusta pyrittiin edistämään vallankumouksellisin ja anarkistisin keinoin.

Vaikka yhdistyksenä Fabian Society pyrkiin kohti päämääriään rauhallisin menetelmin, toimivat eräät sen jäsenet yksityishenkilöinä myös suurempia metodeja käyttäen. Nylandin ja Rixin mukaan useat Fabian Societyn naiset ottivat aktiivisesti osaa suffragettien mielenosoituksiin. He jopa mainitsevat, että vuonna 1908 yksitoista yhdistyksen jäsentä pidätettiin heidän osallistuttuaan käsistä riistäytyneeseen suffragettien tapahtumaan.¹⁵⁹ Fabian Societyn omista julkaisuista tämänkaltaisesta toiminnasta ei kuitenkaan löydy kuvausta. Joka tapauksessa voidaan pitää todennäköisenä, että suffragetit onnistuivat tempauksillaan lietsomaan myös rauhanomaisen Fabian Societyn jäseniä entistä aktiivisempaan toimintaan. Lisäksi on muistettava edellisessä luvussa esitelty Fabian Women's Groupille määritelty tehtävä, joka edellytti myös yhdistyksen ulkopuolisten tasa-arvoaktivistien tukemista. Ilmeisesti osa jäsenistä otti tämän tehtävän hyvinkin vakavasti.

Fabian Societyssa kysymys naisten asemasta nousi aiempaa laajempaan käsittelyyn 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Aiheeseen liittyviä traktaatteja julkaistiin ja Fabian Women's Group perustettiin. Nylandin ja Rixin mukaan eräänä merkittävänä syynä tälle aiheen saamalle huomiolle voidaan pitää suffragettiliikkeen järjestäytymistä ja aktivoitumista, joka toimi tasa-

¹⁵⁶ Pease 1916, 189–190.

¹⁵⁷ Nyland & Rix 1998, 107.

¹⁵⁸ McBriar 1962, 298.

¹⁵⁹ Nyland & Rix 1998, 111.

arvokeskustelun katalyyttina brittiläisessä yhteiskunnassa.¹⁶⁰ Voidaankin päätellä, että vaikutus on ilmeisesti kulkenut molempiin suuntiin. Suffragettien taustalla vaikutti sosialistisia liikkeitä, ja myös fabianistisen sosialismin ajatukset olivat heidän keskuudessaan tuttuja. Naisasialiikkeen aktivistinaiset olivat yleensä paitsi suffragetteja, myös sosialisteja. Tähän käsitykseen yhtyy myös June Hannam. Hänen mukaansa etenkin suffragettiliikkeen alkuaikoina kampanjoitiin samalla sekä sosialismin että naisten äänioikeuden puolesta.¹⁶¹ Toisaalta suffragettien herättämä laaja keskustelu Britanniassa kannusti ja aktivoi myös Fabian Societyn naisia tekemään entistäkin huomattavampia tekoja sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi.

Edellisessä luvussa tuotiinkin jo esille, kuinka Pease historiikissaan esittää suffragettiliikkeen nousun liitettynä samoihin aikoihin perustettuun Fabian Women's Groupiin linkittäen nämä kaksi tahoja osaksi samaa brittiläisen tasa-arvoajattelun kehitystä.¹⁶² Fabianistit näkivät siis nämä molemmat lähtökohtaisesti feministisinä ryhminä. Niiden arvo- ja ajatusmaailmaa pidettiin tässä suhteessa olennaisempina kuin toimintametoja. Sen sijaan eräiden myöhempien tutkijoiden käsityksen mukaan näitä kahta eri liikettä ei voida niputtaa saman feminismin käsitteen alle. Beilharz kuitenkin kritisoi artikkelissaan tällaista käsitystä ja yhtyy näin ollen Peasen näkemykseen. Beilharzin mukaan feminismi on käsitteenä niin laaja ja moniulotteinen – aivan kuten sosialismikin – että sen sisälle sopii hyvin myös fabianistien edustama keskiluokkainen feminismi.¹⁶³

Pyrin jokaisen tässä tutkielmassa esille nousevan teeman yhteydessä tuomaan esille historiallisten jatkumoiden etsimisen sekä tapahtumien sijoittamisen osaksi niitä. David Morgan esittää, että suffragettiliikkeen kehittyminen ja aktivoituminen oli osa samaa englantilaisen feminismin jatkumoa, joka alkoi jo 1700-luvun lopulla Mary Wollstonecraftin teoksista ja jatkui 1800-luvun puolivälissä John Stuart Millin filosofiassa.¹⁶⁴ Fabian Society ei ollut yhdistyksenä virallisesti mukana suffragettiliikkeen aktivismissa, eivätkä tämän luvun alussa luetellut fabianistiset periaatteet sopineet kuvaamaan suffragettien toimintaa. Fabianistisen ajattelun sosialistinen puoli toimi kuitenkin suffragettien ideologisena tausta-aatteena. Suffragettien yhteiskunnalliset näkemykset olisivat varmasti olleet toisenlaiset, elleivät liikkeen johtajat olisi saaneet vaikutteita fabianistisesta sosialismista. Ja kuten todettua, vaikutteet kulkivat myös suffrageteista fabianistien

¹⁶⁰ Nyland & Rix 1998, 107.

¹⁶¹ Hannam 1987, 228.

¹⁶² Pease 1916, 189.

¹⁶³ Beilharz 1998, 3–4.

¹⁶⁴ Morgan 1975, 8–12.

suuntaan. Voidaankin sanoa, että suffragettiliike ja Fabian Society olivat saman historiallisen jatkumon kaksi erilaista ilmentymää erilaisine painotuksineen.

4.2. Sukupuoli paikallishallinnossa

Keskusteltaessa sukupuolen merkityksestä ja naisten oikeuksista poliittisilla foorumeilla huomio kiinnittyy usein koko valtakunnan asioista päättäviin toimielimiin, kuten Ison-Britannian tapauksessa parlamenttiin ja sen naisedustajiin – tai heidän puutteeseensa. On kuitenkin muistettava tarkastella asiaa myös pienemmässä mittakaavassa ja huomioitava paikalliset valtuustot sekä edustajistot myös suurkaupunkien ja valtakunnan poliittisen eliitin ulkopuolella. Fabian Societyssa syyllistyi usein kaupunkikeskeiseen elitismiin, ja jäsenet olivat yleisesti varsin Lontoo-keskeisiä ajattelutavoissaan. Tämä tosiasia tunnustetaan avoimesti myös yhdistyksen historiikissa. Peasen mukaan lontoolaisilla fabianisteilla ei ollut tämän vuoksi kykyä täysin samaistua maaseudun työläisten arkeen.¹⁶⁵ Kuitenkin historiikissa mainitaan myös, kuinka Fabian Societyssa oltiin perinteisesti oltu kiinnostuneita paikallisten hallintoelinten toiminnasta ja mahdollisuuksista edistää fabianistista sosialismia niiden kautta.¹⁶⁶ Niinpä eräissä Fabian Societyn julkaisuissa pohditaan paikallista päätöksentekoa ja myös naisten asemaa tässä kontekstissa. Myös tutkimuskirjallisuudessa on kiinnitetty asiaan jonkin verran huomiota. Beilharzin mukaan paikallispolitiikan merkitystä korosti Fabian Societyn jäsenistä erityisesti Beatrice Webb, joka halusi aktivoita etenkin pikkukaupunkien työväenluokan naisia osallistumaan politiikkaan.¹⁶⁷ Rubinstein puolestaan toteaa Fabian Societyn naisten ollen mukana joissakin paikallisissa hallintoelimissä. Esimerkiksi Annie Besant toimi 1880-luvulla Lontoon koulujohtokunnassa, jossa hän ajoikin vahvalla tahdolla läpi muutamia uudistuksia.¹⁶⁸

Fabian Societyn ensimmäisiä naisten asemalle omistettuja kokonaisia julkaisuja on George Bernard Shaw'n kirjoittama lyhyt traktaatti nimeltään *Women as councillors*. Se ilmestyi vuonna 1900 ollen sarjan yhdeksäskymmeneskolmas julkaisu. Shaw'n traktaatissa käsitellään naisten osallistumista paikallisten päättävien elinten toimintaan, erityisesti pikkukaupunkien, piirikuntien ja

¹⁶⁵ Pease 1916, 192–193.

¹⁶⁶ Pease 1916, 206.

¹⁶⁷ Beilharz 1998, 6.

¹⁶⁸ Rubinstein 1986, 166.

kaupunkiseutujen tasolla.¹⁶⁹ Eräissä paikallishallinnon organisaatioissa naiset pääsivätkin jo 1800-luvun lopulla äänestämään ja osallistumaan päätöksentekoon. Esimerkkeinä naisille avoimista luottamustoimista Shaw mainitsee seurakuntaneuvostot, maalais- ja kaupunkiseutuneuvostot, koulujen johtokunnat sekä *Board of guardians* -lautakunnan.¹⁷⁰ Tutkimuskirjallisuudessa tuodaan esille samansuuntaista viestiä. Rubinsteinin mukaan naisten määrä etenkin koulujen johtokunnissa kasvoi merkittävästi 1800-luvun lopulla.¹⁷¹ Marjaana Niemi puolestaan nostaa esille, että 1900-luvun alussa julkisesta terveydenhuollosta päättävät toimikunnat olivat eräitä niistä harvoista tahoista, joissa naiset käyttivät suoraa valtaa. Toisaalta Niemi arvelee tämän todistavan, että terveydenhuoltoon liittyvät toimet eivät yleisesti olleet kaikista tavoitelluimpia.¹⁷² Kenties myöskään Shaw'n luettelemaan lautakuntiin ja neuvostoihin ei ollut tuona aikana suorastaan tungosta.

Shaw'n tekstistä ilmenee, että tietyt toimikunnat haluttiin kuitenkin yleisesti säilyttää varattuina ainoastaan miespuolisille toimijoille. Varsinaisena teemana traktaatissa nostetaan esille ne paikalliset valtuustot, jotka edelleen epäsivät naisilta mahdollisuuden osallistua niiden toimintaan. Pikkukaupunkien ja piirikuntien valtuustoihin naisilla ei ollut asiaa. Sen sijaan uusien hallintoelimien, vuonna 1899 perustettujen kaupunkiseutuneuvostojen ovien oli alunperin tarkoitus olla avoinna myös heille. Kirjoituksessa tuodaan ilmi, kuinka parlamentin alahuone oli jo hyväksynyt naisten pääsyn neuvostoihin, mutta ylähuone hylkäsi ehdotuksen.¹⁷³ Ylähuone koostui konservatiivisista perinteisten mahtisukujen edustajista. Voidaankin tulkita, että yläluokan keskuudessa perinteisistä sukupuolirooleista haluttiin pitää viimeiseen saakka kiinni. Yläluokan arvomaailmaan ei ilmeisesti sopinut ajatus naisista päättämässä piirikunnallisista asioista perheestä huolehtimisen sijaan.

Naisten rajaaminen paikallishallinnon ulkopuolelle aiheutti Shaw'n mukaan konkreettisia ongelmia kansalaisten arkeen. Hän tuo esille, että kyse ei ollut ainoastaan byrokratiasta ja virkanimikkeistä, vaan epätasa-arvo tuotti kansalaisille suuren määrän inhimillistä kärsimystä. Käytännöllisenä esimerkkinä Shaw mainitsee kaupunkien yleiset saniteettitilat, jotka oli jaoteltu miesten ja naisten osastoihin. Naisten saniteettitilat olivat Shaw'n mukaan vailla minkäänlaisia siisteyden tai kunnan valvontaa. Miehiä ei kiinnostanut valvoa naisten käymälätiloja, eikä heillä viktoriaanisen

¹⁶⁹ Alkutekstissä käytetään termejä *borough*, *county* ja *metropolitan borough*.

¹⁷⁰ Shaw 1900, 1. *Board of guardians* valvoi köyhäinhuoltoa toteuttamista.

¹⁷¹ Rubinstein 1986, 165–166.

¹⁷² Niemi 2007, 1.

¹⁷³ Shaw 1900, 1.

käyttäytymiskoodin mukaisesti ollut myöskään lupaa mennä tarkastamaan niitä. Koska naisia ei kuitenkaan voitu nimittää virallisiksi tarkastajiksi tai muuten asiasta vastaaviksi henkilöiksi, ei asian suhteen tapahtunut mitään.¹⁷⁴ On ilmeistä, että tottumuksen ja käyttäytymismallien noudattamisen katsottiin olevan tärkeämpää kuin käytännöllisyyden parantaminen. Voidaan myös jälleen päätellä, että suurinta osaa ihmisistä ei yksinkertaisesti kiinnostanut pohtia aihetta. Asioiden koettiin aina ennenkin olleen samalla tavalla, joten syytä muutokselle ei nähty.

Saniteettitilaesimerkin lisäksi Shaw pyrkii tekstissään muutenkin osoittamaan, kuinka naisten sulkeminen paikallisen päätöksenteon ulkopuolelle oli kerrassaan järjetöntä. Hänen mukaansa miesten vallankäyttö sellaisissa asioissa, joiden hoitamiseen heidän asiantuntemuksensa ei yleensä riittänyt saattoi johtaa suorastaan tragikoomisiin tilanteisiin. Tällaisia esimerkkejä löytyi erityisesti kotitalouksien sisältä. Shaw tuo ilmi kuinka epäoikeudenmukaista on, että nainen ei saanut päättää itse edes oman elämänpiirinsä asioista. Kuten todettua, perheestä ja kodista huolehtiminen nähtiin yleisesti naissukupuolen tehtäväksi. Toisin sanoen kodit olivat perinteisesti olleet naisten työpaikkoja. Tästä huolimatta oli miesten vastuulla tehdä asuntojen suunnitteluun ja rakentamiseen liittyvät päätökset kunnallisella tasolla. Tämä aiheutti Shaw'n mukaan muun muassa sellaisia tilanteita, joissa naiset joutuivat tekemään kotitaloustyönsä vääristyneissä ja kivuliaissa asennoissa, koska kunnallisen rakennustoimen miehet olivat suunnitelleet esimerkiksi lavuaarien korkeuden omaa etuaan ja keskimääräisen miehen pituutta ajatellen.¹⁷⁵ Tämän esimerkin kautta voidaan palata John Stuart Milliin ja tasa-arvon järkevyyteen. Naisten suuremmasta päätäntävällästä seuraisi ainoastaan entistä suurempaa yhteistä hyvää. Niemi toteaa teoksessaan, kuinka 1900-luvun alun feministit korostivat naisten tietämystä erityisesti sosiaali- ja terveystalitiikassa. Tämän tiedon valjastaminen käyttöön poliittisissa elimissä poikisi pelkästään hyvää kaikille kansalaisille.¹⁷⁶ Fabian Societyn traktaatti oli osa juuri tätä feminististä liikehdintää, jossa lähdettiin parantamaan elinolosuhteita ruohonjuuritasolta, järjellä perustellen.

Erityisen mielenkiintoiseksi Shaw'n traktaatin tekee siitä löytyvä maininta, jonka mukaan kaikki englantilaiset sanomalehdet julistivat artikkeleissaan ja etenkin otsikoissaan epätasa-arvoista propagandaa. Shaw mainitsee esimerkkinä paikallisten hallintoneuvostojen jäsenistä käytetyn termin *alderman*, johon muuan sanomalehti oli tarttunut. Lehden artikkelissa oli Shaw'n mukaan

¹⁷⁴ Shaw 1900, 3.

¹⁷⁵ Shaw 1900, 3.

¹⁷⁶ Niemi 2007, 16.

esiintynyt saivartelua siitä, kuinka naispuolinen henkilö voisikaan hoitaa tehtävää, jonka jo nimitys *alderman* määrittää lähtökohtaisesti miehen hoitamaksi viraksi.¹⁷⁷ Voidaan huomata, että vaikka tasa-arvoisia ajatuksia alkoi 1900-luvun taitteessa esiintyä yhä enemmän, olivat ne suuren yleisön silmissä edelleen lähinnä huumorin aihe. Myöskään laajalevikkiset sanomalehdet eivät nousseet uhmaamaan konservatiivisen yläluokan näkemyksiä sukupuolesta.¹⁷⁸ Keskiluokkaisen Fabian Societyn omissa julkaisuissa ei kuitenkaan arkailtu tunnustautua julkisesti sukupuolten välisen tasa-arvon kannattajiksi, eikä pidetty aihetta pelkkänä vitsinä.

Jones toteaa, että paikallishallinnon tasolla tapahtunut kehitys 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla toimi perustana seuraavan vuosisadan poliittisen tasa-arvon kehitykselle.¹⁷⁹ Kuitenkin 1890-luku vaikuttaa olleen jossain määrin taantumuksellinen ajanjakso naisten poliittisia oikeuksia ajatellen, myös paikallisen päätöksenteon tasolla. Rubinsteinin mukaan tällainen käsitys 1890-luvusta ei kuitenkaan kerro koko totuutta, vaan vuosikymmenen voi myös nähdä hitaan edistymisen aikana, jolloin taustoitettiin 1900-luvulla räjähtänyttä tasa-arvokehitystä.¹⁸⁰ Shaw'n kirjoituksessa yhteiskunnassa nousseita taantumuksellisia elementtejä on kuitenkin nähtävissä. Traktaatissa todetaan, kuinka ylähuoneen kaupunkiseutuneuvostoille antama hylkäys oli askel taaksepäin tasa-arvon tiellä.¹⁸¹ Kirjoituksesta voidaan muutenkin aistia myös pientä pettymystä: Fabian Society oli jo viidentoista vuoden ajan todistellut sukupuolten tasa-arvon järkevyyttä, mutta lehdistössä asiaan suhtauduttiin edelleen lähinnä huumorilla. Shaw'n kirjoitus todistaa myös siitä, kuinka yleensä hyvinkin teoreettisena pidetty Fabian Society osasi ottaa kantaa myös käytännön uudistusten puolesta. Huoli naisten saniteettitilojen kunnosta ja vääristyneistä kotityöasennoista osoittaa, että Fabian Societyssa ymmärrettiin hyvän ja onnellisen elämän rakentamisen lähtevän aivan arkipäiväisistä askareista ja niiden onnistumisesta. Vasta näiden parannusten jälkeen oli syytä ryhtyä puhumaan jokaisen ihmisen sisäisistä henkisistä ja taiteellisista kyvyistä, joita fabianistisessa ihmisihanteessa arvostettiin.

¹⁷⁷ Esimerkin sanomalehteä ei valitettavasti mainita nimeltä. Tekstissä kuitenkin tuodaan ilmi, että vastaavaa kirjoittelua harrastivat kaikki englantilaiset sanomalehdet. Shaw 1900, 2–3.

¹⁷⁸ Shaw toteaa sekä *Times*- että *Daily Chronicle* -lehtien kieltäytyneen julkaisemasta tasa-arvoa tukevia kirjoituksia. Shaw 1900, 3.

¹⁷⁹ Jones 2000, 8.

¹⁸⁰ Rubinstein 1986, 158.

¹⁸¹ Shaw 1900, 1.

4.3. Naisten äänioikeus

Tutkielmani aikarajauksen sisällä naisten äänioikeudettomuutta pidettiin eräänä poliittisen ja sosiaalisen epätasa-arvon räikeimmistä esimerkeistä Britanniassa. Rubinsteinin mukaan parlamentaarisen äänioikeuden vaatimuksesta muodostui 1890-luvulle tultaessa brittiläisten naisten emansipaation symboli.¹⁸² Käytännössä äänioikeudettomuus tarkoitti sitä, että naisilla ei ollut oikeutta eikä mahdollisuutta vaikuttaa itse omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin. Taistelussa äänioikeuden puolesta kulminoitui jälleen 1800-luvun lopulla ilmennyt uudenlainen naiseuden ihanne: itsenäinen, isän ja aviopuolison kahleista vapaa yksilö, jolla oli perheen lisäksi myös yhteiskunnallista vastuuta.

Fabian Societyn ensimmäisten toimintavuosien julkaisuissa kanta molempien sukupuolten yhtäläiseen äänioikeuteen ei jää epäselväksi. McBriarin mukaan naisten äänioikeuden kannattaminen oli 1880-luvun Fabian Societyssa kenties kaikkein painokkaimmin ajettu asia. Edelleen McBriar toteaa, että Fabian Society oli eräs ensimmäisistä poliittisista järjestöistä, joka näin selkeästi otti kantaa sukupuolten tasa-arvon puolesta.¹⁸³ Yhdistystä voidaan siis pitää todellisena edelläkävijänä naisten äänioikeuskysymyksessä. Se jatkoi verbaalista taisteluaan yhtäläisen äänioikeuden puolesta aina tutkimukseni aikarajauksen loppuun saakka. Alkuaikojen teksteissä asia tosin nousee nähdäkseni vielä korostuneemmin esille. Tämä on sikäli mielenkiintoista, että laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin kysymys äänioikeudesta siirtyi vasta 1900-luvun puolella.

Jo perustamisensa vuonna 1884 ilmestyneessä toisessa virallisessa julkaisussaan nimeltään *A manifesto* Fabian Society ottaa kantaa sen puolesta, että miesten poliittiset privilegit suhteessa naisiin on poistettava ja sukupuolten tasa-arvoiset poliittiset oikeudet turvattava. Tämä kannanotto tuodaan esille myös yhdistyksen omassa historiikissa fabianistisen tasa-arvoajattelun ensimmäisenä julki lausuttuna ilmentymänä.¹⁸⁴ Traktaatissa luetellaan manifestin tyylilajille ominaisesti ne yhteiskunnalliset näkemykset, joiden puolesta Fabian Societyssa tahdottiin kampanjoida ja levittää tietoa. Eräänä näistä yhdistyksen peruslähtökohdista mainitaan miesten ja naisten välinen poliittinen tasa-arvo: ”*Men no longer need special political privileges to protect them against Women ; and*

¹⁸² Rubinstein 1986, 137.

¹⁸³ McBriar 1962, 26.

¹⁸⁴ Pease 1916, 43.

that the sexes should henceforth enjoy equal political rights".¹⁸⁵ Tekstin sanavalinnat ovat huomion arvoisia – miehet olivat tarvinneet etuoikeuksia suojautuakseen naisilta ja säilyttääkseen asemansa. Kyse ei ole ollut miesten naisia suuremmasta kyvykkyydestä yhteisten asioiden hoitamisessa, vaan pikemminkin siitä, että miehet olivat itse halunneet turvata itselleen oikeuden käyttää valtaa.

Vuonna 1887 julkaistussa kuudennessa virallisessa traktaatissa *The true radical programme* naisten tasa-arvoinen poliittinen asema esitetään eräänä järjestön ensisijaisista ”todella radikaaleista” vaatimuksista, ansaitsemattoman tulon verotuksen, kahdeksan tunnin työpäivän sekä rautateiden valtiollistamisen ohella. Traktaatissa todetaan, kuinka *one man, one vote* -tyylinen järjestelmä ei ole todellista demokratiaa sulkiessaan toisen sukupuolen kokonaan äänestysmahdollisuuden ulkopuolelle. Periaatteen demokraattinen muoto tulisi sen sijaan olla *one adult, one vote*.¹⁸⁶ Yhtäläisen äänioikeuden tulisi Fabian Societyn mukaan olla itsestään selvä ja sen kummemmin perustelematon vaatimus kaikille, jotka tahtovat uudistaa yhteiskuntaa. Traktaatissa todetaan myös selväsanaisesti, kuinka kukaan ei voi kutsua itseään radikaaliksi yhteiskunnan uudistajaksi, ellei ymmärrä yhtäläisen äänioikeuden merkitystä.¹⁸⁷ Samana vuonna laadittiin yhdistyksen sisäinen säännöstö *Basis*. Traktaatin lausahdusta ajatellen on hieman erikoista, että ajatusta sukupuolten tasa-arvosta ja yhtäläisestä äänioikeudesta ei kuitenkaan kirjattu säännöstöön heti alusta alkaen, vaan kuten todettua, se lisättiin vasta kaksikymmentä vuotta myöhemmin.

Fabianistisen näkemyksen mukaan äänioikeutetut ihmiset olivat yhteiskunnallisessa hierarkiassa korkeammalla tasolla kuin äänioikeudettomat. Toisin sanoen ilman yhtäläistä äänioikeutta kaikki ihmiset eivät saaneet itse päättää omista asioistaan, vaan toiset, arvovaltaisempina pidetyt yksilöt tekivät päätökset myös heidän puolestaan. Traktaatin mukaan tämä seikka ilmeni myös jokapäiväisessä kielenkäytössä: ”Remember that in the language of politics, people who have no votes are roughs, scum, dregs, mob, riff-raff, and residuum ; but people who got votes are 'Mr. Chairman and Gentlemen,' 'Independent Electors,' 'Men of England,' or 'Friends and Fellow Citizens.' We want all Adults to be 'Fellow Citizens.'”¹⁸⁸ Äänioikeudella nähtiin siis kauaskantoisempiakin seurauksia kuin pelkästään yhden äänen antaminen vaalitulaisuudessa.

¹⁸⁵ The Fabian Society 1884, 2.

¹⁸⁶ The Fabian Parliamentary League 1887, 3. On kiinnostavaa, että Fabian Societyssa kiinnitettiin varsin paljon huomiota kieleen ja sanojen valintaan. *Man*-sanaa nähdään toisinaan käytettävän ihmisen synonyymina, sukupuoleen viittaamatta. Fabianistit olivat kuitenkin tarkkoja siitä, että asiat ilmaistiin tasa-arvoista retoriikkaa käyttäen.

¹⁸⁷ ”Why? If you don't know why, you are no true Radical.” The Fabian Parliamentary League 1887, 6.

¹⁸⁸ The Fabian Parliamentary League 1887, 6.

Äänioikeuden rajaaminen tietylle etuoikeutetulle ihmisryhmälle lisäsi Fabian Societyn käsityksen mukaan epätasa-arvoa koko yhteiskunnassa. Lisäksi voidaan yleisesti todeta, että kielen ja käsitteiden kautta kansalaiset rakentavat käsitystään yhteiskunnasta ja toisistaan, eikä sanalla *scum* kuvaillusta henkilöstä varmasti muodosteta kovinkaan korkeaa käsitystä. Monet Fabian Societyn jäsenet olivat kirjallisesti hyvin lahjakkaita ja kuten todettua, muutamat heistä nousivat myöhemmin länsimaisen kirjallisuuden kaanoniin. Oheisesta lainauksesta voidaan myös nähdä, kuinka suuri arvo niin kirjalliselle kuin suullisellekin ilmaisulle sekä kielenkäytölle ylipäänsä yhdistyksessä annettiin.

Kuten jo aiemmin todettiin, Fabian Societyn piirissä ajateltiin sosialistisen ideologian sisältävän ajatuksen sukupuolten tasa-arvosta ja tätä myötä myös naisten tasavertaisista poliittisista oikeuksista sekä yleisestä äänioikeudesta. Kuitenkin Peasen historiateoksessa todetaan, että 1900-luvun alussa osa brittiläisistä sosialisteista vastusti ajatusta naisten äänioikeudesta.¹⁸⁹ John Stuart Millin aiemmin esiteltyyn teoriaan nojaten voidaan tulkita, että oletettavasti tottumus ja sitä seuraava tunne asioiden normaalista laidasta olivat niin voimakkaita, että edes kaikki uudistusmieliset sosialistitkaan eivät halunneet muuttaa näkemyksiään. Toisaalta asian voidaan nähdä myös viittaavan jo aiemmin pohdittuun sosialismin ja sukupuolten tasa-arvon suhteeseen: ilmeisesti osa sosialisteista ei pitänyt yhtäläistä äänioikeutta yhtä tärkeänä asiana kuin yhteiskuntaluokkien tasa-arvoa, ja tämän vuoksi sen puolesta kampanjoimiseen ei ollut syytä tuhlaata aikaansa.

Vuonna 1907 naisten ja miesten tasa-arvoinen asema kirjattiin Fabian Societyn säännöstöön. Kuitenkaan enää tuossa vaiheessa yhdistyksen virallisissa julkaisuissa ei äänioikeuskysymystä käsitelty yhtä paljon kuin aiemmin. Vuonna 1908 perustetun Fabian Women's Groupin julkaisutkaan eivät käsitelleet äänioikeutta, vaan keskittyivät nostamaan keskusteluun muita sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyviä teemoja. Oletettavasti suffragettiliikkeen myötä kysymys äänioikeudesta oli saanut niin laajaa huomiota, että aiheen kirjallinen esittely ei enää ollut tarpeen, vaan pikemminkin tarvittiin käytännön toteutus. Kuitenkin Nylandin ja Rixin mukaan sosialististen feministien piireissä ja myös Fabian Women's Groupissa edelleen käynnissä ollut taistelu äänioikeuden puolesta toimi yhdistävänä ja toimintaa motivoivana tekijänä 1910-luvulla.¹⁹⁰ Tämä lienee totta, sillä samanlaista yhdistymistä oltiin nähty jo edellisellä vuosikymmenellä monien fabianististen feministien ja suffragettien välillä.

¹⁸⁹ Pease 1916, 177. Pease mainitsee vastustajista erikseen sosialistin nimeltä Belfort Bax.

¹⁹⁰ Nyland & Rix 1998, 124.

Kamppailu yhtäläisestä äänioikeudesta näyttäisi yhdistäneen myös yllättävän erilaisia tahoja. Nylandin mukaan 1910-luvulla voitiin havaita, kuinka monet oikeistolaisesti, mutta samalla feministisesti suuntautuneet naiset siirtyivät hetkellisesti kannattamaan sosialismia. Sosialistien parissa naisten äänioikeutta pidettiin tärkeänä kysymyksenä, kun taas konservatiivisemman oikeiston puolella sitä yleisesti vastustettiin. Kuitenkin saavutettuaan haluamansa muutaman vuoden kuluttua nämä samat naiset siirtyivät jälleen tukemaan konservatiivisia oikeistopuolueita, jotka ajoivat heidän muita intressejään, jotka äänioikeuden jälkeen oli uudelleen priorisoitu korkeimmalle sijalle.¹⁹¹

Fabian Societyn yli kolmenkymmenen vuoden mittainen pyrkimys naisten poliittisten oikeuksien edistämiseen saavutti lopulta merkittävän virstanpylvään. Kesäkuussa vuonna 1918 brittiläisille naisille myönnettiin rajattu äänioikeus. Tämäkään ei vielä tuonut täydellistä poliittista tasa-arvoa sukupuolten välille. Tuolloin äänioikeuden nimittäin saivat ainoastaan 30 vuotta täyttäneet ja omaisuusehdon täyttävät naiset.¹⁹² Nuorten ja köyhien naisten poliittiset oikeudet eivät vielä tässä vaiheessa kohentuneet. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus Britanniassa asetettiin lopulta vuonna 1928.

Suffragettiliikkeen on sanottu pitäneen naisten äänioikeuden saavuttamista itseisarvona.¹⁹³ Sen sijaan fabianistisessa sosialismissa yleinen ja yhtäläinen äänioikeus oli lopulta vain väline suurempien päämäärien saavuttamiseksi. Äänioikeutta pidettiin toki erittäin tärkeänä asiana, mutta ei kuitenkaan sukupuolten välisen tasa-arvon puolesta kampanjoimisen lopullisena maalina. Päämääränä oli lopulta koko yhteiskunnan kattava poliittinen, sosiaalinen ja taloudellinen vapaus, jonka seurauksena kaikki ihmiset voisivat toteuttaa itseään haluamallaan tavalla ja elää onnellisesti. Tästä ideaalista huolimatta ilmeisesti monien fabianististen feministien motivaatio naisten muiden oikeuksien puolustamiseen kuitenkin heikkeni rajatun äänioikeuden saavuttamisen myötä. Nyland ja Rix toteavatkin, että vuoden 1918 jälkeen esimerkiksi Fabian Women's Groupin toiminta hiljeni huomattavasti.¹⁹⁴

¹⁹¹ Nyland 1998, 92.

¹⁹² Vicinus 1985, 282; Nyland & Rix 1998, 123. Miehillä äänioikeuden ikäraja oli 21 vuotta.

¹⁹³ Toteamus esiintyy sekä Fabian Societyn teksteissä että tutkimuskirjallisuudessa. Pease 1916, 190; Nyland & Rix 1998, 124.

¹⁹⁴ Nyland & Rix 1998, 124.

5. SUKUPUOLI TYÖELÄMÄSSÄ

Poliittisen päätöksenteon ohella työelämä oli 1800- ja 1900-lukujen taitteen Isossa-Britanniassa toinen merkittävä sektori, jossa naisten asemaan ryhdyttiin tietyissä piireissä kiinnittämään aiempaa suurempaa huomiota. Useissa tutkimuksissa tuodaan esille, että viktoriaanisessa yhteiskunnassa ansiotyön tekemisen ei katsottu kuuluvan naisille.¹⁹⁵ Työväenluokan keskuudessa monet naiset joutuivat pakon edessä tekemään töitä perheensä elannon eteen, mutta keskiluokan naisten parissa työssäkäynti oli vielä 1800-luvun lopulla hyvin harvinaista. Robertsinkin mukaan myös työväenluokassa pidettiin ihanteena, että naisen ei tarvitsisi työskennellä kodin ulkopuolella, mutta perheiden köyhyyden vuoksi tämän ihanteen toteuttaminen käytännössä oli usein mahdotonta.¹⁹⁶ Tästä kaikesta huolimatta yhä suurempi osuus esimerkiksi yliopisto-opiskelijoista alkoi 1800-luvun lopulla olla naisia, jonka seurauksena heitä alkoi vähitellen ilmestyä myös perinteisesti keskiluokkaisina ja miehisinä pidettyihin ammatteihin.¹⁹⁷ Erityisen suuria muuttoksia brittiläisessä yhteiskunnassa naisten työllisyyttä ajatellen tapahtui 1910-luvulla, jolloin myös Fabian Societyssa otettiin teemaan näkyvästi kantaa.

Käsittelen tässä luvussa aluksi työläisnaisten tilannetta, joka muotoutui keskeiseksi teemaksi etenkin Beatrice Webbin laatimissa Fabian-julkaisuissa. Tämän jälkeen siirryn pohtimaan fabianistisia näkemyksiä naisten työssäkäynnin murroksesta ja uudenlaisten työurien avautumisesta, joka tapahtui erityisesti ensimmäisen maailmansodan aikana. Tätä seuraava alaluku puolestaan pohtii naisten asemaa kotitalouksien sisällä, johon Fabian Society myös otti kantaa 1910-luvulla.

5.1. Työväenluokan naisten asema

Tarkasteltaessa naisten näkökulmasta tehtyä historiantutkimusta voidaan huomata, että 1970-luvulle saakka keskityttiin julkisuuden piirissä esiintyvien henkilöiden, ennen kaikkea tunnettujen feministien tarkasteluun. Myös oma tutkielmani jatkaa osaltaan tätä vanhaa perinnettä siinä mielessä, että lähestyn tasa-arvokysymystä tunnetun akateemisen organisaation ja sen naispuolisten jäsenten virallisten tekstien kautta. 1970-luvulta lähtien on kuitenkin tutkittu myös

¹⁹⁵ Branca 1977, 8; Vicinus 1980, ix; Tosh 1999, 18.

¹⁹⁶ Roberts 1984, 136–137.

¹⁹⁷ Jones 2000, 9.

työväenluokkaisten naisten historiaa. Peter N. Stearns toteaaakin omassa tutkimuksessaan, että työläisnaisten asema osana yhteiskuntaa on syytä lisätä sukupuolihistorialliseen viitekehykseen, sillä hänen mukaansa se on olennainen osa sukupuolihistoriallista kokonaiskuvaa.¹⁹⁸ Fabian Societyn julkaisuissa työväenluokka saikin paljon palstatilaa – tosin työläistaustaiset henkilöt itse eivät niissä juurikaan ääneen päässeet. Yhdistystä tutkimalla voidaan kuitenkin tarkastella korkeakoulutetun vähemmistön käsitystä työväenluokasta ja tätä kautta pohtia sukupuolten tasa-arvon historiaa myös vähemmän tutkitun yhteiskuntaluokan piirissä.

Carol E. Morgan on tutkimuksessaan perehtynyt työläisnaisten sukupuoli-identiteettiin viktoriaanis-edvardiaanisisessa Britanniassa. Hänen mukaansa myös työväenluokassa tehtiin kyllä selkeä ero miesten ja naisten välille. Naiset joutuivat tekemään fyysistä työtä, mutta tämä ei suinkaan tarkoittanut sukupuolirooli-ihanteiden heikentymistä. Työnteosta huolimatta naiset kuuluivat kodin piiriin, kun taas yhteiskunnallinen taso kuului miehille. Naisten haluttiin edelleen toimivan kodin hengettärinä ja hoitavan niin sanottuna perinteisiä naisten töitä, mutta ideoiden maailma ja reaali maailma eivät tässä tapauksessa useinkaan kohdanneet. Morgan toteaa, että tämän seurauksena laadittiin jopa sääntöjä, joiden tarkoituksena oli suojella naisia liian miehekkäinä pidetyiltä töiltä.¹⁹⁹ Voidaan selvästi nähdä, kuinka miehet ovat halunneet määritellä naisten identiteetin rajat. Tähän liittyen naisten työolosuhteet ja niiden säännöstely oli aihe, joka 1800-luvulla nousi mukaan poliittiseen keskusteluun. Jane Lewis ja Sonya O. Rose toteavat artikkelissaan, kuinka tässä keskustelussa yhdistyivät vallitsevat käsitykset sekä naissukupuolesta että työn luonteesta ylipäänsä.²⁰⁰ Myös Fabian Societylla – jäsenistä etenkin Beatrice Webbillä – oli aiheesta sanansa sanottavanaan.

Kuten todettua, sosialistisista painotuksistaan huolimatta Fabian Society ei kuulunut varsinaiseen työväenliikkeeseen. Yhdistyksen jäseninä ei ollut työläisväestöä, eivätkä fabianistien edustama elämäntapa sekä tehdastyöläisten tapakulttuuri juurikaan kohdanneet. Myös Peasen historiikissa asia myönnetään. Siellä todetaan, että työläisväestöä pidettiin kyllä arvossa, mutta heidän kulttuuriaan ei juuri tunnettu, eikä siihen useinkaan edes haluttu perehtyä.²⁰¹ Ian Britain ja James D. Young toteavat, että Fabian Societyn jäsenten ja työväen välillä vallitsi selkeä juopa, joka johtui

¹⁹⁸ Stearns 1980, 100.

¹⁹⁹ Morgan 2001, 170–171.

²⁰⁰ Lewis & Rose 1995, 91.

²⁰¹ Pease 1916, 192.

nimenomaan kulttuurien kohtaamattomuudesta.²⁰² Ja vaikka sosialistinen aate 1900-luvulla nousi suosituksi ja yleisesti hyväksytyksi, E. H. Huntin mukaan Fabian Society ei saanut juurikaan näkyvyyttä tai nimeä työväenluokan keskuudessa.²⁰³ Voidaan päätellä, että työväenluokan näkökulmasta Fabian Society näyttäytyi elitistisenä keskustelukerhona – jota se toki monessa mielessä olikin.

Kulttuurien kohtaamattomuudesta huolimatta eräissä Fabian Societyn julkaisuissa haluttiin kuitenkin muistuttaa keskiluokkaisia fabianisteja ja muita akateemisia kaupunkilaisia työväenluokkaisten kotitalouksien arkitodellisuudesta.²⁰⁴ Erityisen raskaana nähtiin juuri työläisnaisten tilanne. Heidän huono yhteiskunnallinen asemansa koettiin koko työväenluokkaa heikentäväksi tekijäksi, mikä puolestaan lisäsi epätasa-arvoisuutta koko yhteiskunnan laajuudessa. Huoli työväenluokkaan kuuluvien naisten asemasta tulee ilmi etenkin Beatrice Webbin laatimasta traktaatista *Women and the factory acts*. Se julkaistiin vuonna 1896, numerolla 67 fabianististen traktaattien sarjassa. Julkaisussa keskitytään pohtimaan tehdastyöläisten asemaa ennen kaikkea työolosuhteiden säännöstelyn näkökulmasta. Teksti puolustaa tehdastyön säätelyä lainsäädännön keinoin, esimerkiksi työaika- ja palkkauskysymyksissä. Kyseessä on ensimmäinen Beatrice Webbin omalla nimellään laatima Fabian Societyn virallinen julkaisu. Mahdollisesti kirjoittajan biologinen sukupuoli on vaikuttanut tekstin sisältöön: se on ensimmäinen fabianistinen julkaisu, jossa alusta loppuun otetaan voimakkaasti kantaa sukupuolten tasa-arvon puolesta.

Webbin kirjoituksen keskeisimpänä sanomana nousee esille se, kuinka tehtaiden kapitalistiomistajien vallan säännösteleminen laeilla itse asiassa lisäsi vapautta, mikäli asiaa ajateltiin työläisten kannalta – tässä tapauksessa erityisesti työläisnaisten näkökulmasta. Webb tuo ilmi sen, että sääntöjen puute ei teollisessa tuotannossa tarkoittanut työntekijän vapautta tehdä mitä halusi, vaan pikemminkin päin vastoin. Webbin mukaan sääntöjen kirjoittamatta jättäminen antoi työnantajalle mahdollisuuden määräillä työntekijöitään täysin oman mielivaltansa mukaisesti.²⁰⁵ Tämä osoittaa sen, että Fabian Society ei suinkaan ollut pelkästään sosiaaliliberalistisen perinteen jatkaja, vaan myös sosialismin henki oli yhdistyksessä hyvin vahva. Traktaatissa asetutaan voimakkaasti työntekijöiden puolelle, heitä pelkkinä koneiston osina käyttävää omistajaluokkaa

²⁰² Britain 1982, 228–229; Young 1989, 6–7.

²⁰³ Hunt 1981, 274.

²⁰⁴ Tämä linja alkoi jo heti ensimmäisestä Fabian Societyn traktaatista *Why are the many poor?* Ks. The Fabian Society 1884, 2–4.

²⁰⁵ Webb 1896, 8.

vastaan. Tätä kapitalistista alistussuhdetta pidetään tekstissä faktana, joka halutaan selväsanaisesti tuoda myös tietämättömän keskiluokan nähtäville: ”*All these are based upon a fundamental economic fact which has slowly forced itself into the minds of economists and social reformers – the essential and permanent inequality between the individual wage-earner and the capitalist employer.*”²⁰⁶

Traktaatti ei kuitenkaan ole pelkkää yhteiskuntaluokkien epätasa-arvon osoittamista, vaan näkökulma on lopulta naistyöläisten hyvinvointia korostaessaan hyvinkin feministinen. Kuitenkin juuri toiset feministit olivat niitä tahoja, jotka kaikkein voimakkaimmin vastustivat Fabian Societyn kannattamaa ajatusta naisten työolosuhteiden sääntelystä. Webb toteaa kirjoituksessaan, kuinka eräät keski- ja yläluokan feministit pitivät sääntelyä henkilökohtaisen vapauden rajoittamisena ja tuottavuuden heikentämisenä.²⁰⁷ Aiemmin tulikin esille, kuinka Britanniassa naisasialiikkeen nousun on sanottu kietoutuneen sosialistisen aatteen esiinmarssiin. Tätä väitettä vasten onkin mielenkiintoista, että 1800-luvun lopulla vaikutti myös oikeistolaisten feministien siipi, joille tärkeätä olikin liberaalin talouspolitiikan mukaisesti naisten mahdollisuus edetä vapaasti työelämässä ja pyrkiä vapaan kilpailun keinoin taloudellisesti samaan asemaan keskiluokkaisten miesten kanssa. Tältä kannalta katsottuna ei näyttänyt hyvältä, kun kampanjoitiin esimerkiksi naisten työaikoja rajoittavien lakien puolesta. Asiaa voidaan pohtia vielä pidemmälle ja tehdä tulkinta, että vahvasti yhteiskuntaluokkiin jakautuneessa viktoriaanisessa Britanniassa luokkajako meni yleisesti sukupuolijaon edelle. Keski- ja yläluokan naiset kenties kokivat solidaarisuutta keskenään oman sukupuolensa ja luokkansa sisällä, mutta työläisnaisten ei enää nähty kuuluvan samaan ryhmään. Yhteiskuntaluokkien välinen kuilu oli tässä suhteessa liian suuri, ainakin sukupuolten välistä kuilua leveämpi.

Tehdas oli siinä mielessä poikkeuksellinen viktoriaanisen ajan miljöö, että siellä työskenteli molempien sukupuolten edustajia. Tästä huolimatta sielläkin pätivät vahvat sukupuoliroolit. Webbin mukaan keskiluokalla ei kuitenkaan yleensä ollut tästä faktoihin perustuvaa käsitystä. Traktaatissa todetaan teollisuuden työpaikoista vallinneen paljon vääriä olettamuksia keskiluokan piirissä. Ensimmäinen näistä liittyi juuri sukupuolirooleihin. Tekstissä mainitaan, että vaikka brittiläinen keskiluokka ajattelikin sekä miesten että naisten kilpailevan samoista työpaikoista teollisuudessa, jakautuivat paikat todellisuudessa hyvin selkeästi sukupuolen perusteella miesten ja naisten töihin.

²⁰⁶ Webb 1896, 5.

²⁰⁷ Webb 1896, 4.

Webbin mukaan raskaat työt annettiin fyysisistä eroavuuksista johtuen poikkeuksetta miehille.²⁰⁸ Tällainen oletus ilmeisesti oli osaltaan johtanut keskiluokkaisten feministien käsitykseen siitä, että säännöstelemättömyys ja rajoituksettomuus auttaisi naisia etenemään tuotantolaitosten hierarkiassa. Fabianistisen käsityksen mukaan näin ei kuitenkaan ollut. Vapaa kilpailu ei Fabian Societyn mukaan parantanut naisten asemaa työelämässä, vaan päin vastoin.

Osa-aikatyöt olivat tuttu käsite jo viktoriaanisessa Britanniassa, etenkin työväenluokalle. Naisten osa-aikaista työskentelemistä Webbin traktaatissa pidetään huonona asiana naisten työllistymisen kokonaiskuvaa ajatellen. Webb menee niinkin pitkälle, että esittää osa-aikaisina työskentelevät amatöörinaiset ammattilaisten pahimpina vihollisina. Traktaatin mukaan lainsäädännön puuttuessa työnantajat tulisivat aina mieluummin palkkaamaan naisen, jolla ei ollut täyttä työnkuvan vaatimaa pätevyyttä, koska hänelle ei tarvinnut maksaa täyttä palkkaa eikä antaa täysiä työtunteja. Tämä puolestaan johti Webbin mukaan siihen, että naiset eivät koskaan tulisi saavuttamaan teollisuudessa samaa arvostettua asemaa kuin miestyöläiset, jotka olivat kukin oman alansa ammattilaisia.²⁰⁹ Taustalla oli vaatimus tilanteen korjaamisesta lainsäädännöllä, joka velvoittaisi työnantajan maksamaan työläisnaiselle joka tapauksessa minimipalkan. Pohdittaessa pidemmälle voidaan kuitenkin myös löytää pyrkimys rohkaista naisia uskomaan omaan osaamiseensa ja kehittämään ammattitaitoaan. Fabianistinen vahvan ja yksilöllisen ihmisen ihanne piilee näin ollen myös tämän teeman takana.

Mielenkiintoisena yksityiskohtana herättää huomiota se, kuinka Webb tasa-arvoisista ajatuksistaan huolimatta esittää myös pitkälle vietyjä yleistyksiä ja suoranaisia stereotyyppiä ilman minkäänlaisia lähdeviitteitä. Esimerkiksi hänen mukaansa naiset olivat hyviä työntekijöitä sen vuoksi, että he eivät juoneet alkoholia tai polttaneet tupakkaa yhtä paljon kuin miehet, eivätkä myöskään menneet yhtä helposti lakkoon, vaan tekivät tehtävänsä kuuliaisesti.²¹⁰ Muutenkin tekstistä voidaan tulkita, että naisilla ajateltiin olevan potentiaalia, mutta vallitseva ajattelutapa esti heitä olemasta niitä hyviä työntekijöitä, joita he todellisuudessa olisivat voineet olla. Naiset alistettiin olemaan perhekeskeisiä ja jäämään kotiin uran luomisen sijasta. Tämän vuoksi heidän ominaisuutensa ja taitonsa eivät päässeet kehittymään. Tämä puolestaan johti siihen, että naiset jäivät huomattavasti miehiä avuttomampaan asemaan työmarkkinoilla. Ja tästä johtuen Fabian Societyssa kannatettiin

²⁰⁸ Webb 1896, 10.

²⁰⁹ Webb 1896, 12–13.

²¹⁰ Webb 1896, 11–12.

tehdastyön säännöstelyä lainsäädännön keinoin: ”*With this regulation, experience teaches us that women can work their way in certain occupations to a man's skill, a man's wages, and a man's sense of personal dignity and independence.*”²¹¹

Mielenkiintoisena huomiona on vielä mainittava se, kuinka Webbin tekstistä on nähtävissä hänen pettymyksensä siihen tämän alaluvun alussa todettuun seikkaan, että keskiluokalla ei todellisuudessa ollut aavistustakaan työläisten oikeasta arkielämästä. Tietämättömyys oli Webbin mukaan syynä sille, miksi keskiluokan keskuudessa lainsäädännön ajateltiin rajoittavan tehdastyöläisten vapautta: ”*The common middle-class objection to Factory legislation – that it interferes with the individual liberty of the operative – springs from ignorance of the economic position of the wage earner.*”²¹² Voidaankin pitää todennäköisenä, että Webbin kirjoitus oli tarkoitettu ennen kaikkea keskiluokkaisille ihmisille herätykseksi, eikä niinkään työläisnaisille itselleen. Luultavasti kovinkaan moni työläisnainen ei koskaan traktaattia luenut.

Lewis ja Rose tuovat artikkelissaan ilmi, kuinka 1900-luvun alussa suurin osa briteistä itse asiassa kannatti naisten työnteon säännöstelyä. Kirjoittajat kuitenkin korostavat, että asiassa ei lopulta ollut kyse naisten työnteosta itsessään, vaan pikemminkin halusta suojella naisille varattua perinteistä vaimon ja äidin roolia. Kaiken kaikkiaan koko keskustelussa oli heidän mukaansa kyse siitä, olivatko miehet ja naiset samanlaisia, ja tuliko heitä tämän vuoksi kohdella samalla tavalla.²¹³ Kuten jo äänioikeuskysymyksen kohdalla todettiin, esimerkkitapaukset liittyvät aina laajempiin konteksteihin. Työväenluokan naisten työolosuhteet eivät olleet vain yksittäinen erityistapaus, vaan osa sukupuolten epätasa-arvon historiallista jatkumoa. Webbin traktaatti puolestaan osoittaa sen, kuinka tätä jatkumoa pyrittiin eri leireissä korjaamaan eri tavoin, syntyperästä ja poliittisesta kannasta kumpuavista arvoista riippuen.

Nyland ja Ramia toteavat, kuinka fabianismissa olennaista oli taata kaikille yhteiskunnan naisille niin vahva taloudellinen turva, että he pystyivät rakentamaan itselleen hyvän elämän.²¹⁴ Yhdistyksen historiikissa tuodaankin esille, kuinka eräs keskeinen fabianismin tavoite matkalla kohti uutta yhteiskuntaa oli köyhyyden poistaminen. Köyhyyttä pidetään tekstissä hyvän elämän vihollisena.²¹⁵

²¹¹ Webb 1896, 15.

²¹² Webb 1896, 15.

²¹³ Lewis & Rose 1995, 115–116.

²¹⁴ Nyland & Ramia 1998, 54.

²¹⁵ Pease 1916, 257.

Tämän vuoksi huono-osaisten työläisnaisten asemasta oli syytä herättää keskustelua. Kysymys työväenluokan naisista osoittaa myös hyvin selvästi sen, että Fabian Societyn näkemykset olivat paitsi feministisiä, myös hyvin vahvasti sosialistisia. Päämääränä fabianistisessa sosialismissa vaikuttaisi näiden todisteiden pohjalta olleen uudenlainen sosiaaliliberalistinen järjestelmä, jossa mitkään syntymässä määrätyt ominaisuudet eivät rajoittaisi yksilöiden vapautta. Sukupuolten välinen epätasa-arvo nähtiin osaksi samaa toimimatonta yhteiskuntajärjestelmää, jossa epätasa-arvo vallitsi myös yhteiskuntaluokkien välillä. Toisaalta aiheesta omana aikanaan käyty keskustelu todistaa siitä, että brittiläinen sukupuolten välisen tasa-arvon historiallinen jatkumo oli jo 1800-luvun lopulla jakautunut ainakin hetkeksi kahteen eri haaraan, joita erotti talouspoliittinen näkemys. Kuten Webbin traktaatissakin todetaan, näiden molempien eri suuntausten päämääränä oli naisten vapauttaminen ahtaista rooleistaan, mutta erilaisia keinoja käyttäen.²¹⁶

5.2. Uudet naisten työt

Kuten jo aiemmin tuli todettua, sukupuoleen liitetyistä vahvoista odotuksista ja olettamuksista huolimatta viktoriaanisen yhteiskunnan naisia voidaan pitää nykyaikaisen naiseuden jatkumon aloittajina. Eräänä merkittävänä tekijänä tässä kehityksessä voidaan pitää naisten uudenlaisten työmahdollisuuksien avautumista, joka kiihtyi 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä. Lise Shapiro Sandersin mukaan vapaa-ajan lisääntymisen ja kulutusyhteiskunnan kehittymisen myötä tuolloin syntyi uudenlainen työssäkäyvän naisen rooli, joka sijoittui työväenluokan ja keskiluokan väliin. Shapiro Sanders toteaa, että kauppa-apulainen eli niin kutsuttu *shopgirl* edusti uutta maailmaa, jota pidettiin myös kiehtovana ja jännittävänä. *Shopgirl* oli tietyissä piireissä suorastaan eräänlainen kulttuuri-ikoni.²¹⁷ Kauppa-apulaisten ammattikunta oli kuitenkin lopulta varsin pieni, eikä suuri enemmistö keskiluokan perheellisistä naisista työskennellyt vielä 1800-luvulla tai 1900-luvun alussa.

Entistä suurempia työelämän mullistuksia tapahtui 1910-luvulla. Ensimmäinen maailmansota vuosina 1914–1918 muutti brittiläistä yhteiskuntaa voimakkaasti. Sekä Helen Jones että Lise Shapiro Sanders nostavat esille, kuinka sodan myötä brittiläiset keskiluokan naiset päätyivät

²¹⁶ Webb 1896, 4–5.

²¹⁷ Shapiro Sanders 2006, 3–5.

olosuhteiden pakosta ottamaan osaa vastuullisiin toimiin myös kodin ulkopuolella.²¹⁸ Tämä käy ilmi myös fabianistisista julkaisuista. Vuonna 1915 ilmestynyt Fabian Societyn traktaatti *The war; the women; and unemployment* osoittaa, että näitä muutoksia alkoi ilmetä jo sodan ensimmäisinä vuosina. Kyseessä on Fabian Women's Groupin toimikunnan The Women's Group Executiven laatima julkaisu, joka käsittelee sodan tuomia muutoksia naisten yhteiskunnalliseen asemaan. Erityisesti se keskittyy naisten työllistymiseen uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa. Englantilainen yhteiskunta oli kehittynyt 1800-luvun aikana maailman johtavaksi teollisuusvaltioksi, mutta naisten yhteiskunnallinen asema ei ollut merkittävästi parantunut. Kuitenkin sodan riehussa vanhat sukupuoliroolitkin joutuivat lopulta uudistumaan. Fabian Societyssa katsottiin tärkeäksi lisätä ihmisten tietoisuutta tästä vaadittavasta muutoksesta. Yleisen tietoisuuden lisääminen oli perusteltua: traktaatissa todetaan, kuinka brittinaiset olivat tottuneet elämään miesten varjossa ja olivat näin ollen täysin valmistautumattomia kohtaamaan sodan mukanaan tuomat yhteiskunnalliset haasteet.²¹⁹

Julkaisussa todetaan, kuinka yhteiskunnalliset suhdanteet esimerkiksi työllisyyteen liittyen oli perinteisesti katsottu vain miesten asiaksi. Traktaatissa tähdennetään, että todellisuudessa tällaiset vaihtelut vaikuttivat naisten elämään aivan yhtä paljon. Vaikutusten tosin mainitaan usein olleen laadultaan erilaiset eri sukupuolten välillä. Asiaan suhtauduttiin naisten ja miesten kohdalla täysin eri tavalla. Traktaatin mukaan naisten työttömyydestä julkaistiin tilastoja vain äärimmäisen harvoin, eikä asiasta esiintynyt juuri lainkaan julkista keskustelua. Ennen sotaa naisten työttömyyden todetaan kuitenkin olleen hyvin yleistä, ellei suorastaan asioiden normaali ja luonnollinen tila. Tämän luonnollisuuden vuoksi siitä ei nähty tarpeelliseksi laatia edes tilastoja, eikä asiaa pyritty korjaamaan.²²⁰ Voidaan jälleen palata ajatukseen, joka tuotiin esille työläisnaisia käsittelevässä luvussa: naisten ei yleisesti ottaen edes haluttu ottavan suurempaa roolia kodin ja perheen ulkopuolella.

Sen sijaan miesten työttömyyden ollessa kyseessä pyrki yhteiskunta korjaamaan tilannetta huomattavan aktiivisesti, kirjoituksessa todetaan. Esimerkkinä mainitaan paikallishallintoelinten organisoimat rakennus- ja kunnostusprojektit, joille ei muuten olisi akuuttia tarvetta, mutta jotka työllistivät massoittain työttömiksi jääneitä miehiä. Sen sijaan naisten työttömyyteen yhteiskunta ei

²¹⁸ Jones 2000, 11–12; Shapiro Sanders 2006, 198.

²¹⁹ The Women's Group Executive 1915, 21.

²²⁰ The Women's Group Executive 1915, 2–3.

vastaavalla tavalla puuttunut. Fabian Society'n näkemyksen mukaan tämä johtui nimenomaan siitä, että naisten heikko taloudellinen ja yhteiskunnallinen asema ei ollut tarpeeksi esillä julkisessa keskustelussa. Traktaatissa todetaan, että asian muuttamiseksi tarvittiin paitsi virallisia päätöksiä, myös naisten omien toimintatapojen korjaamista.²²¹ Myöhemmin samassa julkaisussa todetaan myös, että julkisen mielipiteen vääristyneisyys ja miespuolisten päättäjien tietämättömyys eivät olleet ainoita syitä tilanteen hitaalle muuttumiselle. Eräänä tärkeänä syynä näiden lisäksi tuodaan esille nimenomaan naisten oma ymmärtämätön suhtautuminen omaan työmarkkinatilanteeseensa ja sen mahdolliseen kehittämiseen.²²² Onkin tulkittavissa, että kyseinen Fabian Women's Groupin laatima julkaisu oli lähtökohtaisesti tarkoitettu nimenomaan naisten luettevaksi.

Naisten oman ymmärtämättömyyden ja julkisen keskustelun puutteellisuuden lisäksi eräänä merkittävänä naisten työllisyyttä heikentävänä seikkana nostetaan esille se tosiasia, että 1900-luvun alun Britanniassa käytännössä kaikki päättäjät olivat itse miehiä. Traktaatissa tuodaan selvästi esille, kuinka miespuoliset päättäjät eivät yksinkertaisesti osanneet asettua työttömien naisten asemaan, ja kuinka he suosivat kaikissa työllisyyttä parantavissa toimenpiteissään miespuolisia työttömiä.²²³ Teksti julkaistiin vuonna 1915, joten naisten rajattu äänioikeus oli tuloillaan vasta muutaman vuoden kuluttua. John Toshin teoksessaan esittämä ajatus naisista toiseutena näyttää vallinneen suurelta osin vielä 1910-luvun alussa.²²⁴ Toisin sanoen, jos tuolloin puhuttiin työllisyydestä yleisellä tasolla, puhuttiin silloin nimenomaan miesten työllisyydestä. Vaikuttaa siltä, että monissa yhteyksissä mies tarkoitti samaa kuin ihminen.²²⁵ Nainen ja mies olivat näin ollen lähtökohtaisesti erilaisia, eivätkä heitä tämän vuoksi koskeneet samat säännöt ja periaatteet.

Naisten paremman työllistymisen vaikutukset eivät traktaatin mukaan jääneet ainoastaan heidän henkilökohtaisen elämänsä tasolle, vaan ulottuivat hyvin monien ihmisten jokapäiväiseen kokemukseen. Kirjoituksessa todetaan, kuinka yleisen, mutta virheellisen käsityksen mukaan naisten tulotasolla ei ollut vaikutusta esimerkiksi lasten elämään. Tämä johtui siitä, että perheen elättäminen katsottiin yksiselitteisesti miehen tehtäväksi. Kirjoituksessa kuitenkin jatketaan

²²¹ The Women's Group Executive 1915, 3.

²²² The Women's Group Executive 1915, 20.

²²³ The Women's Group Executive 1915, 7.

²²⁴ Tosh 2005, 103–104.

²²⁵ Aiemmin on tuotu esille, kuinka Fabian Society'n julkaisuissa oltiin tarkkoja sanojen käytöstä ja viitattiin ihmisiin usein ilmaisulla ”*men and women*”. Fabian Women's Groupin traktaatissa siteerataan erästä paikallishallinnon asiakirjaa, jossa käsitellään työttömyyttä. Asiakirjassa ihmisiin viitataan ainoastaan miehinä, ”*the men*”. Välittömästi sitaatin jälkeen traktaatissa kiinnitetään lukijan huomio tähän seikkaan: ”*Note the words 'the men'!*” The Women's Group Executive 1915, 7.

esittämällä tilastotietoa siitä, kuinka naisten tulot vaikuttivat perheen kokonaistoimeentuloon hyvin merkittävästi erityisesti alemmissa sosiaaliluokissa, mutta myös koulutetun väestön parissa.²²⁶ Voidaan päätellä, että harhakäsitys naisten työllisyyden merkityksettömyydestä vallitsi ennen kaikkea sellaisissa keski- ja yläluokkaisissa perheissä, joissa joko suvun perintönä saadun vaurauden tai miehen korkeiden tulojen ansiosta koko asiaa ei ollut tarvinnut edes pohtia. Lisäksi tuollainen käsitys todistaa keskiluokan ja työväenluokan välisestä kuilusta, johon on jo aiemminkin viitattu. Monilla hyväosaisilla ei ollut tietoa siitä, millaista arki alemmissa sosiaaliluokissa oli, eikä kiinnostusta ryhtyä sitä edes pohtimaan. Sama periaate päti usein myös miesten suhtautumisessa naisiin. Ilmeisesti ihmisten on yleisesti hankalaa asettua huonompiosaisten asemaan, mikäli oma elämä on aina ollut turvattua.

Ensimmäisen maailmansodan aikana hyvin monet englantilaiset naiset menettivät miespuolisia perheenjäseniään. Monet tytöt menettivät isänsä tai veljensä ja monet naiset menettivät aviomiehensä. Tässä tilanteessa oli erityisen tärkeää, että naiset kehittivät taitojaan niillä elämänalueilla, jotka perinteisesti oli katsottu miesten valtakunnaksi. Fabian Women's Groupin kirjoituksessa todetaan, että sota toimi rajuna herättäjänä todellisuuteen – eli siihen, kuinka vähän naisilla olikaan tietämystä yhteiskunnallisista ja taloudellisista asioista.²²⁷ Tässä pakkotilanteessa naisten kuitenkin oli pakko viimeinkin ryhtyä kehittämään taitojaan ja ottaa vastaan entistä vastuullisempia työtehtäviä yhteiskunnassa. Kotiin ja perheeseen liittyvät naiseuden roolit eivät olleet enää ainoita vaihtoehtoja.

Julkaisussa erityisen mielenkiintoisena yksityiskohtana tulee esille Fabian Women's Groupin esittämät ehdotukset ja arvaukset tulevaisuuden naisten aloista työelämässä. Kirjoituksessa luetellaan eräitä sellaisia ammatteja, joita myöhemmin on pidettykin itsestään selvästi naisille luonteenomaisina. Tällaisista ammasteista mainitaan esimerkiksi pankki- ja postivirkailijat sekä ruokakauppojen apulaiset.²²⁸ Kuten Shapiro Sandersin teoksestakin voidaan lukea, oli tällaisten alojen naisistuminen tuolloin alkanut, ja Fabian Societyssa osattiin aivan oikein päätellä, että tämä kehitys tulisi vielä jatkumaan voimakkaana.²²⁹ Naisvaltaisten alojen huono palkkaus suhteessa miesvaltaisiin aloihin ei ilmeisesti vielä tuossa vaiheessa herättänyt juurikaan keskustelua ainakaan Fabian Societyn piirissä.

²²⁶ The Women's Group Executive 1915, 19–20.

²²⁷ The Women's Group Executive 1915, 25.

²²⁸ The Women's Group Executive 1915, 13.

²²⁹ Ks. esim. Shapiro Sanders 2006, 19.

Fabian Women's Groupin traktaatissa pidetään ensisijaisena kehityskohteena naisten työllisyyttä yleisesti. Vasta sen parantamisen jälkeen tulisi kirjoituksen mukaan siirtyä pohtimaan sukupuolirooleja kokonaisvaltaisemmin. Tekstissä nimittäin tuodaan esille pyrkimys luoda lisää työpaikkoja sekä perinteisille naisten aloille että kokonaan miesten miehittämiin ammattikuntiin. Ensin mainituista nostetaan esille erityisesti julkisen sektorin työt, kuten neuvolat sekä koulut. Neuvolalaitoksen kehittäminen nähtiin olennaisena sekä naisten työllisyyttä että yleistä terveydenhuoltoa ajatellen. Kouluihin puolestaan haluttiin kaikille yhteiset kouluvaatteet ja -varusteet, jotka naiset järjestäisivät ja lisäisivät samalla koululaitoksen tasa-arvoisuutta. Varusteissa ei olisi eroa köyhien ja rikkaiden perheiden lasten välillä. Miesvaltaisista ammateista puolestaan traktaatissa mainitaan esimerkkinä poliisi. Yhdysvalloissa ja myös monissa Euroopan maissa naispoliiseja oli 1910-luvulla jo varsin yleisesti, mutta Englannissa pääsy virkoihin oli naisilta evätty. Tosin sodan aikana naiset toimivat siviilipoliisin tehtävissä.²³⁰ Julkisen sektorin korostumisessa on jälleen nähtävissä Fabian Societyn sosialistinen tausta sekä hieman utopistinen käsitys ihanneyhteiskunnasta, jossa kaikki työskentelivät yhteisen hyvän puolesta ja puhalsivat sopuisasti yhteen hiileen.

Vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa haluttiin kuitenkin avata naisille myös toisenlaisia ovia. Kenties hieman yllättävänä seikkana traktaatista nousee nimittäin esille, että naisten yksityisyrittäjyyttä haluttiin voimakkaasti tukea ja kannustaa. Tämä on mielenkiintoista ottaen huomioon yhdistyksen julkista sektoria painottavan luonteen ja kapitalistisiin yritysjohtajiin kohdistetun inhon. Toisaalta on kuitenkin muistettava, että pienyrittäjyyttä pidettiin lähtökohtaisesti hyvänä asiana ja teollistumisen historiaa käsittelevässä *Fabian essays* -kokoelman osiossa romantisoidaankin ajatusta siitä, kuinka teollistumiskehityksen alkuvaiheessa jokainen ammattilainen toimi itse oman erityisosaamisalueensa pienyrittäjänä, palvelen samalla taidoillaan ympäröivää yhteiskuntaa.²³¹ 1910-luvun maailmassa fabianistiset naiset kuitenkin pitivät yrittäjyyden aloittamista vaikeana, ja tämän vuoksi Fabian Women's Groupin tekstissä halutaan ennen kaikkea laajentaa naisten osaamista ja mahdollisten ammattien kirjoa yleisemmällä tasolla. Naisten omia taipumuksia ja harrastuksia tahdottiin kuitenkin tukea, ja traktaatissa tuodaan esille esimerkiksi käsitöiden tekeminen, joka saattoi aluksi olla vain vapaa-ajan harrastus, mutta toimia

²³⁰ The Women's Group Executive 1915, 8–11. Ks. myös Jones 2000, 32.

²³¹ *Fabian essays*, 45–48.

lopulta mahdollisena pohjana pienyrityksen perustamiselle.²³² Kuten on tullutkin ilmi, Fabian Societyn jäsenet olivat usein hyvin taiteellisesti suuntautuneita. Käsitöiden käyttäminen esimerkkinä osoittaa sen, kuinka fabianistisessa ihanneyhteiskunnassa kaikki ihmiset toteuttaisivat itseään myös taiteen saralla, ja kuinka ideaalitapauksessa tällainen luova toiminta olisi myös ammatti.

Fabian Societyssa haluttiin kuitenkin pysyä tiukkana sen suhteen, että kaikkia naisten perustamia pienyrityksiä ei niputettu samaan kategoriaan esimerkiksi kausiluonteisesti tai jopa hyväntekeväisyysajatuksella toimiviin naisten ylläpitämiin pieniin ruokakojuihin. Kirjoituksessa tehdään selväksi, että mikäli naisten asemaa työelämässä todella haluttiin pysyvästi parantaa, oli uusien yritysideoiden täytettävä neljä erillistä kriteeriä. Näitä olivat traktaatissa luetellut jatkuva tarjonta, riippumattomat ostajat, tuotantokulujen kattaminen sekä riittävä laajuus ympärivuotiselle toiminnalle. Ilman näiden ehtojen täyttymistä yritystä ei voitu pitää vakavasti otettavana.²³³ Tässä näkemyksessä lienee taustalla sama perusajatus, joka ilmeni edellisessä alaluvussa osa-aikaisten työläisnaisten kohdalla: Fabian Societyssa haluttiin naisten olevan uskottavia työelämässä. Naisen rooliin oli perinteisesti kuulunut vaatimattomuus ja kainous, mutta fabianistit halusivat kannustaa naisia suhtautumaan työntekoon kunnianhimoisella otteella. Vahvan ja yksilöllisen ihmisen ihanne ilmenee jälleen tässä yhteydessä.

Viktoriaanis-edvardiaanisen Britannian normaalisti hyvin selkeästi näkyvää kansallista ylpeyttä vasten on kiinnostavaa lukea Fabian Women's Groupin traktaatista kurioositeettina, kuinka ranskalaista yhteiskuntaa kehuaan sukupuolten osaamisen suhteen paljon englantilaista paremmaksi. Kirjoituksessa todetaan, että ensimmäisen maailmansodan aikana miesten ollessa rintamalla ranskalaiset naiset ryhtyivät hoitamaan yhteiskuntaa ilman suurempia ongelmia, kun taas englantilaiset naiset olivat tilanteeseen täysin valmistautumattomia. Syy oli kirjoituksen mukaan brittiläisen tapakulttuurin: naisten ei ollut suotavaa keskustella raha-asioista, vaan ne oli jätettävä miesten hoidettaviksi. Ranskalaisessa kulttuurissa tällaista jakoa ei näin vahvasti esiintynyt.²³⁴ Tässä yhteydessä on tosin mainittava, että naisten ja raha-asioden erottelu toimi käytännössä vain keski- ja yläluokan parissa. Stearnsin mukaan työväenluokkaiset naiset huolehtivat usein myös perheen

²³² The Women's Group Executive 1915, 13–14.

²³³ Kriteerejä täyttämättömiä yrityksiä pidetään traktaatissa pelkkänä puuhasteluna, suorastaan valheellisina: ”*Unless these four questions can be answered in the affirmative, the proposed ” new trade ” is a sham, a philanthropic fad, really only another form of charitable relief, or at best a temporary makeshift.*” The Women's Group Executive 1915, 14.

²³⁴ The Women's Group Executive 1915, 22.

rahoista.²³⁵

Lopuksi voidaan perustellusti päätellä, että brittiläisessä yhteiskunnassa todellakin oli ensimmäisen maailmansodan aikana käynnissä suuri murros, jonka seurauksena naiset astuivat suurempaan yhteiskunnalliseen rooliin ja uusiin, vastuullisempiin ammatteihin. Fabian Societyn toimesta tätä kehitystä pyrittiin vielä vauhdittamaan. Naisten ei haluttu enää jäävän miesten varjoon. Sodan aikana naiset osoittivat kykenevänsä pakkotilanteessa hoitamaan myös vastuullisia yhteiskunnallisia tehtäviä, joten poikkeustilanteen jälkeen ei ollut pätevää syytä palata enää perinteiseen epätasa-arvoiseen järjestykseen. Erityisesti tämä kosketi keskiluokkaisia naisia, joille Fabian Women's Groupin julkaisu selvästi onkin suunnattu. Jatkumo kohti naisten suurempaa vastuuta edistyi olosuhteiden pakosta, fabianistit toimivat tässä tapauksessa lähinnä tiedottajien roolissa.

5.3. Naiset kotitalouksissa

Naisten työllistyminen ja tasa-arvoinen asema työelämässä olivat haaveita, joita 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun brittiläisissä tasa-arvoa kannattavissa piireissä eläteltiin. Vicinuksen mukaan todellisuus oli kuitenkin se, että ylivoimaisesti suurin osa etenkin keskiluokkaisista naisista jäi hoitamaan kotia viimeistään siinä vaiheessa, kun perheeseen syntyi lapsia.²³⁶ Etenkin keskiluokan keskuudessa miehet nähtiin perheiden ensisijaisina elättäjinä. On kuitenkin huomionarvoista, että naisten vastuulla oli usein varsinainen taloudenhoito käytännön tasolla. Tämä oli asianlaita erityisesti työväenluokan sisällä. Roberts tosin toteaa, että vaikka työläisnaiset usein myös työskentelivät, varsinainen vastuu elättämisestä oli edelleen miehillä.²³⁷ Stearns puolestaan mainitsee – kuten jo aiemmin todettua – että tästä huolimatta työväenluokaiset naiset esimerkiksi käsittelivät rahaa useammin kuin aviomiehensä. Naisten tehtäviin kuuluivat muiden muassa ostosten hoitaminen, vuokranmaksu ja lasten koulutukseen liittyvistä maksuista huolehtiminen. Miesten tehtävänä oli ansiotyö, mutta Stearns huomauttaa, että työväenluokassa naiset yleensä hoitivat perheen käytännön raha-asiat riippumatta siitä, kävivätkö he itse töissä vai jäivätkö kotirouvaksi.²³⁸

²³⁵ Stearns 1980, 104.

²³⁶ Vicinus 1980, ix.

²³⁷ Roberts 1984, 135–137.

²³⁸ Stearns 1980, 104.

Naisten asema kotitalouksien sisällä on teema, johon Fabian Societyn julkaisuissa otetaan muutamaan otteeseen kantaa. *Fabian essays* -teoksesta ilmenee, kuinka avioituneiden naisten oikeus omaan omaisuuteensa haluttiin turvata. Vaikka yhdistys kannattikin useiden laitosten ja yritysten kunnallistamista tai valtiollistamista, se ei kuitenkaan vastustanut kaikkea yksityisomistamista. Ihmisille haluttiin antaa mahdollisuus omistaa kaikenlaista tavaraa, joka teki heidän elämänsä mielekkääksi. *Property under socialism* -esseessä tämä vaatimus yhdistetään naisten taloudelliseen itsenäisyyteen ja naisten oikeuteen omistaa itse oma irtaimistonsa.²³⁹ Kotitalouksien sisälle kuuluvan omaisuuden omistusoikeuksissa ei esseessä haluta tehdä mitään eroa miesten ja naisten välille. Mikäli yksityisen omaisuuden hallussapito fabianistisessa ihanneyhteiskunnassa ylipäänsä sallittiin, oli se tällöin ehdottomasti taattava kaikille ihmisille sukupuolesta riippumatta. Esseessä todetaankin, kuinka todellista sosiaalista itsenäisyyttä ei voinut olla ilman taloudellista itsenäisyyttä.²⁴⁰ Kuten jo johdannossa tuli esille, sukupuolten tasa-arvo voidaan jakaa poliittiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen tasa-arvoon. Voidaan nähdä, että Fabian Societyn esittämistä ajatuksista löytyi kannatusta näille kaikille osa-alueille.

Fabian Societyn maailmankatsomus voidaan helposti esittää naiivina, idealistisena ja suorastaan utopistisena romantisoituine ajatuksineen yhteen hiileen puhaltavista yhteisöllisistä ihmisistä. Eräissä julkaisuissa kuitenkin ilmenee, kuinka yhdistyksessä oltiin joidenkin lyhyen tähtäimen tavoitteiden suhteen varsin realistisia. Esimerkkinä tällaisista kirjoituksista voidaan nostaa esille traktaatti, joka kertoo fabianistien suhtautumisen kotitaloutta hoitavien naisten asemaan. B. L. Hutchinsin²⁴¹ laatima traktaatti numerolla 157, *Working life of woman*, ilmestyi vuonna 1911 Fabian Women's Group -sarjan ensimmäisenä julkaisuna. Vaikka siinä lopullisena ideaalina nostetaankin esille naisten tasa-arvoisen aseman saavuttaminen työelämässä, on ensisijaisena tavoitteena kuitenkin parantaa nimenomaan niiden naisten oloja, jotka jäivät kotiin hoitamaan perhettään.

Hutchins harmittelee kirjoituksessaan sitä, että vielä 1910-luvun Britanniassa naisten ja miesten erilaisia velvollisuuksia pidettiin luonnollisina. Mies nähtiin luonnostaan perheen taloudellisena ja fyysisenä turvana, kun taas nainen toimi kodin ja lasten valvojana sekä hoitajana. Varsinainen ongelma seurasi Hutchinsin mukaan kuitenkin siitä, että naisten kotona tekemää työtä ei pidetty

²³⁹ Yhdistyksen kulttuurinen tausta näkyy tässäkin selkeästi – tavaroista mainitaan erikseen esimerkiksi kirjat ja maalaukset. *Fabian essays*, 167.

²⁴⁰ *Fabian essays*, 167–168.

²⁴¹ Hutchinsin elämästä ja teoista ei löydy mainintaa Peasen historiikista. Sen sijaan Chris Nyland mainitsee hänet eräänä 1910-luvun johtavista feministeistä. Nyland 1998, 89.

oikeana työnä, eikä siitä näin ollen maksettu mitään. Erityisen vakavaksi tilanteen katsotaan kehittyvän silloin, mikäli perheen elättäjänä toiminut mies menehtyi ja vaimo jäi lapsineen täysin tyhjän päälle. Yhteiskunnallinen tilanne pakotti naiset tällöin usein kerjäläisiksi.²⁴²

Hutchins tuo kirjoituksessaan esille sen mielenkiintoisen seikan, että naisia oli 1900-luvun alun Englannissa ja Walesissa ollut lukumäärällisesti noin miljoona enemmän kuin miehiä. Tämä liitetään tekstissä pikemminkin ajatukseen naissukupuolen turvatusta elämästä kuin biologisiin eroavaisuuksiin ja alttiuksiin. Tyttöjen ja naisten elämä oli yleisesti suojellumpaa kuin poikien ja miesten. Poikalapsia syntyi enemmän, suhdelukuina mainitaan 104 poikaa 100 syntynyttä tyttölästä kohti, mutta poikia myös menehtyi enemmän varhaislapsuudessa. Eräänä syynä naisten suureen määrään Englannissa mainitaan myös se, että miehiä on 1900-luvun alussa ollut huomattavasti naisia enemmän imperiumin vaatimilla ulkomaankomennuksilla. Osalla oli perhe mukanaan, mutta siirtomaissa asui erityisen paljon yksinäisiä, naimattomia brittimiehiä.²⁴³ John Toshin mukaan brittiläisen imperiumin ylläpito katsottiin yleisesti miehiseksi projektiksi, ja monet miehet pakenivat uudenaikaistuvasta Britanniasta tämän projektin pariin muuttuvien sukupuoliroolien pelossa.²⁴⁴ On pääteltävissä, että sukupuoliroolien merkitys todellakin oli suuri viktoriaanis-edvardiaanisisessa Britanniassa: niiden murtuminen järkytti monien ihmisten koko maailmankuvaa, etenkin miesten.

Eräs oivallinen esimerkki naisten elämän turvaamisesta oli Hutchinsin kirjoituksen mukaan naisvaltaisen puuvillateollisuuden säännöstely.²⁴⁵ Sen sijaan kotona perheen parissa työskentelevillä naisilla ei ollut traktaatin mukaan juuri minkäänlaista turvaverkkoa, ja tätä pidetään kirjoituksessa merkittävänä epäkohtana. Vaikka kotityöt eivät tuoneetkaan yhteiskunnalle suoranaisesti lisää rahaa, palveli niiden tekeminen siitä huolimatta Fabian Societyn näkemyksen mukaan valtiota.²⁴⁶ Ilmeisesti fabianistit näkivät kotityöt ja lastenhoidon tulevaisuuden menestyksekkään yhteiskunnan takeena – tulevaisuuden yhteiskunnalliset vaikuttajat ja tuottavat työntekijät kasvatettiin terveiksi ja vastuullisiksi aikuisiksi kotona naisten toimesta. Onkin kiinnostavaa, että kotiäitejä ei yhteiskunnan puolelta suojeltu, vaikka juuri siihen asemaan naisten haluttiin yleisesti jäävän. Carol E. Morganin mukaan tässä keskustelussa oli kyse ennen kaikkea siitä, että miehet nähtiin perheiden ensisijaisina

²⁴² Hutchins 1911, 3–9.

²⁴³ Hutchins 1911, 3–4.

²⁴⁴ Tosh 2005, 193–194, 209.

²⁴⁵ Myös aiemmin esitellyssä traktaatissa *Women and the factory acts* mainitaan, kuinka juuri puuvillateollisuudessa lainsäädäntö oli jo pitkään puuttunut työolosuhteisiin. Tämän sanotaan johtuneen perinteestä: puuvillateollisuus oli aina ollut naisten ala, ja naisia oli perinteisesti kuulunut suojella. Kaupunkien tehtaissa naisia kuitenkin kohdeltiin kuin orjia. Webb 1896, 10.

²⁴⁶ Hutchins 1911, 10–14.

elättäjinä, ja tämän vuoksi mahdolliset kotiäitien tuet olivat uhka vallitsevalla järjestykselle ja miesten kyvykkyydelle huolehtia perheestään.²⁴⁷ Voidaan tulkita, että nainen haluttiin heikkona ja avuttomana olentona, josta mies oli vastuussa.

Naisten jättäytyminen työelämä ulkopuolelle tapahtui suuressa määrin vasta naimisiinmenon jälkeen. Hutchinsin traktaatissa esitellään vääristyneenä pidettyä naisten elämänkaarta ja työelämän sijoittumista siihen. Tilastotietona ilmoitetaan, että 15-vuotiaista englantilaistytöistä suurin osa, 66 prosenttia, kävi työssä, mutta naimisissa olevista naisista työskenteli ainoastaan 13 prosenttia. Myöhemmällä iällä taloudellisena turvana toiminut aviomies usein kuoli ja nainen jäi leskeksi, mutta työelämään paluu ei onnistunut, koska työnantajat palkkasivat mieluummin nuorempia, naimattomia tyttöjä. Naiset olivat näin ollen parhaat vuotensa poissa työelämästä ja viettivät tämän ajan kotitaloudesta huolehtien. Hutchinsin kirjasta todetaan, että 1900-luvun alun englantilaisen naisen tärkein ja yleisin ammatti oli avioliitto.²⁴⁸

Kiinnostavana yksityiskohtana fabianistisista julkaisuista on mainittava Hutchinsin traktaatissa korostuva tilastotiedon ja muun tieteellisesti todistetun faktan käyttäminen argumentoinnissa. Fabian Societyn jäsenet olivat yleisesti ottaen korkeasti koulutettuja, ja epäilemättä tieteellistä tietoa pidettiin tärkeänä osana arvostettua sivistystä. On kuitenkin huomattava, että myös yleinen ilmapiiri Britanniassa oli tuolloin varsin tiedekeskeinen. Marjaana Niemen mukaan tiedekeskeistä retoriikkaa ja argumentointia hyödynnettiin paljon 1900-luvun alun Britanniassa, esimerkiksi kunnallispolitiikan päätöksenteossa.²⁴⁹ On nähtävissä, että Fabian Society omalta osaltaan käytti hyväkseen ja toisaalta myös edisti tätä tieteellisen tietoon perustuvan asiantuntijatiedon käyttämistä yhteiskunnallisen vaikuttamisen välineenä.

Jo heti traktaatin ensimmäisessä lauseessa Hutchins tuo esille perinteisesti vallalla olleen oletuksen siitä, kuinka naisen paikka oli kotona: ”*It is still the custom in some quarters to assert that 'the proper sphere for women is the home.'*”²⁵⁰ Koko kirjoitusta voidaan lopulta pitää tämän oletuksen kyseenalaistamisena ja samalla osana samaa tasa-arvoliiikkeen kokonaisuutta, jossa naisten ahdasta roolia pyrittiin murtamaan. Traktaatin pääajatuksena on se, että naisten ei tulisi asettaa itseään niin vahvasti riippuvaisiksi aviomiestensä taloudellisesta tuesta. Vallitsevaa käsitystä miehestä perheen

²⁴⁷ Morgan 2001, 171.

²⁴⁸ Hutchins 1911, 6–8.

²⁴⁹ Niemi 2007, 6.

²⁵⁰ Hutchins 1911, 3.

elättäjänä ei tahdottu tukea. Uuden vuosisadan itsenäisen naisen ihanne alkoi näin ollen näkyä yhä selvemmin myös Fabian Societyn julkaisuissa. Kirjoituksessa korostuu kuitenkin myös se fabianistinen ajatus, että työelämän ulkopuolelle jäävä ja kotia hoitava nainen oli omalla tavallaan yhteiskunnan kannalta hyvin arvokas kasvattaessaan lapsista yhteiskunnan jäseniä, ja tämän vuoksi myös tästä työstä olisi naiselle maksettava palkkaan verrattava korvaus. Kaikkia naisia ei haluttu pakottaa samaan kodin ulkopuolista työtä tekevään muottiin, vaan fabianistit tahtoivat antaa myös kotiäideille heille kuuluvan arvostuksen ja palkkion niin sosiaalisesti kuin taloudellisestikin.

6. VAHVA JA YKSILÖLLINEN IHMINEN

Kaiken fabianistisen yhteiskuntafilosofian ja tasa-arvoajattelun taustalta löytyy voimakkaan humanistinen ihmiskäsitys. Ihmisyyden arvostuksen ajateltiin nousevan suurempaan kukoistukseen ihmiskunnan keskuudessa kuin koskaan aiemmin, kunhan ihmiset saatiin ymmärtämään sen periaatteet.²⁵¹ Kaikkea ihmisyyttä arvostettiin, joten pyrkimys yleiseen onnellisuuteen ja hyvinvoivaan elämään oli korkealla Fabian Societyn prioriteeteissa.²⁵² Tarkasteltaessa yhdistyksen näkemyksiä sukupuolesta ja sukupuolten tasa-arvosta onkin hyvin tärkeää käsitellä myös laajempaa kuvaa ihmisyydestä, jonka perusteella tasa-arvonäkemyksiä yhdistyksessä esitettiin. Biologisen sukupuolen merkitys jäi lopulta pieneksi, kun tärkeimpinä seikkoina korostuivat ihmisen muut yksilölliset ominaisuudet ja taipumukset. Julkaisuista voidaan tulkita, että oli ihminen syntynyt sitten mieheksi tai naiseksi, hänellä oli silti fabianistisen käsityksen mukaan mahdollisuus määrittää itse oman elämänsä suunta. Fabian Societyn tekstit keskittyvät usein talouspolitiikkaan, mutta perusteena oli lopulta se, että yhteiskuntajärjestelmässä rahan valta haluttiin korvata ihmisyyden arvostuksella.²⁵³

Huomioimisen arvoista on se, että vaikka Fabian Societyn julkaisuissa kannustetaan ihmisiä toteuttamaan itseään yksilöllisesti ja olemaan alistumatta ylhäältä saneltujen määräysten alle, pidetään individualismia kuitenkin eräänä tuon aikakauden vakavimmista ongelmista. Sosialismin

²⁵¹ ”*Humanity will rise to heights undreamed of now.*” *Fabian essays*, 210.

²⁵² Historiikin mukaan tämä määriteltiin heti alussa Fabian Societyn tehtäväksi: ”...to secure the general welfare and happiness.” Pease 1916, 37.

²⁵³ Sosiaaliliberalismin ja John Stuart Millin perintö näkyy myös tässä humanistisessa ihanteessa. Fabian Societyn Mill-traktaatissa tämä nostetaan erityisesti esille. Julius West ylistää Millin suuruutta humanistisena talousteoreetikkona: ”*It rests upon his humanity and the introduction of the element of humanity into economics. He attempted to apply to what others had regarded as an art, to be treated entirely for art's sake, the saving grace of human fellowship.*” West 1913, 11.

perusteita käsittelevässä *Fabian essays* -osiossa todetaan, kuinka individualismi tulee vielä romahtamaan ja tapahtuu siirtyminen kohti sosialistista yhteiskuntaa. Demokratian säilymisen kannalta tämä nähdään ainoana vaihtoehtona.²⁵⁴ Fabinistien parissa yksilöllisyyttä kannustettiin siis toteutettavaksi henkilökohtaisessa elämänpiirissä ja harrastusmielessä. Talouspoliittisen individualismin nähtiin sen sijaan johtavan hallitsemattomaan kapitalismiin, joka tuhoaa itse itsensä.

Yksilöllisyyden ja kollektiivisuuden suhteesta fabianistisessa ajattelussa voisi tehdä oman tutkielmansa. Lyhyesti voidaan vain todeta fabianistisen ideaalin olleen, että jokaisen ihmisen yksilöllisestä, luovasta panoksesta syntyisi kaikille hyvä, kollektiivinen yhteisö. Yksilöllisyyttä arvostettiin suuresti, kunhan se ei ollut itsekästä, eli estänyt toisten mahdollisuutta omaan yksilöllisyyteensä. Tämän teeman ensimmäisessä alaluvussa esittelen tätä fabianistista ideaali-ihmistä, joka oli luovuudessaan yksilöllinen, mutta samalla myös kollektiivinen. Seuraavien alalukujen kautta siirrän pohdintojani enemmän konkretian tasolle. Käsittelem nimittäin kahta Fabian Societyn naisvaikuttajaa, Annie Besantia ja Beatrice Webbiä, tuoden heidän persoonansa esille esimerkkeinä fabianistisen ihmisihanteen toteuttajista. Nämä kaksi fabianistia ilmensivät elämässään myös sitä uutta itsenäisen, yhteiskunnallisesti aktiivisen naisen ihannetta, joka 1800-luvun lopulla alkoi saada kannattajia.

6.1. Itsensä toteuttamisen ihanne

Fabian Societyn jäsenistä suurin osa oli tavalla tai toisella mukana taide- ja kulttuuripiireissä. Yhdistyksen aktiiveista kuuluisimpia nykypäivän näkökulmasta katsottuna ovat kirjailijat Virginia Woolf ja H. G. Wells sekä näytelmäkirjailija George Bernard Shaw. Fabian Societyn ideologiassa huomion arvoista onkin se, että vaikka useat järjestön julkaisuista keskittyivätkin taloudellisyhteiskunnallisiin ongelmiin ja niiden ratkaisuehdotuksiin, oli tämän kaiken takana lopulta tavoitteena luoda kaikille vapaa yhteiskunta itsensä toteuttamiselle. Erityisesti tämän itsenä toteuttamisen katsottiin ilmenevän taiteen harrastamisessa ja luomisessa.

Tässä tutkielmassa tarkoitukseni ei ole kartoittaa laajemmin fabianistisia kulttuurikäsitteitä, mutta

²⁵⁴ *Fabian essays*, 41–42. Ks. myös *Fabian essays*, 99.

teemaan on syytä suoda lyhyt katsaus myös lähestyttäessä yhdistystä tasa-arvon näkökulmasta. Taide ja kulttuuri olivat Fabian Societylle itseisarvoja, joilla tulisi olla osansa jokaisen kansalaisen henkilökohtaisessa elämässä. Myös tässä suhteessa yhdistyksessä kannatettiin sosialistisesti yhteiskunnallista tasa-arvoa: kulttuurin maailma haluttiin avata myös työväenluokalle, jolle tällainen maailma perinteisesti oli ollut vieras.²⁵⁵ Yhteiskunnalliset olot oli ensin järjestettävä sellaisiksi, että myös ruumillista työtä tekevillä ihmisillä olisi aikaa, rahaa ja kiinnostusta osallistua kulttuurieroihin. Käytännössä tämä tarkoitti työpäivän lyhentämistä, minimipalkkojen määrittämistä sekä koulutuksen parantamista. Myös ajatus kunnallisista kulttuuripalveluista kuului fabianistiseen sosialismiin.²⁵⁶ Taiteen maailma haluttiin avata tasapuolisesti kaikille kansalaisille, luokkataustasta, varallisuudesta, sukupuolesta tai iästä riippumatta.

Tiedon, sivistyksen ja koulutuksen merkitystä on syytä erityisesti korostaa puhuttaessa Fabian Societyn ihanteellisesta ihmiskäsityksestä. Sen mukaan vasta saatuaan riittävästi tietoa ihmisellä oli tarvittava kyky toimia esimerkiksi erilaisissa yhteiskunnallisissa tehtävissä – sukupuolesta riippumatta. Traktaatissa *The war; the women; and unemployment* pohditaan sitä, kuinka brittiläisillä naisilla ei yleistäen ilmaistuna ollut minkäänlaista tietämystä taloustieteestä, eivätkä he näin ollen kyenneet pyörittämään maan taloutta miesten keskittyessä ensimmäiseen maailmansotaan.²⁵⁷ Tässä esimerkkitapauksessa yhdistyksellä ei siis ollut tarkoituksena nostaa naisia vastuullisiin tehtäviin pelkästään sukupuolikiintiön edustajina, vaan heidät tuli ensin kouluttaa tehtävän vaatimalla tavalla. Tämän voidaan ajatella olevan todellista tasa-arvoa – naisten ei haluttu saavan ainoastaan hienoa virkanimeä itsessään, vaan myös siihen sisältyvän henkisen pääoman ja sivistyksen.

Kasvatuksella on Fabian Societyn ajattelussa suuri merkitys tulevalle elämälle. Kasvatuksen vaikutusta sukupuoliroolien taustalla korostaa myös John Stuart Mill teoksissaan, ja tässäkin asiassa Fabian Societyssa on otettu vaikutteita hänen filosofiastaan. Fabian Women's Groupin traktaatissa ollaan huolestuneita siitä, kuinka tyttölapsia ei kasvatettu huolehtimaan itse esimerkiksi omista raha-asioistaan, vaan ajateltiin tulevan aviomiehen hoitavan perheen talouden.²⁵⁸ Tämän seurauksena naiset eivät aikuisinakaan ymmärtäneet yhteiskunnan talouselämää, eivätkä siksi

²⁵⁵ *Fabian essays*, 181.

²⁵⁶ *Fabian essays*, 183–185.

²⁵⁷ The Women's Group Executive 1915, 23.

²⁵⁸ Tässä on kiinnostava ristiriita Stearnsin näkemykseen, jonka mukaan naiset usein käytännössä käsitelivät rahaa, jonka mies ansaitsi. Stearns kuitenkin mainitsee tämän päteeneen erityisesti työväenluokan keskuudessa. Kenties monissa vauraissa kaupunkilaisperheissä vastuu rahasta oli kokonaan miehellä. Stearns 1980, 104.

kyenneet – tai edes halunneet – työskentelemään vastuullisissa johtotehtävissä tai osallistumaan politiikkaan.²⁵⁹ Vielä tätäkin tärkeämpänä kasvatuksellisena seikkana julkaisuissa korostuu kuitenkin se, että sukupuolesta riippumatta lasta tulisi kannustaa löytämään omat ominaisuutensa sekä lahjansa ja elää elämänsä vapaasti itse valitsemallaan tavalla.²⁶⁰

Ennen itsensä toteuttamista oli fabinistisen ihanteen mukaisesti tärkeää saada tarpeeksi tietoa eri asioista. Kasvatuksen jälkeen seuraava vaihe itsensä toteuttamisen tiellä olikin koulutus. Tässä asiassa Fabian Societyssa otettiin paljon vaikutteita John Stuart Millin muutamia vuosikymmeniä aiemmin julkaisuista teoksista. Sukupuolesta ja yhteiskuntaluokasta riippumatta kaikille lapsille haluttiin taata laadukas julkinen koulutus.²⁶¹ Poikkeuksellisina aikoina tarve sukupuolten tasapuoliselle kouluttamiselle korostui, kuten ilmenee mainitussa esimerkissä ensimmäisestä maailmansodasta ja naisten heikosta taloustieteen osaamisesta. Tuossa yhteiskunnallisessa tilanteessa asialla oli käytännön merkitystä koko valtiolle, mutta myös yleisemmin Fabian Societyssa haluttiin taata kaikille yhtäläiset mahdollisuudet oppia kaikkia tieteenaloja. Vapaan valinnan ja oman polun seuraamisen ei katsottu olevan mahdollista ilman tietoa useista eri vaihtoehdoista.

Koulutuksen tärkeyttä korostetaan eri teemoihin liittyvissä Fabian Societyn kirjoituksissa, eivätkä sukupuolten tasa-arvoa koskevat kannanotot ole poikkeus. Esseessä tasa-arvoinen koulutus nähdään alkuna ja juurena paremman yhteiskunnan rakentamiselle.²⁶² Molempien sukupuolten saadessa samanlaisen koulutuksen ja tätä myötä samanlaiset valmiudet työelämään voitaisiin yhteiskunnassa edetä myös kohti taloudellista sekä poliittista tasa-arvoa. Tämän seurauksena ei olisi enää taloudellista eikä lopulta muutakaan kuilua sen enempää johtajan ja työntekijän kuin miehen ja naisenkaan välillä. Aiemmassa yhteiskuntamallissa korkea koulutus oli harvinaisuus. Tämän vuoksi koulutetuille henkilöille saatettiin maksaa huomattavasti korkeampaa palkkaa kuin kouluttamattomille.²⁶³ Tämä palkkojen epätasa-arvo poistuisi tasa-arvoisen koulutuksen myötä. Ennen kaikkea tässä korostettiin kapitalistien ja proletariaatin eroa, mutta naisten tilanteessa päti sama problematisointi.

²⁵⁹ The Women's Group Executive 1915, 26.

²⁶⁰ Ks. esim. *Fabian essays*, 185.

²⁶¹ *Fabian essays*, 182–183.

²⁶² *Fabian essays*, 183.

²⁶³ *Fabian essays*, 204.

Koulutetumpaa suuntaa kohti oltiin parhailaan menossa. Helen Jonesin mukaan brittiläisessä koulutusjärjestelmässä oli 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa meneillään merkittävä käänne kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Hän toteaa, että vielä 1800-luvun alkupuolella suurin osa keski- ja yläluokan tytöistä sai koulutuksensa kotonaan, eikä heillä käytännössä ollut mahdollisuutta korkeampaan koulutukseen. Asenteiden hiljalleen muuttuessa yliopistojen oven avautuivat myös nuorille naisille. Tämä puolestaan johti Jonesin mukaan siihen, että naiset saivat entistä paremmat tiedot elämästä ja maailmasta sekä kykenivät entistä suurempaan taloudelliseen itsenäisyyteen. Näin ollen koulutetut naiset eivät olleet enää niin riippuvaisia aviomiestensä rahoista.²⁶⁴ *Fabian essays* -teoksessa esitetyt ajatukset eivät siis jääneet pelkäksi utopiaksi koulutuksen suhteen. Voidaan myös tulkita, että koulutus todellakin antoi naisille avaimet aiempaa yksilöllisempään elämään. Viktoriaaninen rooli kodin hengettärenä ei korkeasti koulutettujen naisten kohdalla varmasti monissakaan tapauksissa pätenyt, kuten voidaan huomata esimerkiksi Annie Besantin ja Beatrice Webbin elämäntarinoista.

Traktaatissa *The war; the women; and unemployment* esitetään ajatus ylläpitoa vastaan suoritetusta työharjoittelusta naisten työllisyyden parantajana. Tässä ajatuksessa on nähtävissä Fabian Societyn ihanne luovasta, itseään toteuttavasta ihmisestä. Traktaatissa todetaan, kuinka jokaista työharjoitteluun hakeutuvaa naista tulisi kohdella yksilönä ja kuinka hänen harjoittelupaikkansa tulisi määräytyä sen mukaisesti, millaisia ominaisuuksia ja erityispiirteitä hänellä itsellään on.²⁶⁵ Tällaisessa ajattelutavassa ilmenee sama Fabian Societyn ihmiskäsitys, joka korostuu myös erityisesti kulttuuria ja vapaa-aikaa käsittelevissä kannanotoissa. Ihmisten omien yksilöllisten taipumusten löytämistä ja tukemista pidettiin hyvin arvokkaana. Lopullisena seurauksena tästä tulisi fabianistisen käsityksen mukaan viimein olemaan ihanneyhteiskunta, jossa jokainen yksilö toimisi yhteiskunnan ja toisten ihmisten hyväksi tekemällä työkseen sitä, mitä eniten halusi ja parhaiten osasi.

Yksilöllisen ihmisen ajatus nousee kiinnostavalla tavalla esille myös vuoden 1912 traktaatissa *Women and prisons*. Keskeisin ajatus Blaggin ja Wilsonin kirjoitelmassa on se, että suurin osa tuomituista naisista ei ollut ennen vankeustuomiotaan mitään moraalittomia hirviöitä, mutta vankiloiden karut olosuhteet saattoivat muuttaa heidät sellaisiksi. Fabian Societyn julkaisuissa usein korostuva ajatus ihmisen perimmäisestä hyvydestä nousee jälleen vahvasti esille. Blagg ja Wilson

²⁶⁴ Jones 2000, 8–9.

²⁶⁵ The Women's Group Executive 1915, 17.

toteavat, kuinka naisvankiloissa ihmisten yksilöllisiä hyviä ominaisuuksia ei huomioitu lainkaan, vaan ne murskattiin tylysti samanlaisen kohtelun alle. Tämän seurauksena pohjimmiltaan hyvistä naisista saattoi tulla todellisia rikollisia myös sisimmässään.²⁶⁶ Usko kaikkien ihmisten perimmäiseen hyvyyteen on luettavissa tästäkin Fabian Societyn julkaisusta. Vankeja ei haluttu nähdä yhtenä rikollisten yksikkönä, vaan yksilöllisten ihmisten joukkona, joilla jokaisella oli omat vahvuutensa ja muut persoonalliset taipumuksensa.

Fabianistisessa ihanneyhteiskunnassa jokainen ihminen toimi yhteisön parhaaksi tehden työkseen sitä, minkä parhaiten osasi.²⁶⁷ Tämä on pohjimmiltaan hyvinkin tasa-arvoinen ajatus. Toki voidaan ajatella, että ajatuksen pohjalta mahdollisesti syntyisi eriytyneitä miesten ja naisten töitä, mutta idean tasolla vallitsee sosiaaliliberalistinen mahdollisuuksien tasa-arvo. Kun siihen vielä lisätään ajatus sukupuolten tasapuolisesta koulutuksesta, olisi ihmisillä sukupuolesta ja syntyperästä riippumatta mahdollisuus päätyä esimerkiksi akateemisiin ammatteihin.

Monet Fabian Societyn julkaisuista keskittyvät talouteen ja sen uudelleenorganisointiin, mutta toisaalta niissä korostetaan sitä, että raha ei ollut lopulta elämässä tärkeintä, eikä tämän vuoksi taloudellisille kysymyksille ollut syytä antaa liian suurta merkitystä. Vääristyneenä nähdään kapitalistinen malli rikkauksien haalimisesta sekä elämisen arvoisen elämän muodostuminen taloudellisesta menestymisestä.²⁶⁸ Talouselämän järjestäminen koettiin tärkeäksi lähinnä siksi, että sen jälkeen ihmisillä olisi parempi mahdollisuus hyödyntää vapaa-aikaansa ja tehdä elämässään sitä, mikä todella on oleellista ja mielekästä.²⁶⁹ Tässä on nähtävissä Fabian Societyn kulttuuripiireistä kumpuava ajatusmaailma. Vapaa-aika oli vapautta, ja vapaa-ajallaan ihmiset kykenivät nauttimaan kulttuurista ja taiteesta sekä mahdollisesti tuottamaan sitä itsekin. Myös naisille haluttiin avata mahdollisuus toteuttaa itseään haluamallaan tavalla. Tämän takaamiseksi tarvittiin aluksi sosiaaliliberalistisen ideologian mukaisesti tasapuolinen kasvatus ja koulutus, josta lopulta seuraisi kokonaisvaltainen poliittinen, sosiaalinen ja taloudellinen tasa-arvo.

²⁶⁶ Blagg & Wilson 1912, 12–13.

²⁶⁷ *Fabian essays*, 193.

²⁶⁸ Ks. esim. *Fabian essays*, 208.

²⁶⁹ *Fabian essays*, 181.

6.2. Annie Besant

Fabian Societyn niin kutsutun kultakauden aikana 1800-luvun lopulla yhdistyksen jäsenistä Annie Besant (1847–1933) oli aatetovereidensa mielestä yleisesti kaikkein tunnetuin. Pease toteaa hänen olleen ennen *Fabian essays* -kokoelmaa ainoa laajemmin nimeltä tunnettu Fabian Societyn jäsen.²⁷⁰ Besant oli itse yksi seitsemästä esseekokoelman kirjoittajasta ja heistä ainoa, joka oli ennen esseekokoelmaa julkaissut omia teoksiaan. Hänen jäsenyytensä Fabian Societyssa kesti kuitenkin vain muutaman vuoden. Tästä huolimatta hänen merkitystään yhdistyksen historiassa ei voida vähätellä, varsinkaan lähestyttäessä Fabian Societya sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Annie Besant oli monella tavalla hyvin poikkeuksellinen nainen 1800-luvun lopun Englannissa, ja hänen monivivahteisessa elämässään riittäisi tutkittavaa. Tässä yhteydessä tarkoitukseni ei kuitenkaan ole esitellä koko hänen elämäntarinaansa, vaan käsitellä häntä Fabian Societyn yksilöllisenä esimerkkijäsenenä.

Annie Besant liittyi yhdistyksen jäseneksi varhaisessa vaiheessa, keväällä 1885. Peasen historiikissa mainitaan, että jo ennen liittymistään Fabian Societyyn hänet tunnettiin akateemisissa piireissä tiukkana ateismin ja malthusianismin²⁷¹ puolestapuhujana.²⁷² Tällaisten aatteiden kannattaminen oli harvinaista viktoriaanisessa Britanniassa, puhumattakaan siitä, että näitä oppeja julisti henkilö, joka oli sukupuoleltaan nainen. Sekä Branca että Roberts toteavat, kuinka naisia pidettiin tuossa yhteiskunnassa tunteellisina ja uskonnollisina.²⁷³ Annie Besant kuitenkin todisti, että sukupuolen ei tarvinnut määrittää ihmisen arvomaailmaa ja mielipiteitä siinä määrin kuin viktoriaanisessa yhteiskunnassa yleisesti annettiin ymmärtää. Fabian Societyn historiikista voidaan nostaa eräänä esimerkkinä tapaus, jossa muuan Stuart Glennie olisi tahtonut lisätä avioliitto- ja perhekäsityksiä koskevan kohdan yhdistyksen *Basis*-säännöstöön. Besantin todetaan vastustaneen tällaista ajatusta ehdottomasti.²⁷⁴

Besant oli ensimmäisinä järjestövuosinaan aktiivinen fabianistinen luennoitsija. Historiikissa kerrotaan hänen luennoineen esimerkiksi syksyllä 1886 naisten taloudellisen itsenäisyyden

²⁷⁰ Pease 1916, 60.

²⁷¹ Malthusianismi on englantilaisen Thomas Malthusin mukaan nimensä saanut väestöpoliittinen aate, jonka mukaan väestönkasvun rajoittaminen on välttämätöntä riittävän elintason turvaamiseksi.

²⁷² Pease 1916, 47.

²⁷³ Branca 1978, 147; Roberts 1984, 5.

²⁷⁴ Pease 1916, 72.

teemasta.²⁷⁵ Hänen merkittävimpänä yksittäisenä tekonaan Fabian Societyssa voidaan kuitenkin pitää *Fabian essays* -kokoelman tekoon osallistumista. Kokoelmassa Besantin vastuulla on ollut osio otsikoltaan *Industry under socialism*. Jo esseen nimi herättää tietynlaisia mielikuvia, jotka eivät sovi yhteen viktoriaanisten naisihanteiden kanssa. Työväenluokan naisia työskenteli kyllä tehtaissa, mutta teollisuuden organisointi ei kuulunut heidän tehtäviinsä. Besant kuitenkin esittelee esseessään erilaisia mahdollisuuksia tulevaisuuden sosialistisen yhteiskunnan teollisuuslaitosten järjestämiseksi. Myös hänen kirjoituksessaan ilmenee vahvasti usko historian kulusta kohti väistämätöntä sosialismia.²⁷⁶

Luonteeltaan ja persoonaltaan Besant ei sopinut lainkaan viktoriaaniseen hiljaisen ja tottelevaisen naisen ihanteeseen. Peasen historiikissa häntä kuvaillaan varsin innostuneesti: ”[S]he was unrivalled as an expositor and an agitator, and naturally preferred the work that she did best.”²⁷⁷ Toisaalla Pease ylistää Besantin puhetaitoa: ”Her splendid eloquence, always at our service, has seldom been matched, and has never been surpassed by any of the innumerable speakers of the movement.”²⁷⁸ Myös Lisanne Radicen tutkimuksessa Besantia kuvaillaan värikkääksi ja energiseksi persoonaksi.²⁷⁹ Besantin itse laatimien Fabian Societyn julkaisujen rivien välistä on hankalaa ryhtyä selvittämään kirjoittajan luonteenpiirteitä, eikä sellaiseen taida löytyä kovinkaan pätevää tieteellistä menetelmää. Kuitenkin jo pelkästään se tosiseikka, että hän oli mukana seitsemän esseistin joukossa ja päässyt yhdistyksessä noinkin arvostettuun asemaan todistaa siitä, että hän ei varmasti ollut persoonallisuudeltaan harmaa ja huomaamaton. Lisäksi hänen on täytynyt kyetä ja haluta tuomaan omaa asiantuntemustaan rohkeasti julki – aivan kuten historiikissa todetaankin.

Besant oli hyvin kiinnostunut teosofiasta ja julkaisi useita teoksia siihen liittyen. Suuren yleisön parissa hänet tunnetaankin ennen kaikkea teosofina, eikä niinkään Fabian Societyn jäsenenä. Teosofia veikin hänet lopulta mukanaan siinä määrin, että Fabian Society sai jäädä. Teosofiassa ja fabianismissa on kuitenkin myös paljon samankaltaisia ajatuksia ihmisen henkisten ominaisuuksien olennaisuudesta. Mahdollisesti Besant omalla vahvalla persoonallaan toi ripauksen teosofista henkisyyden korostamista mukaan fabianistisen sosialismin ihmiskäsitykseen.

²⁷⁵ Pease 1916, 69.

²⁷⁶ ”The change is ever going forward; and our society is well on the way to Socialism.” *Fabian essays*, 187.

²⁷⁷ Pease 1916, 64.

²⁷⁸ Pease 1916, 98.

²⁷⁹ Radice 1984, 58.

Besant erosi liikkeestä jo varhaisessa vaiheessa pian *Fabian essays* -teoksen julkaisemisen jälkeen. Hän sanoutui irti Fabian Societystä marraskuussa 1890. Peasen mukaan Besantin eroaminen yhdistyksestä liittyi nimenomaan hänen suuren kiinnostukseensa teosofiaa kohtaan: kyseisen opin mukaan materiaalisten olojen parantamisen puolesta ei kannattanut nähdä vaivaa, sillä henkinen kasvu ei vaatinut aineellista hyvinvointia. Teosofisen opin mukaan henkistyminen saattoi pikemminkin olla jopa helpompaa köyhissä ja vaatimattomissa oloissa. Niinpä Besant ei enää kokenut tarpeelliseksi pyrkiä kehittämään yhteiskuntaa kohti sosialismia ja tasa-arvoa. Kuitenkin hänen merkitystään Fabian Societylle ja koko brittiläiselle sosialismille korostetaan voimakkaasti Peasen historiikissa.²⁸⁰ Pease usein nostalgisoi teoksessaan yhdistyksen alkuaikojen intoa ja ryhmähenkeä, mutta on huomioitavaa, että Besantille annetaan tunnustusta, vaikka hän hylkysi ryhmän ja mahdollisesti jopa tällä tavalla aloitti Fabian Societyn kultakauden hitaan hiipumisen.

Pohdittaessa Annie Besantia naissukupuolta edustavana henkilönä sijoitettuna oman aikansa kontekstiin voidaan nopeasti tulla siihen lopputulokseen, että häntä voidaan perustellusti pitää esimerkkinä vahvasta ja yksilöllisestä ihmisestä. Besantilla oli selkeä ja vahva näkemys siitä, millaista elämää hän itse halusi elää ja piti suositeltavana muillekin. Radikaalit kannanotot kristinuskoa vastaan ja lasten hankkimisen kritisointi sekä sosialismin ja teosofian puolustaminen vaativat vahvaa luonnetta vallitsevien viktoriaanisten arvojen keskellä. Hänellä oli kuitenkin selkeä oma näkemyksensä yhteiskunnan muovautumisesta fabianistisen sosialismin näkemysten mukaisesti, kunhan ihmisille annettiin tarpeeksi tietoa. Tiedon levittämisessä Besant ei halunnut alistua vaikenevan naisen rooliin eikä epäröinyt käyttää hyväksi tunnustettua puhe- ja kirjoitustaitoaan.

6.3. Beatrice Webb

Kenties vielä Annie Besantiakin vaikutusvaltaisempi ja lopulta myös yleisesti tunnetumpi Fabian Societyn naisjäsen oli Beatrice Webb (1858–1943). Hänen aktiivinen Fabian-kautensa ajoittui Besantia myöhäisempään ajankohtaan 1900-luvulle. Beatrice Webb tunnettiin aluksi omana aikanaan usein ennen kaikkea aviomiehensä Sidney Webbin puolisona. Kuitenkin 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä hänen roolinsa Fabian Societyssä kasvoi niin merkittäväksi, että

²⁸⁰ Pease 1916, 98–99.

hänet ruvettiin noteeraamaan myös omana persoonanaan ja omien mielipiteidensä kautta.²⁸¹ Webbin vahvaa ja yksilöllistä persoonaa on korostettu eräissä viimeaikaisissa tutkimuksissa, kuten esimerkiksi Carole Seymour-Jonesin ja Royden J. Harrisonin teoksissa. Ja kuten jo tutkimuskirjallisuuden esittelyn yhteydessä todettua, myös suomalaisten yliopistojen opinnäytetöissä Beatrice Webb vaikuttaa olleen suosittu tutkimuskohde viime vuosikymmeninä. Voidaan ajatella, että Webbin persoona on noussut nykypäivänä tunnetummaksi kuin Fabian Society – yhdistys, jonka parissa hän teki elämäntyönsä.

Beatrice Webb, omaa sukua Potter, oli lähtöisin vauraasta, ylempää keskiluokkaa edustavasta perheestä. Harrison kuvaa teoksessaan hänen isäänsä todelliseksi kapitalistiksi.²⁸² Edelleen Harrison toteaa, että Beatrice Potter kasvoi sosialistiksi yliopistokoulutuksensa seurauksena 1880-luvulla tarkastelemalla yhteiskuntaa sosiaalitieteiden näkökulmasta.²⁸³ Voidaan nähdä, että John Stuart Millin ja fabianistien ajatus kouluttautumisesta askelena kohti ihanteiden mukaista yhteiskuntaa piti ainakin hänen kohdallaan paikkansa. Tulevaa aviomiestänsä Sidney Webbiä Beatrice ei vielä tuolloin ollut tavannut. On ilmeistä, että hän itse rakensi itselleen oman maailmankatsomuksensa ja valitsi aviomiehensä vasta myöhemmin – ja ilmeisesti suurelta osin juuri poliittisista syistä.²⁸⁴ Tämä vaikuttaa varsin poikkeukselliselta tilanteelta viktoriaanisessa Britanniassa, jossa naisilla ei yleisen ihanteen mukaisesti saanut olla omia yhteiskunnallisia näkemyksiä.

Beatrice ja Sidney Webb avioituivat vuonna 1892. Pian tämän jälkeen, vuonna 1893, Beatrice Webb liittyi Fabian Societyn jäseneksi, mutta ensimmäiset järjestövuotensa hän vaikutti pimennossa.²⁸⁵ Webbin ei näin ollen katsota kuuluvan alkuperäiseen Fabian Societyn sisäpiiriin, niin kutsuttuun *old gang* -ryhmään, jossa hänen puolisonsa vaikutti. Peasen historiikissa asia kärjistetään jopa niin pitkälle, että Webb ei olisi ottanut lainkaan osaa toimintaan ennen vuotta 1906.²⁸⁶ Muiden lähteiden pohjalta tarkentuneen oman näkemykseni mukaan tällainen kommentti on hieman liioitteleva. Vuonna 1896 julkaistu työläisnaisten asemaa käsittelevä traktaatti *Women and the factory acts* on Webbin laatima. Nyland ja Rix toteavat artikkelissaan, että Beatrice Webb oli jo vuodesta 1894 lähtien mukana traktaattien suunnittelussa.²⁸⁷ Joka tapauksessa totta lienee se, että vielä tuolloin

²⁸¹ Ks. esim. Pease 1916, 212–214.

²⁸² ”[T]he great capitalist...” Harrison 2000, 83.

²⁸³ Harrison 2000, 143.

²⁸⁴ Ks. esim. Radice 1984, 3–4.

²⁸⁵ Radice 1984, 85; Pease 1916, 213.

²⁸⁶ Myöhemmin samalla sivulla historiikissa tosin myönnetään, että Beatrice Webb piti muutamia luentoja jo 1890-luvulla. Pease 1916, 213.

²⁸⁷ Nyland & Rix 1998, 106.

Webb ei kuulunut Fabian Societyn näkyvimpien hahmojen joukkoon.

Peasen historiikissa todetaan nostalgisesti Fabian Societyn kultakauden olleen 1800-luvun lopulla, jolloin *Fabian essays* -kokoelma julkaistiin ja yhdistyksen *old gang* oli koossa. Beatrice Webbin henkilökohtainen kultakausi järjestön toiminnan johtohahmona sijoittui ajalle tämän jälkeen. Vaikuttaa siltä, että yhdistyksessä oli tuolloin tilausta uudelle, voimakkaalle persoonalle vanhojen johtajien siirtyessä hiljalleen syrjään. Kultakauden kaipuustaan huolimatta Pease ylistää Beatrice Webbin älyä sekä taitoja ja nostaa hänet H. G. Wellsin ohella toiseksi Fabian Societyn jäseneksi, joka 1900-luvun puolella osoitti samanlaista poikkeuksellista lahjakkuutta kuin alkuperäiset seitsemän esseistiä joitakin vuosia aiemmin. Pease ylistää Beatrice Webbiä tämän raikkaista ajatuksista, jotka 1900-luvulla olivat Fabian Societyssa hänen mukaansa jopa dominoivampia kuin aviomiehensä Sidney Webbin tai yhdistyksen alkuaikojen vahvan persoonan George Bernard Shaw'n. Tosin Pease myös toteaa, että Beatrice Webb ei välttämättä ollut sen kyvykkäämpi kuin kaksi mainittua miestä, mutta hänen ajattelutapansa oli heihin verrattuna uusi ja poikkeuksellinen.²⁸⁸ Mahdollisesti Pease viittaa tällä siihen, että Webb oli ensimmäisen naisten tasa-arvoa käsittelevän Fabian-julkaisun kirjoittaja, ja siihen, että myöhemmin Fabian Women's Groupin olemassaolon aikana Webb tahtoi kannattaa mieluummin yleistä yhteiskunnallista tasa-arvoa kuin pelkästään naisten tasa-arvoa.

Nyland ja Rix pohtivat artikkelissaan Webbin ja Fabian Women's Groupin suhdetta. He tuovat esille, että eräät tutkimukset väittävät Webbin karttaneen Fabian Women's Groupia ja kieltäytyneen olemasta mukana toteuttamassa sen projekteja. Heidän oma käsityksensä asiasta on kuitenkin toisenlainen. Heidän mukaansa Webb oli kyllä alayhdistyksen taustatoiminnassa mukana. Hän ei kuitenkaan halunnut sitoutua ryhmään täysin, koska hänen oman näkemyksenä mukaan fabianistisessa toiminnassa olennaista oli ihmisten oikeuksien puolustaminen, ei pelkästään naisten.²⁸⁹ Webbin fabianistisia julkaisuja tarkastelemalla tällainen näkemys on varsin helppo löytää.

Kuten todettua, Webbin traktaatti *Women and the factory acts* on ainoa 1800-luvulla ilmestynyt Fabian Societyn julkaisu, joka alusta loppuun ottaa kantaa naisten tasa-arvokysymykseen. Toinen Webbin kirjoittama traktaatti, *The abolition of the Poor Law*, ilmestyi aivan tutkimukseni aikarajauksen lopulla, maaliskuussa 1918. Julkaisu ei suoraan käsittele sukupuolten tasa-

²⁸⁸ Pease 1916, 212–220.

²⁸⁹ Nyland & Rix 1998, 105–125.

arvokysymystä. Webbin asenne on kuitenkin jälleen sama kuin aiemminkin, yhteiskuntaluokkien väliseen epätasa-arvoon voimakkaasti puuttuva. Selväsanaisesti Webb tuo esille, kuinka köyhiä ei pitäisi kohdella ”köyhinä”, ihmiskunnan pohjasakkana, vaan samanlaisina ihmisinä kuin kaikkia muitakin. Köyhien naisten asemaakaan ei unohdeta, kuten ei myöskään naistyöntekijöiden tarvetta köyhyyden ennaltaehkäisyssä.²⁹⁰ Webbin voidaankin perustellusti todeta edustaneen feminististä sosialismia, jopa hieman Fabian Societyn yleistä linjaa voimakkaammin.

Peter Beilharz toteaa joidenkin postmodernien tutkijoiden olevan sitä mieltä, että Beatrice Webbiä ei voida pitää varsinaisesti feministinä. Tätä he perustelevat Beilharzin mukaan sillä, että todellinen feministi olisi käyttänyt radikaalimpia keinoja tasa-arvotavoitteisiinsa pääsemiseksi. Beilharz itse kuitenkin mainitsee, että on hyvin ongelmallista ryhtyä rajaamaan yhtä ainoaa oikeaa tapaa olla feministi ja tasa-arvon kannattaja. Hänen mukaansa Beatrice Webbiä voidaan hyvin perustellusti pitää feministinä, vaikka tämän aate olisikin niin sanottu keskiluokkaista feminismiä. Tähän kuuluu esimerkiksi naisten aseman akateeminen sosiaalitieteellinen tutkiminen sekä tasa-arvokysymysten nostaminen julkiseen keskusteluun lehtien palstoille.²⁹¹ Tässä voidaan palata jälleen siihen, että aivan kuten sosialismejakin, myös feminismejä on monia erilaisia. Kaikki riippuu käsitteen määrittelystä, mutta oman näkemykseni mukaan ei ole mitään syytä rajata Beatrice Webbin aatetta ja toimintaa feminismin rajojen ulkopuolelle.

Nyland esittää, että Beatrice Webb oli ensisijaisesti sosialisti, mutta tämä ei hänen mukaansa missään tapauksessa tarkoita, etteikö Webb olisi ollut myös feministi, käsitteen määritelmästä riippumatta. Pikemminkin voidaan Nylandin mukaan todeta, että näiden kahden aatteen yhdistelmän seurauksena Webb kannatti tasa-arvoa huomattavasti monia feministejä laajemmassa merkityksessä.²⁹² Toisessa artikkelissa Nyland ja Rix toteavatkin, kuinka Beatrice Webbin ajattelussa keskeistä oli se, että hän tahtoi keskittyä yleisten sosiaalisten ja yhteiskunnallisten ongelmien purkamiseen, ilman tarvetta luokitella niitä sukupuolen perusteella.²⁹³ Kuitenkin Webbin toiminnasta voidaan nähdä, että ilmeisesti hän priorisoi köyhien työväenluokan naisten auttamisen tärkeämmäksi kuin esimerkiksi keskiluokkaisten naisten äänioikeuden tukemisen. Hän ei tahtonut rakentaa vastakkainasetteluja mies- ja naissukupuolten välille koko yhteiskunnan laajuudessa. Pikemminkin hän tunsu inhoa yhteiskuntaluokkien epätasa-arvoa kohtaan. Tämänsuuntaiset

²⁹⁰ Ks. esim. Webb 1918, 4, 7–8, 10.

²⁹¹ Beilharz 1998, 3–4.

²⁹² Nyland 1998, 104.

²⁹³ Nyland & Rix 1998, 125.

käsitykset aiheuttivat skismaa Webbin ja oikeistolaisten feministien välille.

Radicen tulkinnan mukaan Webbin pariskuntaa voidaan perustellusti pitää eräänä nykyaikaisen Britannian merkittävistä rakentajista.²⁹⁴ Lienee perusteltua korostaa lisäksi ennen kaikkea juuri Beatrice Webbin roolia brittiläisen sosialismin agitaattorina. Hänen teksteistään huokuu huoli siitä, kuinka keskiluokkaiset kaupunkilaiset – myös Fabian Societyn jäsenet – olivat vieraantuneita työläisten, kotiäitien ja muiden heikko-osaisten elämästä. Yhdistyksen muiden jäsenten tyytyessä tarttumaan usein kevyempiin aiheisiin, oli Webbin asenteessa aistittavissa enemmän marxilaista paloa sekä yhteiskuntaluokkien epätasa-arvon ja köyhyyden inhoa. Hän myös suorasanaisesti otti kantaa brittiläisen sosialismin muihin ilmentymiin, esimerkiksi tuomitessaan Independent Labour Party:n epäonnistuneeksi.²⁹⁵ Pian tämän jälkeen kyseinen puolue lopettikin toimintansa uuden Labour-puolueen tieltä.

Seymour-Jones esittää teoksensa johdannossa myös toisenlaisen näkökulman Beatrice Webbin elämään ja työhön. Hänen mukaansa Beatricen avioliitto Sidney Webbin kanssa osoitti hänen alistumisestaan viktoriaanisen naisihanteen alle. Teoksessa esitetään, että Beatrice valitsi Sidney Webbin aatteen ja velvollisuuden vuoksi, vaikka olisi todellisuudessa tahtonut sitoutua toiseen mieheen, jota kohtaan itse tunsikin enemmän kiintymystä.²⁹⁶ Toisaalta kuitenkin mielestäni voidaan myös ajatella, että juuri sama seikka todistaa hänen määrätietoisuudestaan ja omistautumisestaan tunnustamalleen poliittiselle agendalle. Hän ei tahtonut elää ristiriidassa oman ideologiansa kanssa. Myös tämän voidaan katsoa todistavan Beatrice Webbin olleen fabianistisen ihanteen mukainen vahva ja yksilöllinen persoona.

7. PÄÄTELMÄT

Historiantutkijana voin yhtyä Fabian Societyn omassa historiikissaan esittämään näkemykseen siitä, että yhtä ainoaa totuutta ei lopulta voida löytää, koska maailma on niin valtavan monimuotoinen.²⁹⁷ Historiaa tutkittaessa voidaan kuitenkin usein nähdä selkeitä syy- ja seuraussuhteita tapahtumien

²⁹⁴ Radice 1984, 326.

²⁹⁵ Adelman 1996, 23.

²⁹⁶ Seymour-Jones 1992, xi–xii.

²⁹⁷ "[T]he world is enormously complex, and [...] no single formula will summarise or circumscribe its infinite variety." Pease 1916, 255.

välillä, kun ihmisten tekemiset kietoutuvat toisiinsa ja vaikuttavat yksilötasoa suurempien asioiden kulkuun. Kuten alussa mainitsin, tavoitteeni tässä tutkielmassa on etsiä Fabian Societyn paikkaa niissä sukupuolten väliseen tasa-arvoon liittyvissä historiallisissa jatkumoissa, joissa menneisyyden eri elementit linkittyvät toisiinsa ja muodostavat kehityskaaren kohti nykyhetkeä. Tutkielmassa suorittamani analyysi ei ole yksiselitteinen totuus tästä aiheesta. Aineiston pohjalta voidaan kuitenkin perustellusti päätellä, että Fabian Societyssa sekä sosialismia että sukupuolten tasa-arvoa pidettiin edistyksellisyyden mittareina, osoituksena kehittyneestä ja humanista yhteiskunnasta. Lisäksi yhdistyksessä vallitsi humanistinen käsitys pohjimmiltaan hyvästä ihmisestä. Näin ollen Fabian Societyn jäsenet ajattelivat olevansa osa luonnollista jatkumoa ja kehityskaarta kohti parempaa, inhimillisempää tulevaisuuden Britanniaa.

Anti-vallankumouksellisuudessaan ja reformistisuudessaan Fabian Society oli osa uudenlaisen sosialistisen ajattelun ja sosialidemokratian nousua. Sosiaaliliberalismin ja John Stuart Millin perintöä fabianistit puolestaan jatkoivat korostaessaan yksilönvapautta sekä järjen merkitystä yhteiskunnallisten mielipiteiden perustelemisessa. Nämä molemmat taustaideologiat olivat olennaisia myös sukupuolten välistä tasa-arvoa ajatellen. Rahan, fyysisen voiman ja miehisyuden valta haluttiin murtaa, koska tällaisille arvoille perustuvaa järjestelmää ei pidetty järkevänä. Poliittinen ja taloudellinen uudelleenorganisointi yhteiskunnassa oli fabianistisen näkemyksen mukaan tehtävä, jotta voitaisiin järjestää kaikille yksilöille sukupuolesta riippumatta samanlaiset mahdollisuudet onnelliseen elämään.

Fabian Society näki itsensä tiedottajana, jonka tehtävänä oli kertoa kansalaisille ne tosiasiat, jotka nämä sisimmässään jo tiesivätkin. Optimistisesti ihmisten ajateltiin luonnostaan haluavan yhteistä hyvää ja näin ollen myös tasa-arvoa kaikille, kunhan tällaisista mahdollisuuksista vain annettiin tarpeeksi tietoa. Lisääntyvä tieto ja sivistys auttoivat fabianistisen käsityksen mukaan ihmisiä ymmärtämään tasa-arvoisemman ja oikeudenmukaisemman yhteiskuntajärjestyksen piirteet ja merkityksen. Fabianistisessa ideaalitalanteessa kukin sai tutustua uudenlaisen yhteiskunnan perusteisiin omaan rauhalliseen tahtiinsa ja muuttaa toimintaansa hiljalleen näiden ajatusten mukaiseksi. Demokratian ja sukupuolten välisen tasa-arvon kehitys nähtiin väistämättömänä, kehityksen kulkiessa koko ajan eteenpäin. Vahva optimismi ja usko hyvään tulevaisuuteen oli hyvin keskeistä Fabian Societyn ajatuksissa ja toiminnassa. Positiivisesti päättyvän historiallisen jatkumon ajateltiin olevan jo olemassa, fabianistit itse olivat ainoastaan vauhdittamassa sen etenemistä.

Toisaalta juuri tämä ylenpalttinen optimismi aiheuttaa sen, että yhdistystä on helppo kuvailla sanoilla naiivin idealistinen. Tutkimuskirjallisuudessa on ajoittain esitetty Fabian Society tässä valossa, eikä asiaa voida nykyisyyden perspektiivistä katsoen täysin kieltääkään. Tasa-arvon jatkumo on toki jatkunut ja kehittynyt, mutta fabianistista ihanneyhteiskuntaa ei ole vieläkään Britanniaan kehittynyt. Koulutuksen ja sivistyksen taso on noussut niin naisten kuin työläisväestönkin keskuudessa, mutta tästä huolimatta kaikki ihmiset eivät ole omaksuneet niitä samoja ihanteita, jotka fabianistisen käsityksen mukaan seurasivat tietyn sivistyksen tason myötä lähes automaattisesti. Toisaalta myös nykyisyydessä voidaan fabianistisesti ajatella, että jatkumo on kenties vasta kulkemassa kohti ihanteen toteutumista. Nykyisyydessä ja oletettavasti myös tulevaisuudessa tieto ja sivistys leviävät jatkuvasti yhä laajemmalle, ja uusien sukupolvien myötä myös tasa-arvo niin sukupuolten välillä kuin muussakin yhteiskunnassa voi toteutua entistä suuremmassa mittakaavassa.

Tutkimukseni alussa kerroin etsiväni vastausta siihen, kuinka Fabian Societyn sisällä sukupuolten tasa-arvosta ajateltiin ja kuinka nämä käsitykset sijoittuivat suhteessa aikakauden ilmapiiriin sekä sosialismin ja tasa-arvon historiaan. Tekemäni analyysin perusteella voidaan päätyä siihen, että Fabian Society oli poikkeuksellisen tasa-arvoinen organisaatio 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Lisäksi yhdistys vaikutti yksilötasolla useiden tasa-arvoa voimakkaasti ajaneiden ihmisten elämään ja ajatuksiin. Taustavaikuttajan ominaisuudessa se oli mukana niin suffragettiliikkeessä kuin työväenpuolue Labourinkin takana. Yhdistyksen sisällä tasa-arvoa pyrittiin toteuttamaan julkaisemalla aihetta käsitteleviä kirjoituksia, perustamalla naisille suunnattu oma alajärjestö sekä antamalla arvostusta yhdistyksen naispuolisille jäsenille ja heidän mielipiteilleen. Miesten ja naisten viktoriaanisilla rooleilla ei ollut näkyvää merkitystä, vaan vastuuta annettiin molempien sukupuolten edustajille. Tutkielman alussa esittelemäni Martha Vicinuksen näkemys 1800-luvun lopusta ja 1900-luvun alusta uudenlaisen naisihanteen rakentumisen aikakautena on näin ollen ollut todellisuutta ainakin Fabian Societyssa.

Fabian Societyn toimintaa on eräissä tutkimuksissa arvioitu kriittisesti ja todettu yhdistyksen jättäneen vastuun käytännön uudistuksista muille. Tähän keskusteluun on kuitenkin analyysini jälkeen todettava, että sukupuolten tasa-arvon puolestapuhujana Fabian Society voidaan perustellusti esittää niin teorian tasolla kuin käytännönkin toimijana. Sukupuolten tasa-arvosta ei

ainoastaan puhuttu ja kirjoitettu, vaan sitä toteutettiin organisaation sisällä jokapäiväisessä toiminnassa. Naisten osuus jäsenistöstä oli poikkeuksellisen suuri verrattuna muihin poliittisiin järjestöihin. Naisjäsenten ei tarvinnut jäädä vain rivijäseniksi, vaan heidän kirjoituksiaan julkaistiin osana Fabian Societyn virallista julkaisusarjaa. Lisäksi 1900-luvun puolella alayhdistys Fabian Women's Group siirsi tasa-arvon edistämisen yhdistyksen sisältä ulkopuoliseen yhteiskuntaan omien käytännöllisten projektien myötä. On myös huomioitava, että yhdistyksen jäsenet selkeästi tiedostivat asenteiden olevan Fabian Societyn sisällä tasa-arvoisempia kuin ulkopuolisessa yhteiskunnassa. Kenties monille koulutetuille keskiluokan naisille Fabian Society oli se paikka, jossa he saivat vapaasti olla omia itsejään, vapaina ympäröivän yhteiskunnan asettamista naiseuden rooleista.

Mainitsemieni taustaideologioiden sosialismin ja sosiaaliliberalismin lisäksi Fabian Societyssa yhdistyivät feministisen sekä humanistisen ajattelun perinne. Humanistista perinnettä ilmentää yhdistyksen toiminnassa korostettu ajatus ihmisen sisäisestä hyvyydestä ja kyvystä muuttaa maailmaa sen mukaisesti. Feministinen ajattelu puolestaan tulee mukaan siinä, että fabianistit eivät uskoneet ainoastaan miesten kykyihin, kuten esimerkiksi alkuperäisessä renessanssiajan humanismissa oli ajateltu. Analyysistani ilmenee, että yhdistyksen julkaisuissa julistettiin sitä, kuinka kaikki ihmiset, miehet ja naiset, voivat yhdessä luoda uudenlaisen yhteiskunnan, jossa jokaisella oli vapaus toteuttaa itseään haluamallaan tavalla.

Tutkielmani aikajaksoa voidaan perustellusti pitää eräänlaisena feministisen kampanjoinnin käännekohtana tai kulminaatiopisteenä. Omalla reformistisella tavallaan tätä käännettä oli tekemässä myös Fabian Society. Vuoden 1918 jälkeisten traktaattijulkaisujen otsikoita tarkasteltaessa voidaan sen sijaan havaita, että tasa-arvokysymykseen ei suhtauduttu enää tuolloin samanlaisella intensiteetillä. Mary Wollstonecraftin ja John Stuart Millin jalanjäljissä kulkeneet brittiläiset tasa-arvon kannattajat olivat lopulta saaneet äänensä kuuluviin koko yhteiskunnan laajuudessa. Fabian Society oli osa samaa aaltoa, vaikka sen tasa-arvonäkemyksiä esittelevät julkaisut levisivätkin pääosin ainoastaan pienen, joskin vaikutusvaltaisen piirin keskuudessa. Kuitenkin eräät kansan syvien rivien keskuudessa suosiota saaneista feministeistä, erityisesti Emmeline Pankhurst, saivat omaan toimintaansa fabianistisia vaikutteita. Näin ollen voidaan todeta Fabian Societyn toimineen myös sukupuolten välisen tasa-arvon edistämässä jälleen harmaana eminenssinä, tavoilleen uskollisena.

Pohdittaessa Fabian Societyn asemaa sukupuolten tasa-arvon historiallisessa jatkumossa nykyisyyden näkökulmasta katsottuna voidaan huomata, että yhdistyksen edustamat arvot ovat edelleen pinnalla. Monissa nykyisyyden sosialistisissa puolueissa ja liikkeissä sukupuolten tasa-arvo on eräs keskeisimmistä teemoista. Fabian Societyä voidaan perustellusti pitää tämänkaltaisen feministisen sosialismin edelläkävijänä, joka jalosti aiempien, olemassa olevien perinteiden tasarvoisimmat puolet uudenlaiseksi aatteeksi. Olisi liioittelua väittää, että esimerkiksi nykypäivän punavihreä liike olisi suorastaan fabianistinen, mutta joka tapauksessa myös sen edustamia näkemyksiä on Fabian Society omana aikanaan merkittävästi edistänyt ja tätä kautta luonut pohjaa tulevalle kehitykselle.

Fabianistisen käsityksen mukaan toivotun kaltaisen jatkumon luomisessa olennaista on muuttaa koko ihmisyhteisön ajattelun tapa ja perusta. Lait ja säädökset eivät sitä useinkaan tee. Niinpä Fabian Societyn ja fabianistisen ajattelun todellinen ydin löytyy lopulta muualta kuin poliittisen päätöksenteon foorumeilta. Monet yhdistyksen julkaisuista ovat taitavien kirjailijoiden laatimia runollisia tekstejä, suorastaan taideteoksia. Niissä kannustetaan voimakkaasti kaikkia ihmisiä sukupuolesta tai yhteiskuntaluokasta riippumatta hakeutumaan vapaa-ajallaan taiteen pariin ja sitä kautta kokemaan elämyksiä sekä toteuttamaan ihmisenä olemista jaloimmassa muodossaan. Aineellista rikkautta ei fabianistisessa ajattelussa pidetty yhtä tärkeänä kuin henkisesti rikasta ja täyttävää elämää. Tärkeää on huomioida lisäksi se, kuinka kulttuurin ja taiteen maailmasta ihmiset usein omaksuvat arvoja ja käsityksiä omaan elämäänsä. Poliittinen päätöksenteko vaikuttaa toki lainsäädäntöön ja sitä kautta myös ihmisyksilöiden elämään, mutta harvemmin sen vaikutus ulottuu yhtä henkilökohtaiselle tasolle kuin taide-elämysten kokemus. Kuten *Fabian essays* -kokoelman maalailevassa viimeisessä kappaleessa todetaan, lopulta runoilija voittaa poliitikon: ”[T]he ideal of the Socialist shines with divinest radiance, bidding him trust the inspiration of the poet rather than heed the mutterings of the perplexed politician.”²⁹⁸

²⁹⁸ *Fabian essays*, 272.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Lähteet

Fabian essays in socialism. Toim. H. G. Wilshire. 3. p. [1. p. Toim. George Bernard Shaw. The Fabian Society, Lontoo 1889.] Humboldt, New York 1891 [http://files.libertyfund.org/files/298/0066_Bk.pdf]. Luettu 22.2.2015.

Fabian tracts, no. 1–188. The Fabian Society, Lontoo 1884–1918.

Tekstissä viitatus traktaatit julkaisujärjestyksessä:

The Fabian Society. *Why are the many poor? Fabian tract no. 1*. The Fabian Society, Lontoo 1884 [<http://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:vuy795rot>]. Luettu 22.2.2015.

The Fabian Society. *A manifesto. Fabian tract no. 2*. The Fabian Society, Lontoo 1884 [<http://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:roq877juk>]. Luettu 22.2.2015.

The Fabian Society. *To provident landlords and capitalists. A suggestion and a warning. Fabian tract no. 3*. The Fabian Society, Lontoo 1885 [<http://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:kun402pad>]. Luettu 22.2.2015.

The Fabian Parliamentary League. *The true radical programme. Fabian tract no. 6*. The Fabian Society, Lontoo 1887 [<http://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:cex783bey>]. Luettu 22.2.2015.

Shaw, George Bernard. *The Fabian Society: Its early history. Fabian tract no 41*. The Fabian Society, Lontoo 1892 [<https://archive.org/details/TheFabianSocietyItsEarlyHistory>]. Luettu 23.2.2015.

Webb, Beatrice. *Women and the factory acts. Fabian tract no. 67*. The Fabian Society,

Lontoo 1896 [<http://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:jah735vir>]. Luettu 22.2.2015.

Shaw, George Bernard. *Women as councillors. Fabian tract no. 93.* The Fabian Society, Lontoo 1900 [<http://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:paz693yew>]. Luettu 22.2.2015.

Hutchins, B. L. *Working life of woman. Fabian tract no. 157. Fabian Women's Group series no. 1.* The Fabian Society, Lontoo 1911 [<http://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:wam444dah>]. Luettu 22.2.2015.

Blagg, Helen & Wilson, Charlotte. *Women and prisons. Fabian tract no. 163. Fabian Women's Group series no. 3.* The Fabian Society, Lontoo 1912 [<http://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:dag993nuv>]. Luettu 22.2.2015.

West, Julius. *John Stuart Mill. Fabian tract no. 168.* The Fabian Society, Lontoo 1913 [<http://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:kor293lan>]. Luettu 22.2.2015.

Atkinson, Mabel. *The economic foundations of women's movement. Fabian tract no. 175. Fabian Women's Group series no. 4.* The Fabian Society, Lontoo 1914 [<http://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:ced424nuc>]. Luettu 22.2.2015.

The Women's Group Executive. *The war; the women; and unemployment. Fabian tract no. 178. Fabian Women's Group series no. 5.* The Fabian Society, Lontoo 1915 [<http://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:sat336loc>]. Luettu 22.2.2015.

Webb, Beatrice. *The abolition of the Poor Law. Fabian tract no. 185.* The Fabian Society, Lontoo 1918 [<http://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:bod519sin>]. Luettu 22.2.2015.

Pease, Edward R. *The history of the Fabian Society.* The Fabian Society, Lontoo 1916 [<https://ia600400.us.archive.org/11/items/cu31924002405599/cu31924002405599.pdf>]. Luettu 22.2.2015.

Kirjallisuus

Adelman, Paul. *The rise of the Labour Party 1880–1945*. 3. p. [1. p. 1972] Longman, Lontoo 1996.

Beilharz, Peter. ”Fabianism”. Teoksessa Beilharz, Peter & Nyland, Chris (toim.). *The Webbs, fabianism and feminism. Fabianism and the political economy of everyday life*. Ashgate, Aldershot 1998, 9–53.

Beilharz, Peter. ”Fabianism and marxism: sociology and political economy”. Teoksessa Beilharz, Peter & Nyland, Chris (toim.). *The Webbs, fabianism and feminism. Fabianism and the political economy of everyday life*. Ashgate, Aldershot 1998, 154–163.

Bernstein, George L. *Liberalism and liberal politics in Edwardian England*. Allen & Unwin, Boston 1986.

Bevir, Mark. ”Sidney Webb: Utilitarianism, Positivism, and Social Democracy”. *Journal of modern history* 74 (2002), 217–252.

Branca, Patricia. *Silent sisterhood. Middle-class women in the Victorian home*. 2. p. [1. p. 1975] Croom Helm, Lontoo 1977.

Branca, Patricia. *Women in Europe since 1750*. Croom Helm, Lontoo 1978.

Britain, Ian. *Fabianism and culture. A study in British socialism and the arts c. 1884–1918*. Cambridge University Press, Cambridge 1982.

Glucksmann, Miriam. *Women assemble. Women workers and the new industries in inter-war Britain*. Routledge, Lontoo 1990.

Hannam, June. ”’In the comradeship of the sexes lie the hope of progress and social regeneration’: Women in the West Riding ILP, c. 1890–1914”. Teoksessa Rendall, Jane (toim.). *Equal or different. Women's politics 1800–1914*. Basil Blackwell, Oxford 1987, 214–238.

Harrison, Royden J. *The life and times of Sidney and Beatrice Webb. 1858–1905, the formative years*. Macmillan, Lontoo 2000.

Hunt, E. H. *British labour history, 1815–1914*. Weidenfeld and Nicolson, Lontoo 1981.

Jones, Helen. *Women in British public life, 1914–1950. Gender, power and social policy*. Longman, Harlow 2000.

Lewis, Jane & Rose, Sonya O. "Let England blush': Protective labor legislation, 1820–1914". Teoksessa Wikander, Ulla & Kessler-Harris, Alice & Lewis, Jane (toim.). *Protecting women. Labor legislation in Europe, the United States, and Australia, 1880–1920*. University of Illinois Press, Chicago 1995, 91–124.

McBriar, A. M. *Fabian socialism and English politics 1884–1918*. Cambridge University Press, Cambridge 1962.

Mill, John Stuart. *On liberty with The subjection of women and Chapters on socialism*. Toim. Stefan Collini. [*On liberty* 1. p. 1859, *The subjection of women* 1. p. 1869, *Chapters on socialism* 1. p. 1879] Cambridge University Press, Cambridge 1989.

Morgan, Carol E. *Women workers and gender identities, 1835–1913. The cotton and metal industries in England*. Routledge, Lontoo 2001.

Morgan, David. *Suffragists and democrats. The politics of woman suffrage in America*. Michigan State University Press, East Lansing 1972.

Morgan, David. *Suffragists and liberals. The politics of woman suffrage in England*. Basil Blackwell, Oxford 1975.

Niemi, Marjaana. *Public health and municipal policy making. Britain and Sweden, 1900–1940*. Ashgate, Aldershot 2007.

Nyland, Chris. "Beatrice Webb and the New Statesman papers". Teoksessa Beilharz, Peter & Nyland, Chris (toim.). *The Webbs, fabianism and feminism. Fabianism and the political economy of everyday life*. Ashgate, Aldershot 1998, 88–104.

Nyland, Chris & Ramia, Gaby. "The Webbs and the rights of women". Teoksessa Beilharz, Peter & Nyland, Chris (toim.). *The Webbs, fabianism and feminism. Fabianism and the political economy of everyday life*. Ashgate, Aldershot 1998, 54–87.

Nyland, Chris & Rix, Mark. "Beatrice Webb and the Fabian Women's Group". Teoksessa Beilharz, Peter & Nyland, Chris (toim.). *The Webbs, fabianism and feminism. Fabianism and the political economy of everyday life*. Ashgate, Aldershot 1998, 105–125.

Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti. *Politiikan perusteet*. 3. p. [1. p. 1996] WSOY, Helsinki 2005.

Radice, Lisanne. *Beatrice and Sidney Webb: Fabian Socialists*. Macmillan, Lontoo 1984.

Rendall, Jane. "Introduction". Teoksessa Rendall, Jane (toim.). *Equal or different. Women's politics 1800–1914*. Basil Blackwell, Oxford 1987, 1–27.

Rubinstein, David. *Before the suffragettes. Women's emancipation in the 1890s*. Harvester Press, Brighton 1986.

Seymour-Jones, Carole. *Beatrice Webb. Woman of conflict*. Allison & Busby, Lontoo 1992.

Shapiro Sanders, Lise. *Consuming fantasies. Labor, leisure and the London shopgirl, 1880–1920*. The Ohio State University Press, Columbus 2006.

Stearns, Peter N. "Working-class women in Britain, 1890–1914". Teoksessa Vicinus, Martha (toim.). *Suffer and be still. Women in the Victorian age*. 2. p. [1. p. 1972] Methuen & Co., Lontoo 1980, 100–120.

Thompson, Dorothy. "Women, work and politics in nineteenth-century England: The problem of authority". Teoksessa Rendall, Jane (toim.). *Equal or different. Women's politics 1800–1914*. Basil Blackwell, Oxford 1987, 57–81.

Tosh, John. *A man's place. Masculinity and the middle-class home in Victorian England*. Yale University Press, New Haven 1999.

Tosh, John. *Manliness and masculinities in nineteenth-century Britain. Essays on gender, family and empire*. Pearson/Longman, Harlow 2005.

Tosh, John. *Why history matters*. Palgrave Macmillan, Lontoo 2008.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6. p. [1. p. 2002] Tammi, Helsinki 2009.

Vicinus, Martha. "Introduction: The perfect Victorian lady". Teoksessa Vicinus, Martha (toim.). *Suffer and be still. Women in the Victorian age*. 2. p. [1. p. 1972] Methuen & Co., Lontoo 1980, vii - xv.

Vicinus, Martha. *Independent women. Work and community for single women 1850–1920*. The University of Chicago Press, Chicago 1985.

Wolfe, Willard. *From radicalism to socialism. Men and ideas in the formation of Fabian socialist doctrines, 1881–1889*. Yale University Press, New Haven 1975.

Wollstonecraft, Mary. *A vindication of the rights of men with A vindication of the rights of woman and Hints*. Toim. Sylvana Tomaselli. [*A vindication of the rights of men* 1. p. 1790, *A vindication of the rights of woman* 1. p. 1792] Cambridge University Press, Cambridge 1995.

Young, James D. *Socialism and the English working class. A history of English labour 1883–1939*. Harvester Wheatsheaf, Hemel Hempstead 1989.